

สถาบันทางพระพุทธศาสนา กับงานลังค์คอมสังเคราะห์ในประเทศไทย^๙

ประทุม อั้งกูรโรธิต*

บทคัดย่อ

ข้อโต้แย้งเกี่ยวกับหน้าที่ของพระสงฆ์ วัด สถาบันทางพระพุทธศาสนา ประการหนึ่งก็คืองานลังค์คอมสังเคราะห์ มิใช่หน้าที่เนื่องจากเป็นกิจกรรมทางโลก แต่จากการวิจัยพบว่า วัด สถาบันทางพระพุทธศาสนา พระสงฆ์ นักวิชาการ และบุคคลทั่วไปสนับสนุนให้วัด สถาบันทางพระพุทธศาสนาที่มีศักยภาพทำงานลังค์คอมสังเคราะห์ โดยเห็นว่ามิได้ขัดแย้ง กับหลักคำสอนของพระพุทธศาสนา และเป็นการทำเพื่อประโยชน์สุขของมหาชนโดยเฉพาะอย่างยิ่งในแหล่งที่ล้วสดิการ ของรัฐยังเข้าไม่ถึง การทำงานลังค์คอมสังเคราะห์ของพระสงฆ์ วัด สถาบันทางพระพุทธศาสนาในระยะแรกมักเป็นการ แก้ปัญหาเฉพาะหน้าตามสถานการณ์ แต่ต่อมาได้กลายเป็นงานหลัก จึงควรสร้างความสมดุลระหว่างการทำงานลังค์คอม สังเคราะห์กับการเผยแพร่ธรรม การดำเนินงานตั้งกล่าวหากสร้างความล้มเหลวทั้งรัฐและชุมชนให้มากขึ้นได้ ใจจะช่วยให้ เกิดความเข้าใจที่ดีและช่วยแก้ปัญหาและอุปสรรคในการทำงาน ไม่ว่าจะเป็นเงินทุน บุคลากร และความร่วมมือได้มากขึ้น แต่ การดำเนินงานด้านลังค์คอมสังเคราะห์ตั้งกล่าว พระสงฆ์จะต้องคำนึงถึงการประพฤติปฏิบัติให้อยู่ในกรอบของพระวินัยเสมอ และต้องไม่ทิ้งการเผยแพร่ธรรม

Abstract

An argument concerning duties of Buddhist monks, the Wat or temples, and religious institutions is that they have no business performing social work since it is a worldly activity. This research finds, however, that the Wat, Buddhist institutions, monks, scholars, and the general public encourage Wat and Buddhist institutions with potential to be involved in social work without considering such task violations of Buddhist teachings, but as contributions to public good, especially in areas that state

* สรุปความจากงานวิจัยของศูนย์พุทธศาสนาศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เรื่อง สถาบันทางพระพุทธศาสนา กับงานลังค์คอมสังเคราะห์ (*Buddhist Institutions and Social Work*) โดย ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ประทุม อั้งกูรโรธิต. ปี พ.ศ. ๒๕๕๗

* อ.บ. เกียรตินิยม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, อ.ม. (ปรัชญา) จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, Cert. (Japanese Studies) Nanzan, Ph.D. (Japanese Buddhism) Pennsylvania

อดีตผู้ช่วยศาสตราจารย์ประจำภาควิชาปรัชญา คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

welfare has not reached. In early stages, social works done by Buddhist monks, Wat, and institutions usually concerned immediate problem-solving, but have since then developed into full-time duties. A balance, therefore, has to be established between performing social work and disseminating the Dhamma. An increased interaction between the state and communities will lead to a better understanding, and help solve problems and obstacles in carrying out such works, whether they are financial or human resources, or cooperation. However, in performing social work, Buddhist monks have to be mindful of observing right conduct according to the Vinaya, and must not abandon their main task of disseminating the Dhamma.

๓. ความนำ

ตั้งแต่สมัยพุทธกาลเป็นต้นมาจะเห็นว่าพระสังฆ์
และวัดมีความลับพันธุ์กับชุมชนอย่างใกล้ชิด ทั้งสองฝ่าย
ต่างพึงพาซึ่งกันและกัน ในฝ่ายชาวบ้านการสร้างวัดเกิดขึ้น
จากความเลื่อมใสครรภ์ธาตุ เพื่อให้เกิดประโยชน์สำหรับพระสังฆ์
จะได้มีที่พักอาศัย เพื่อปฏิบัติธรรม และลั่งสอนเผยแพร่
พระธรรมคำสอน นอกเหนือนั้นพระสังฆ์ยังมีจิตใจสำหรับ
เนื้อน้ำบุญ เป็นที่ปรึกษาและเป็นที่พึ่งทางด้านจิตใจสำหรับ
ชาวบ้านด้วย ส่วนในด้านพระสังฆ์นั้น นอกเหนือจากการ
มีสถานที่ทำการที่เป็นหลักแหล่งสำหรับการปฏิบัติธรรมและ
ประกอบกิจของสงฆ์แล้ว ที่สำคัญคือพระสังฆ์ต้องพึ่งพา
ชาวบ้านเรื่องปัจจัยต่างๆ ที่ใช้ในการดำเนินชีวิต ในขณะเดียวกัน
กับพระสังฆ์เองก็สามารถลงเคราะห์ชาวบ้านที่มีจิตครรภ์ธาตุ
ให้ได้มีโอกาสในการบำเพ็ญบุญ เพื่อให้ได้รับประโยชน์ทั้งใน
ภพนี้และในภพหน้า และประโยชน์ในระดับสูงสุด เมื่อครั้ง
ที่พระพุทธเจ้ามีพระดำรัสลงพระอหันต์ ๖๐ องค์ อกไป
ประภาคพระศาสนา พระองค์ทรงแสดงเจตนาไว้ชัดเจน
เรื่องการทำประโยชน์สุขของภิกษุสังฆ์ต่อชาวโลกทั้งหลาย

ภิกขุทั้งหลาย พากເຮືອທັງຫລາຍຈະຈາກ
ໄປເພື່ອປະໂຍບນົ້າລຸ່ມແກ່ໜັນຈຳນັນນຳມາກ ເພື່ອ
ອຸນຸເຄຣະທ່ານວິໄລ ເພື່ອປະໂຍບນົ້າເກື້ອກຸລົລະ
ຄວາມລຸ່ມແກ່ທ່ວຍເຫັນແລ້ມນູ້ຊ່ຍ ອຢ່າໄປທາງ
ເຕີຍວັນສອງຮູບ ຈົນແລດັງດ້ວຍມືການໃນ
ເມື່ອງດັນ ມີຄວາມຈານໃນທ່ານກລາງ ແລະມີຄວາມ
ຈານໃນທີ່ສຸດ ຈົນປະກາດພຽມຈະຈົບຍື່ງ
ອຽບແລະພຍັ້ນຈະບວລິສທິບວິບຣັນຕຽບຄຳນຸ່ວ

(พระวินัยปิฎก มหาวรวค ๔/๓๒/๔๐)

ในพหุการสูตร พระพุทธเจ้าตรัสเตือนให้ภิกษุสงฆ์
ระลึกตระหนักถึงการอุปถัมภ์ของชาวบ้านและการพึ่งพา
อาศัยซึ่งกันและกันระหว่างภิกษุสงฆ์กับชาวบ้านซึ่งก่อให้เกิด
ประโยชน์แก่ทั้งสองฝ่าย มีใจความดังนี้

ภิกขุทั้งหลาย พระมณ์และคหบดีทั้ง
หลายผู้บำรุงอุปถัมภ์ເຮືອທັງຫລາຍດ້ວຍຈິວ
ບົນຫບາດ ເສນາລະນະ ແລະຄີລານປັຈຍິເກລັ້ນ
บริขາร ຊື່ວ່າເປັນຜູ້ມີອຸປະກອດມາກແກ່ເຮືອທັງ
ຫລາຍ

ข้อที่ เอื้อทั้งหลายแสดงธรรມมีความ
งามในเบื้องต้น มีความงามในท่ามกลางและ
มีความงามในที่สุด พร้อมทั้งอรรถและพยัญชนะ
ประการคพรหมจารย์ บริสุทธิ์บริบูรณ์ ครบถ้วน
แก่พระมหาณและคหบดีเหล่านั้น ซึ่งว่าເເວົ້ອທั้ງ
หลายກົມົປກະຮາມมากแก่พระมหาณและคหบดี
ທັງหลาย

ภิกขุทั้งหลาย คฤหัสถ์และบรรพชิต
ต่างพึงพาอาศัยกันและกันอยู่ ประพฤติ
พรหมจรรย์เพื่อต้องการลัดโภะออกให้ได้
เพื่อทำที่สุดแห่งทุกข์โดยชอบด้วยประการดัง
กล่าวนี้

(พระสุตตันตปิฎก ชุทธกนิ迦ย อิตिवุตตะกะ
๒๕/๑๐๓/๔๙๖)

ถ้าพิจารณาในใจความแรก เมื่อพระพุทธเจ้ากล่าว
ถึงการอนุเคราะห์ชาวโลก ก็มีได้ระบุไว้ว่าเป็นเรื่องทางด้าน
จิตใจหรือด้านวัตถุลิงของ แต่มักเข้าใจกันว่าเป้าหมายของ
พระพุทธศาสนา่าจะเป็นการช่วยสัตว์โลกให้เกิดการพัฒนา
ทางจิตใจและปัญญามากกว่าจะเป็นการช่วยอนุเคราะห์ช่วย
เหลือด้านวัตถุซึ่งเป็นเรื่องทางโลก ส่วนในใจความที่สองคุณจะ^{จะ}
เป็นการลงบลน្តุนความคิดที่ว่าการอนุเคราะห์ช่วยเหลือชาว
โลกและการทำประโยชน์สุขแก่คนจำนวนมากของพระสงฆ์
เป็นด้าน “ธรรมทาน” คือให้ความรู้ พระธรรมหรืออบรม
ศีลธรรม ส่วนคุณหัสสติมีหน้าที่ต่อพระสงฆ์ในทาง “อา毗ส
ทาน” คือถ่ายลิงของต่างๆ แก่พระสงฆ์ เป็นการอุปถัมภ์
บำรุงพระสงฆ์ และศึกษาเรียนรู้เกี่ยวกับพระธรรมในขณะ
เดียวกัน ด้วยเหตุนี้ เมื่อกล่าวถึงการอนุเคราะห์ สงเคราะห์ หรือ

ช่วยเหลือเกื้อกูลของพระสงฆ์ต่อชาวบ้านในพระพุทธศาสนา จึงมักใช้ตาม Jarvis ที่หมายถึงการช่วยเหลือด้านการพัฒนา จิตใจและปัญญา

พระราชรัตน์ (ประยุทธ์ ปยุตโต) กล่าวถึงบทบาท ของวัดในประเทศไทยตั้งแต่อดีตว่ามีหลายด้านที่น่าสนใจ จากการเผยแพร่ธรรมะ ประกอบพิธีกรรมทางศาสนา และ อบรมศีลธรรม เนื่องจากวัดยังเป็นศูนย์กลางของชุมชน เป็น สมบัติร่วมกันของชาวบ้านในหมู่บ้านนั้นๆ ในส่วนบทบาท ของวัดที่เกี่ยวข้องกับงานสังคมส่งเคราะห์สรุปได้ดังนี้

๑. เป็นสถานศึกษาสำหรับชาวบ้านสังค์ คลุบตุรมายอยู่รับใช้พระ รับการฝึกอบรมทาง ศีลธรรมและเล่าเรียนวิชาการต่างๆ ตามที่ มีสอนมายั่ง

๒. เป็นสถานส่งเคราะห์ที่บุตรหลาน ชาวบ้านยากจนได้มาอาศัยเลี้ยงชีวิตอยู่ และ ศึกษาเล่าเรียนด้วย ตลอดถึงผู้ใหญ่ที่ขาดสูญ มาอาศัยเลี้ยงชีพ

๓. เป็นสถานพยาบาลที่แยกจ่ายบวก ยาและรักษาผู้เจ็บป่วยตามภูมิรู้ของคนส่วน นั้น

๔. เป็นที่พักคนเดินทาง

๕. เป็นโนมส์ ที่ชาวบ้านมาพบปะ สังสรรค์ หย่อนใจหากาความรู้เพิ่มเติม

๖. เป็นสถานบันเทิง ที่จัดงานเทศกการ และมหรสพต่างๆ สำหรับชาวบ้านทั้งหมด

๗. เป็นที่ไก่เลี้ยงข้อพิพากษา เป็นที่ ปรึกษา แก้ปัญหาชีวิตครอบครัว และความ ทุกข์ต่างๆ

๘. เป็นศูนย์กลางศิลปวัฒนธรรม ที่ รวบรวมศิลปกรรมต่างๆ ของชาติ ตลอดจน เป็นเมืองพิพิธภัณฑ์

๙. เป็นคลังพัสดุ สำหรับเก็บของใช้ ต่างๆ ซึ่งชาวบ้านจะได้ใช้ร่วมกันเมื่อมีงาน ที่วัด หรือมีไปใช้เมื่อตอนมีงาน

๑๐. เป็นศูนย์กลางการบริหารหรือ ปกครอง ที่กำหนดหรือผู้ใหญ่บ้านจะเรียกกลุก บ้านมาประชุมกันบ่อยๆ แจ้งกิจการต่างๆ (ใน ยามสังคม อาจใช้เป็นที่ชุมนุมทหารด้วย)

(พระราชรัตน์, ๒๕๓๐: ๑๑-๑๒)

จะเห็นว่าหน้าที่ด้านสังเคราะห์ของพระสงฆ์ไทยใน อดีตที่เห็นได้ชัดที่สุดน่าจะเป็นด้านการให้ที่พักอาศัยและให้ การอบรมศึกษาลั่งสอนบุตรหลานชาวบ้านมากกว่าด้านอื่น เนื่องจากวัดเป็นศูนย์กลางของชุมชนอยู่แล้ว วัดลังทำหน้าที่ เป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ โดยมีพระสงฆ์เป็นทั้งผู้สอนหนังสือ และอบรมศีลธรรมแก่ลูกหลานชาวบ้านในชุมชนมาเป็น เวลานานจนกระทั่งเมื่อมีการเปลี่ยนแปลงระเบียบการบริหาร ราชการแผ่นดิน แยกเป็นกระทรวงทบวงกรมต่างๆ แบบ ตะวันตก การศึกษาจึงเปลี่ยนไปอยู่ในอำนาจหน้าที่ของ กระทรวงศึกษาธิการ บทบาทของวัดในการให้การศึกษา อบรมจึงค่อยๆ ลดลงเป็นลำดับ

ส่วนการทำหน้าที่เป็นสถานพยาบาลคงมีได้หมายถึง การสร้างสุขา-la หรือโรงพยาบาลตามความเข้าใจในปัจจุบัน หรือการสร้างสถานที่เพื่อส่งเคราะห์ประชาชนทางด้านวัตถุ อย่างนักบุญคนต่างๆ ในศาสนาก里斯ต์ เช่น การตั้งศูนย์ดูแล ผู้ป่วยโรคมะเร็งระยะสุดท้าย หรือศูนย์ดูแลเด็กกำพร้า เป็นต้น การเป็นสถานพยาบาลของวัดไทยในอดีตมีจะเป็นลักษณะ ของการที่พระสงฆ์ช่วยเหลือชาวบ้านที่เจ็บป่วยตามความรู้ และภูมิปัญญาของตนมากกว่า นอกจากนั้นการที่ชาวบ้าน มาใช้วัดเป็นสถานที่พับปะลังสรรค์ และหย่อนใจ หรือเป็น สถานที่จัดงานเทศกการและมหรสพต่างๆ เป็นศูนย์กลางการ บริหารงานด้านการปกครองที่กำหนดหรือผู้ใหญ่บ้านใช้ประชุม ชาวบ้าน อาจถือว่าดังส่งเคราะห์ชาวบ้านทางอ้อม เนื่องจาก ชาวบ้านได้มามาใช้สถานที่ของวัดเป็นครั้งเป็นคราวเท่านั้น

เมื่อเวลาเปลี่ยนแปลงไป คณะสังฆบางส่วนได้พิจารณาเห็นความจำเป็นในการที่สังฆต้องลงเคราะห์ประชาชนด้านอื่นๆ ด้วย เช่น การช่วยเหลือผู้ด้อยโอกาส การดูแลเด็กกำพร้า การรักษาพยาบาลฯลฯ แต่การที่สังฆบางส่วนหันมาทำงานด้านการสังเคราะห์ประชาชนอย่างจริงจังเช่นนี้ ทำให้เกิดคำถามจากบุคคลทั่วไปที่ยึดถือตามจารีตที่ว่าพระสังฆมีหน้าที่อบรมลั่งสอนพระธรรมซึ่งเป็นการพัฒนาทางจิตใจและปัญญา ไม่มีหน้าที่รักษาพยาบาลคนเจ็บป่วย หรือช่วยสอนอาชีพแก่ชาวบ้าน งานเช่นนี้ควรเป็นของครุฑ์ถ้วนมากกว่า ด้วยอย่างเช่น กรณีการตั้งสถานที่พักพื้นของผู้ป่วยโรคเอดส์ระยะลุดท้ายของวัดพระบาทน้ำพุ จังหวัดลพบุรี พระอุดมประชาทรซึ่งเป็นเจ้าอาวาสวัดได้กล่าวถึงปัญหานี้ว่า “ช่วงแรกเราได้รับการต่อต้าน ชาวบ้านและองค์กรศาสนาไม่เข้าใจในบทบาท เป็นแนวความคิดที่ขัดแย้งว่าเป็นหน้าที่ของพระหรือไม่ แต่ก็ตัดสินใจที่จะดำเนินการ ถึงแม้จะถูกรังเกียจพยายามทำความเข้าใจกับประชาชนทั่วไป” (<http://sex.sanook.com/sex/safety>)

อีกด้วยอย่างหนึ่งที่สมควรนำมาถ่วงถึงได้แก่การดำเนินงานเพื่อสาธารณประโยชน์ของพระราชนรรมนิเทศ (พระพยอม กลุยโน) เจ้าอาวาสวัดสวนแก้ว จังหวัดนonthaburi ที่เริ่มดำเนินงานมาตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๔๙ และมีผู้เข้ามาขอรับการสังเคราะห์ในโครงการต่างๆ ของมูลนิธิสวนแก้วจำนวนมาก ในระยะแรกของการดำเนินงานมีภาระแล้วพากษ์วิจารณ์จากสาธารณชนเช่นกันว่าทำในลิ่งที่มิใช่กิจของสังฆ และเป็นการทำงานช้าช้อนกับภาครัฐ แต่คำวิจารณ์เหล่านั้นไม่ได้ทำให้พระราชนรรมนิเทศเกิดความท้อถอย ยังคงทำงานหนักต่อไปเพื่อสังคม จะเห็นได้จากการตั้งโครงการต่างๆ ของ มูลนิธิสวนแก้ว จำนวน ๑๔ โครงการ เป็นการลดลงให้เห็นความอื้อหารต่อเพื่อนมนุษย์ทุกระดับชั้นที่ประสบเคราะห์กรรมต่างๆ (ประวัติและผลงานพระราชนรรมนิเทศ (พระพยอม กลุยโน) มูลนิธิสวนแก้ว, มปป.)

ปัจจุบันคนเริ่มเปรียบเทียบกิจกรรมของพระสังฆและสถาบันทางพระพุทธศาสนา กับนักบวชในศาสนาอื่นใน แสงที่ว่าจาก การสอนศีลธรรมให้แก่เด็กนักเรียนในบางโอกาส และแสดงพระธรรมเทศนาแก่ชาวบ้านแล้ว พระสังฆไม่ค่อยได้ช่วยเหลือประชาชนมากนัก ทั้งนี้ เพราะวัดก็มิได้เป็นศูนย์กลางของการเรียนรู้ เช่น ในอดีตอีกต่อไป ดังนั้นจึงมีความเห็นจากบางฝ่ายว่า บทบาทด้านการสังคมสงเคราะห์ของสังฆน่าจะเป็นผลดีแก่พระพุทธศาสนามากกว่าผลเสีย ทั้งนี้มีด้วยอย่างกิจกรรมของนักบวชของพระพุทธศาสนา ฝ่ายมหาณที่มีการดำเนินการในลักษณะของมูลนิธิ เพื่อช่วยเหลือประชาชนที่ได้รับความเดือดร้อน เช่น Compassion Relief Tzu Chi Foundation ที่ก่อตั้งโดยแม่ชี Cheng Yen ในไต้หวัน มีโครงการหลักด้านยา การศึกษา การบริจาค ไขกระดูก เป็นต้น (Shih Cheng Yen: 2008)

อย่างไรก็ตามในประเทศไทยมีด้วยอย่างงานสังเคราะห์ประชาชนที่พระสังฆเป็นผู้ดำเนินการและได้รับการสนับสนุนจากรัฐบาลบางส่วน เช่น การสร้างโรงพยาบาลบางปะน้ำข над ๖๐ เดียว และอุปกรณ์จำเป็นในโรงพยาบาล ของพระวิมลภานุสุลิสุ วิ. เจ้าอาวาสวัดกลาง อำเภอบางปาน้ำ จังหวัดสุพรรณบุรี ได้รับการสนับสนุนในเบื้องต้นด้วยงบประมาณจากการตรวจสอบสุข ขณะที่ค่าใช้จ่ายส่วนใหญ่ได้มาจาก การบริจาคของพระวิมลภานุสุลิสุ วิ. ภูมิโยมและผู้มีจิตศรัทธา ปัจจุบันยกให้ทางราชการไปแล้ว (เอกสารของวัดกลาง, มปป. และ Nakasone: 2008)

หลวงตาปันพันพัชร์ จิรัมโน เจ้าอาวาสวัดคำประมง จังหวัดสกลนคร เป็นพระสังฆอีกรูปหนึ่งที่ดำเนินงานด้านสังเคราะห์ประชาชนด้วยการจัดตั้ง “อโรคยาศาลา” ขึ้นในปี พ.ศ. ๒๕๔๔ เป็นสถานอภิบาลผู้ป่วยมะเร็งที่เยียวยาผู้ป่วยทั้งทางจิตใจและร่างกายโดยผู้ป่วยไม่ต้องเสียค่ารักษา ค่ายา ค่าที่พัก ค่าแพทย์และพยาบาลแต่ประการใด ความเลี้ยงล全国人民 ที่รู้จักมากขึ้นเรื่อยๆ ในเรื่องการพยาบาลผู้ป่วยมะเร็ง ท่าน

เจ้าอาวาสให้เหตุผลว่าการก่อตั้งอโรคยาบาลเพื่อด้องการตอบแทนบุญคุณพระพุทธศาสนาและชาติบ้านเมือง เป็นการช่วยเหลือเพื่อนมนุษย์ทุกชาติทุกศาสนาที่มีความทุกข์ เพราะความเจ็บป่วยโดยเฉพาะโรคมะเร็ง ปัจจุบันมีผู้ป่วยทั้งคนไทยและคนต่างชาติเข้ารับการบำบัดรักษามากกว่า ๑,๖๐๐ คน (<http://www.khampramong.org>)

นอกจากนั้นงานลังຄมลังเคราะห์ที่วัด/สถาบันทางพระพุทธศาสนาบางแห่งกระทำมิได้จำกัดอยู่เฉพาะการลงเคราะห์เพื่อมนุษย์ด้วยกันเท่านั้น แต่ยังเพื่อแผ่出去ไปถึงลัตว์ทั้งหลายด้วย ตัวอย่างเช่นวัดเวทุนาราม จังหวัดลำปาง วัดเริ่มจากการดูแลสุนัขจรจัดที่ไม่อยู่ที่วัดแต่ในเวลาต่อมามีชาวบ้านนำสุนัขมาทิ้งไว้ในวัด พระมหาวิชัย อคุตเตโช เจ้าอาวาสวัดจึงรับภาระดูแลสุนัขรวม ๔๐๐ กว่าตัว แม้ว่าอีก ๔๐ กว่าตัว (<http://www.watwarun.com>) ตัวอย่างเหล่านี้ย่อมแสดงให้เห็นว่างานลงเคราะห์ตั้งกล่าวเป็นที่ยอมรับของสาธารณะชนได้

จากความเห็นต่างกันข้างต้นเกี่ยวกับบทบาทของสถาบันทางพระพุทธศาสนาด้านงานลังຄมลังเคราะห์ จึงนำมาสู่การศึกษาว่างานลังຄมลังเคราะห์ที่พระลงม์และมูลนิธิที่วัด/สถาบันทางพระพุทธศาสนาเป็นผู้ดำเนินการควรพิจารณาอย่างไร ประสบความสำเร็จมากน้อยเพียงไร มีปัญหาและอุปสรรคอะไรบ้าง และความพยายามในการแก้ปัญหาเหล่านั้นเป็นไปในลักษณะใด ทั้งนี้ได้พิจารณาจากกิจกรรมและโครงการต่างๆ ของวัด สถาบันและมูลนิธิทางพระพุทธศาสนา และงานลังຄมลังเคราะห์ที่ดำเนินการโดยแมชี^๒ เป็นหลักและข้อมูลจากการลัมภากษณ์พระลงม์ที่สำคัญบางรูป ทัศนะของนักวิชาการทางด้านพระพุทธศาสนาและบุคคลทั่วไป และการศึกษาจากเอกสารของวัดหรือสถาบันทางพระพุทธศาสนา รวมทั้งใช้หลักคำสอนของพระพุทธศาสนาตามที่ปรากฏในพระไตรปิฎกเป็นกรอบแนวคิดในการพิจารณา ความคิดเรื่องการลังຄมลังเคราะห์ของวัด/สถาบันทางพระพุทธศาสนาเหล่านั้น

๒. ประเภทของงานลังຄมลังเคราะห์

การทำงานด้านลังຄมลังเคราะห์ของวัดหรือสถาบันทางพระพุทธศาสนาที่เป็นข้อมูลปฐมภูมิ ที่ได้เก็บข้อมูลมาจำนวน ๖ แห่ง จำแนกออกเป็น ๔ ด้าน ได้แก่ ด้านการรักษาพยาบาลและดูแลสุขภาพ (สร้างสถานพยาบาลและโรงพยาบาล) ด้านพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ (การรับเลี้ยงเด็ก กำพร้าและเด็กด้อยโอกาส) ด้านศึกษาลงเคราะห์ (การจัดการศึกษาและแนะนำอาชีพ) และด้านการลงเคราะห์ลัตว์ (รับเลี้ยงลัตว์จรจัด)

๒.๑ ด้านการรักษาพยาบาลและดูแลสุขภาพ

การรักษาพยาบาลและดูแลสุขภาพของประชาชนจัดเป็นงานสาธารณสุขเคราะห์ที่วัดหรือสถาบันทางพระพุทธศาสนาดำเนินงานเป็นหลักได้แก่ วัดพระบาทน้ำพุ วัดกลาง และเลี้ยงธรรมสถาน

วัดพระบาทน้ำพุ

งานหลักของวัดพระบาทน้ำพุ คือ โครงการบ้านธรรมรักษ์นิเวศน์เพื่อใช้เป็นสถานพักพิงผู้ป่วยเดลร์ร่ายะสุดท้าย มีแพทย์ พยาบาล และมีอาสาสมัครมาช่วยงาน

^๒ การศึกษางานลังຄมลังเคราะห์ที่ดำเนินการโดยสถาบันทางพระพุทธศาสนาในปัจจุบัน ซึ่งอาจหมายถึงวัด พระลงม์ มูลนิธิ สมาคมหรือองค์กรที่ดำเนินการโดยนักบวชหรือคุหัสดี

วัด/สถาบันทางพระพุทธศาสนาที่มีกิจกรรมด้านลังຄมลังเคราะห์ที่เลือกมาศึกษาดังอยู่ในเขตกรุงเทพมหานคร ปริมณฑล และจังหวัดใกล้เคียงจำนวน ๖ แห่ง ดังนี้

๑. วัดกลาง อำเภอบางปานม้า จังหวัดสุพรรณบุรี
๒. วัดโนมส์วรวิหาร อำเภอป่าโมก จังหวัดอ่างทอง
๓. วัดทุ่งเที่ยง อำเภอพนัสนิคม จังหวัดชลบุรี
๔. วัดพระบาทน้ำพุ อำเภอเมือง จังหวัดลพบุรี
๕. วัดสวนแก้ว อำเภอบางใหญ่ จังหวัดนนทบุรี
๖. เลี้ยงธรรมสถาน เขตบางเขน กรุงเทพมหานคร

นอกจากนั้นยังมีการลงเคราะห์ประชาชนที่ไม่ได้เดินทางทำที่เบียนผู้ติดเชื้อที่อยู่นอกวัด ทุกเดือนบุคคลเหล่านั้นจะมารับความช่วยเหลือจากทางวัด วัดจัดยาเติร์มเป็นชุด (Kit) ให้แก่ ปัจจุบันวัดพระบาทนำพูดให้รับการสนับสนุนจากมหาลัยและภาครัฐได้แห่งประมวลบางส่วน ได้รับการสนับสนุนด้านเงินทุนจากองค์กรฟรังซัวร์ ชาเรียร์ บร็องนาร์ ประเทศสวิตเซอร์แลนด์ และจากผู้มีจิตศรัทธา

วัดกลาง

วัดกลางเริ่มต้นการทำงานสังคมสงเคราะห์ด้วยการสร้างโรงพยาบาลแบบม้า (ยกให้ทางราชการไปแล้ว) เริ่มแรกเป็นโรงพยาบาลขนาดเล็ก (๑๐ เตียง) ต่อมาได้ขยายเป็นโรงพยาบาลขนาด ๓๐ เตียง และ ๖๐ เตียงตามลำดับ และจัดหาอุปกรณ์ทางการแพทย์ เพื่อบริการประชาชนที่อยู่ต่างไกลจากสถานีอนามัยในตัวอำเภอและโรงพยาบาล ในตัวจังหวัด หลังจากนั้นได้ตั้งมูลนิธิลงเคราะห์ผู้ป่วยยากจน ที่ไม่มีเงินค่ารักษาพยาบาล ค่าใช้จ่ายในการสร้างโรงพยาบาลได้จากการร่วมแรงจิตใจของชาวไทยภูมิภาค รวมถึงชาวต่างด้าว ๔๐๐-๖๐๐ คน วัดให้ที่อยู่อาศัยพร้อมอาหาร ๓ มื้อ เครื่องนุ่งห่ม เครื่องอุปโภคบริโภค

เลสีรธรรมสถาน

เลสีรธรรมสถานต่างจากวัดกลางและวัดพระบาทน้ำพู เพราะไม่ได้มีสถานพยาบาลสำหรับบริการประชาชนแต่มีโครงการอาสาสมัครดูแลผู้ป่วยระยะสุดท้ายซึ่งประกอบด้วยอาสาสมัครที่ไม่ได้เป็นนักศึกษาของสถาบันสาขาวิชาหลากหลายทั้งนี้ได้รับความร่วมมือจากโรงพยาบาลเด็ก การดำเนินงานของเลสีรธรรมสถานได้รับการสนับสนุนจากองค์กรในประเทศและต่างประเทศ ค่าใช้จ่ายในการดำเนินงานส่วนใหญ่ได้จากการบริจาคของผู้มีจิตศรัทธา

๒.๒ ด้านพัฒนาทรัพยากรมมุชย์

งานสังคมสงเคราะห์ด้านนี้ได้แก่ การรับเลี้ยงเด็ก

กำพร้าและผู้ด้อยโอกาส คนไร้ที่อยู่ การดูแลสตรีและเด็กวัดที่ทำงานด้านการพัฒนาทรัพยากรมมุชย์ได้แก่ วัดโบสถ์วรดิตถ์ วัดทุ่งเที่ยง วัดสวนแก้ว และเลสีรธรรมสถาน

วัดโบสถ์วรดิตถ์

งานสาธารณสุขเคราะห์ที่สำคัญที่สุดของวัดโบสถ์วรดิตถ์คือ การอุปการะเด็กทั้งชายหญิงอายุตั้งแต่ ๓ ขวบขึ้นไป เด็กเหล่านี้มาจากที่ที่ต่างกัน เริ่มแรกเป็นเด็กชาวเขาที่บิดามารดาเลี้ยงชีวิตจากการสูรับและทหารพรานนำมาฝากไว้ ระยะหลังเป็นเด็กกำพร้า เด็กจรดที่มีผู้พับเห็นนำมามาให้วัดอุปการะ เด็กมีปัญหาครอบครัว กำพร้าบิดาหรือมารดาหรือบิดามารดาแยกกันอยู่ เด็กที่มีฐานะยากจน เด็กด้อยโอกาสทางการศึกษา รวมแล้วประมาณ ๕๐๐-๖๐๐ คน วัดให้ที่อยู่อาศัยพร้อมอาหาร ๓ มื้อ เครื่องนุ่งห่ม เครื่องอุปโภคบริโภค

วัดทุ่งเที่ยง

โครงการพัฒนาทรัพยากรมมุชย์ของวัดทุ่งเที่ยงคือการตั้งศูนย์ลงเคราะห์เด็กชาวไทยภูมิทั้งหญิงและชายที่ยากจนและด้อยโอกาสทางการศึกษามากจากหลายเฝ่า เช่น กะเหรี่ยง มัง เย้า อีก้อ วัดจัดสถานที่พักอาศัย อาหาร เครื่องนุ่งห่ม การรักษาพยาบาลและอุปกรณ์การศึกษา เด็กที่ผู้ปกครองยากจนก็มาเข้าร่วมโครงการได้ เมื่อปิดเทอมวัดจัดรถรับ-ส่งเด็กกลับไปบ้านถึงเชียงราย น่าน แม่ฮ่องสอน เฉพาะที่วัดทุ่งเที่ยงมีเด็กในความดูแลประมาณเกือบ ๓๐๐ คน ทั้งนี้ไม่รวมเด็กซึ่งพักอยู่ที่คุณย่าสาวาที่อำเภอชุมแสง จังหวัดแม่ฮ่องสอน อีกจำนวนหนึ่ง

วัดสวนแก้ว

วัดสวนแก้วมีโครงการด้านการพัฒนาทรัพยากรมมุชย์หลายโครงการ แต่โครงการที่เป็นที่รู้จักของลังคมภายนอกคือ การรับคนต่างด้วยที่อยู่ เอาเข้ามาฝึกงาน

ในงานนี้ผู้สอนทำให้คุณเหล่านี้มีงานทำ และสามารถช่วยต้นเองได้ โครงการที่ทำคุณกับการฝึกอาชีพคือโครงการสอนบัญชีจากผู้เหลือเจ้าของผู้ขาด วัดนำลิงของที่คุณบริจาคมาซ้อมแซมดัดแปลงเอาไปใช้ประโยชน์ได้ และยังเป็นโอกาสสำหรับการพัฒนาความรู้ ทักษะ ฝึกอบรมและการใช้แรงงานของบุคคลที่เข้ามาอาศัยอยู่ในวัดให้ได้มีอาชีพและรายได้ โครงการเพื่อท้องน่องทิวเป็นการฝึกให้เด็กรู้จักทำงานหน้าเงิน และสร้างนิสัยประหยัด มีห้างร้านบริษัทรับไปทำงานช่วงปิดเทอม

เลสีธรรธรรมสถาน

งานด้านพัฒนาทรัพยากรม努ษย์ของเลสีธรรธรรมสถานเริ่มจากการดูแลมารดาที่ยังไม่มีความพร้อมในการดูแลบุตรในบ้านถ่ายลัมพันธ์ ส่วนโครงการจิตประภัสร์ตั้งแต่นอนอยู่ในครรภ์ และโครงการแม่อยู่ในครรภ์ ลูกอยู่ในครรภ์ รวมทั้งโรงเรียนพ่อแม่ เป็นการพัฒนาผู้ที่จะเป็นบิดาและมารดาให้มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการเลี้ยงดูบุตรตามหลักภูมิ ๔ และโครงการจิตอาสาเป็นการเรียนรู้และพัฒนาตัวอาสาสมัครของขณะที่ช่วยเหลือผู้อื่นด้วย

๒.๓ ด้านการศึกษาสังเคราะห์

งานด้านพัฒนาทรัพยากรม努ษย์กับการศึกษาสังเคราะห์ที่มีความครบถ้วน กดในนี้ต้องการอธิบายเฉพาะส่วนของการจัดการศึกษาให้เด็กในระดับต่างๆ ของวัดหรือสถานบันททางพระพุทธศาสนา ซึ่งทั้งหมดมีลักษณะร่วมกัน คือสร้างโรงเรียนขึ้นมารองรับเด็กที่เกิดในสถานที่นั้น หรือเด็กที่รับเข้ามาอุปถัมภ์ตั้งแต่เล็ก หรืออุปถัมภ์โรงเรียนของรัฐที่ตั้งอยู่ในบริเวณวัดหรือสถานบันททางพระพุทธศาสนา หรือบริเวณใกล้เคียง วัดหรือสถาบันทางพระพุทธศาสนาที่ดำเนินการให้การศึกษา ได้แก่ วัดโบสถ์ธรรมดิตต์ วัดทุ่งเที่ยง วัดสวนแก้ว วัดพระบาทน้ำพุ และเลสีธรรธรรมสถาน

วัดโบสถ์ธรรมดิตต์

วัดโบสถ์ธรรมดิตต์สร้างโรงเรียนวัดศึกษาประถม มีฐานะเป็นโรงเรียนเอกชน ตั้งอยู่ในบริเวณวัด ดำเนินการมาตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๓๙ จนถึงปัจจุบัน จัดการศึกษาตั้งแต่ชั้นอนุบาลถึงมัธยมศึกษาปีที่ ๖ โดยไม่เก็บค่าเล่าเรียนและค่าใช้จ่ายใดๆ ปัจจุบันมีนักเรียนเกือบ ๖๐๐ คน นักเรียนนั้นวัดได้จัดสร้างห้องเรียนใหม่ให้เด็กที่พ่อแม่เลี้ยงด้วยเด็กยากจนที่อาศัยที่วัด และที่เรียนอยู่ที่โรงเรียนด้วย

วัดทุ่งเที่ยง

วัดทุ่งเที่ยงเริ่มให้การลงเคราะห์ด้านการศึกษาด้วยการสร้างโรงเรียนสายสามัญสำหรับเด็กชาวไทยภูเขาทั้งที่วัดทุ่งเที่ยงและที่จังหวัดแม่ฮ่องสอน นักเรียนนั้นได้ก่อตั้งโรงเรียนพระพุทธศาสนาแผนกลุ่มสำหรับภิกษุและสามเณร เข้าศึกษาตั้งแต่ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๑-๖ เพื่อส่งเสริมการศึกษาของภิกษุและสามเณรให้มีความรู้ทั้งทางโลกและทางธรรม วัดทุ่งเที่ยงมีศูนย์ดูแลเด็กก่อนเกณฑ์ ทั้งหมดเป็นการจัดการศึกษาแบบให้เปล่า วัดทุ่งเที่ยงยังให้การอุปถัมภ์โรงเรียน วัดทุ่งเที่ยงซึ่งเป็นโรงเรียนของรัฐด้วย

วัดสวนแก้ว

วัดสวนแก้วจัดโครงการสวนแก้วเนอร์สเซอรี่เพื่อช่วยเหลือเด็กที่กำพร้าบิดามารดาหรือลูกที่มีบุตรและญาลามีทดสอบที่ อุปถัมภ์เด็กยากจนให้มีโอกาสได้รับการศึกษาตามกำลังความสามารถของพากษา ถ้าเด็กต้องการเรียนต่อมูลนิธิสวนแก้วก็ส่งให้เรียนจนจบมหาวิทยาลัย

วัดพระบาทน้ำพุ

วัดพระบาทน้ำพุมีโครงการ ๒ ตั้งอยู่ที่อำเภอหนองม่วง จังหวัดลพบุรี โครงการ ๒ เป็นที่ตั้งของโรงเรียนอนุบาลธรรมรักษ์ และโรงเรียนราชประชานุเคราะห์ ๓๓ ที่รับเฉพาะเด็กที่ได้รับผลกระทบจากโอดล์ ซึ่งอาจจะเป็นโอดล์

หรือไม่เป็นเอ็ดล์กีดี้ นักเรียนทั้งหมดมีประมาณ ๑,๓๐๐ คน นอกจากร้านมีโรงเรียนธรรมรักษ์บริบาลและโรงเรียนแพทย์แผนไทยธรรมรักษ์ เพื่อผลิตบุคลากรด้านการดูแลเด็ก ผู้ป่วย เออดล์ และการแพทย์แผนโบราณ

เลสียธรรมสถาน

เลสียธรรมสถานเริ่มงานด้านการศึกษาสำหรับเด็กเล็กด้วยการตั้งโรงเรียนอนุบาลฝ่ายแม่ สำหรับเด็กที่เกิดในบ้านสายลัมพันธ์ และอุปถัมภ์คุณย์เด็กก่อนเกณฑ์ของโรงเรียนวัดศิริพงษ์ธรรมนิมิตซึ่งเป็นวัดที่ตั้งอยู่ในชุมชนใกล้เคียงกับเลสียธรรมสถาน ในระดับอุดมศึกษาได้จัดตั้งสถาบันสวัสดิการลูกน้อย ด้วยความร่วมมือกับมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เปิดการสอนหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสตร์และศิลปะแห่งชีวิต

๒.๔ ด้านการส่งเสริมสังคม

จากข้อมูลปัจจุบัน วัดที่ทำการส่งเสริมสังคมมีเพียงวัดสวนแก้วเท่านั้น วัดสวนแก้วทำโครงการคอนโดสุนัขเริ่มจากทำร่วมกับกรุงเทพมหานครเพื่อแก้ปัญหาสุนัขจรจัดแต่ระยะหลังมีบุคลภายนอกเอาสุนัขมาทิ้งไว้ในบริเวณวัดวัดจึงต้องรับภาระดูแลด้วย ปัจจุบันมีประมาณ ๖๐๐-๗๐๐ ตัวแต่จากข้อมูลที่ระบุ มีวัดหลายแห่งที่ดำเนินงานด้านสังคมส่งเสริมสังคม เช่น วัดเวฬุวนาราม จังหวัดลำปาง เลี้ยงสุนัข ๔๐๐ กว่าตัว แมวอีก ๔๐ ตัว (<http://www.watwaru.com>) วัดหน่องน้ำส้ม จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ร่วมกับสมาคมพิทักษ์สัตว์ กรุงเทพมหานคร รับเลี้ยงสุนัข ๒๐๐ กว่าตัว ประมาณ ๑๐๐ ตัว สุกร ๓๐ ตัว และโค ๒๐ ตัว และหลวงตามหาบัวอุปถัมภ์ค่าใช้จ่ายสำหรับบ้านสังคมส่งเสริมสังคมพิการที่จังหวัดนonthbury และบ้านสังคมส่งเสริมสังคม จังหวัดนครปฐม รวมทั้งค่าวัสดุพยาบาลลัตต์ที่เจ็บป่วย (<http://www.home4animals.org>)

๓. แรงจูงใจในการทำงานสังคมส่งเสริมสังคม

แรงจูงใจของพระสงฆ์วัดหรือสถาบันทางพระพุทธศาสนาในการทำงานสังคมส่งเสริมสังคมส่งเสริมสังคมได้ ๕ ประการสำคัญดังนี้

๓.๑ ทำตามหลักเมตตา-กรุณา

การส่งเสริมสังคมไม่ใช่เป็นการส่งเสริมสังคมเพื่อมนุษย์ด้วยกันหรือส่งเสริมสังคมให้ลัตต์ แรงจูงใจที่สำคัญที่สุดของพระสงฆ์วัดหรือสถาบันทางพระพุทธศาสนาได้แก่ ความรู้สึกเมตตาสัจารอย่างให้พวงเข้าพันทุกข์ ตัวอย่างเช่น วัดพระบาทน้ำพุ มีหลักการ “เมตตาธรรมค้าจุนโลก” ในการดำเนินการสังคมส่งเสริมสังคม พระอุดมประชาทรงกล่าวว่า

บทบาทหนึ่งของพระ คือเป็นนักสังคมส่งเสริมสังคมที่มีมนุษย์ที่นำบัดทุกข์ให้กับลัตต์ โลกตามหลักเมตตาธรรม ประชาชนขาดการมองระบบองค์รวม โดยไปแยกกว่าถ้าทุกข์ กายต้องไปโรงพยาบาล ถ้าทุกข์ใจก็ไปวัดแต่อามามองว่าทุกข์ทั้งหมด พระมีหน้าที่นำบัดทั้งสิ้น และต้องขยายไปถึงลัตต์โลกทั้งมวลด้วย ... คนที่เป็นโรคเอ็ดล์แม้จะสำล่อนก็จริง แต่เราก็ต้องให้อภัยเข้า

(พระอุดมประชาทรง, สัมภาษณ์)

พระวิมลภานุสูตร วิ. เจ้าอาวาสวัดกลางมีแรงจูงใจในการสร้างโรงพยาบาลบ้านมาศคล้ายกับพระอุดมประชาทรง นั่นคือความรู้สึกส่งสารอย่างช่วยให้เข้าพันทุกข์ท่านเล่าว่า

แรงบันดาลใจมีสองเหตุการณ์คือเหตุการณ์แรก ประมาณปี ๒๕๒๓-๒๕๒๔ มีผู้หญิงโดนงูเข้ามาที่วัดที่กำลังเข้าไปหาหมื่น แต่ไม่มีโรงพยาบาลแวนน์ เข้าก็หามกันมาหลังวัด เดินข้ามสะพานจะไปโรงพยาบาลในอำเภอ หลวงพ่อเห็นเหตุการณ์ แล้วก็มาช่วย

ใจหายต่อหน้าต่อตา เหตุการณ์ที่สอง มีผู้หญิงคนหนึ่งเจ็บท้องจะคลอดลูก ก็หามกันมา และมาตายที่หลังวัด มันสะเทือนใจมาก ก็เลยปรึกษากับลูกคิชญ์เป็นลាតารณสุขว่าจะมีสถานีอนามัยลักษณะที่นี่ ลูกคิชญ์บอกว่าขอให้สร้างโรงพยาบาลเล็กๆ ๑๐ เตียงจะดีกว่า ก็ถามญาติโภยมดู ลูกคิชญ์ว่าจะของบประมาณทางการให้ ช่วยกันออกคงจะ ๕ ล้านบาท แต่ทางการไม่ได้ให้เงินทั้งหมดตามที่تكلกล้ว แต่ในที่สุดก็สร้างจนเสร็จด้วยเงินบริจาคของญาติโภย ทางการได้แต่ส่งแพทย์มา ๑ คน พยาบาล ๒ คน ต่อมาก็ขยายออกไปเป็น ๓๐ เตียง และ ๖๐ เตียง แล้วก็ยกให้ทางราชการไป

(พระวิมลภานุสิริ ว., สัมภาษณ์)

พระราชนรรนนิเทศแห่งวัดสวนแก้วกล่าวถึงการเลี้ยงสุนัขจรดว่า ความเมตtagก์ต้องแฟปถึงลัตว์ร่วมโลกด้วยไม่ใช่แต่มนุษย์เท่านั้น ในการลงเคราะห์ลัตว์ก็มีตัวอย่างในพระไตรปิฎกที่มีการตั้งโรงทานช่วยเหลือทั้งคนและสัตว์ (พระสุตตันตปิฎก บุททกนิกาย จริยาปิฎก ๓๓/๓๐/๓๓๒)

๓.๒ ทำเพื่อประโยชน์สุขของมหาชน

แรงจูงใจอีกประการหนึ่งสำหรับพระสงฆ์ วัดหรือสถาบันทางพระพุทธศาสนาที่ทำให้ตัดสินใจทำงานด้านสังคมส่งเคราะห์ คือความคิดเรื่องประโยชน์สุขของมหาชน ตามหลักคำสอนของพระพุทธเจ้าที่ตรัสว่า “ภิกษุทั้งหลาย พວกເຮືອທັງຫລາຍຈະຈາກີໄປເພື່ອປະໂຍນສຸຂແກ້ນຈຳນວນ ພົກເອນ ເຄຣະໜ້າວໂລກ” ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์พระสงฆ์หรือผู้ที่รับผิดชอบหรือผู้ที่เกี่ยวข้องกับวัดหรือสถาบันทางพระพุทธศาสนาอธิบายเรื่องการทำเพื่อประโยชน์สุขของคนส่วนใหญ่ไว้วัดรักนัน เช่น พระครุสุมุรีเดือน พุบุญจารี

รองเจ้าอาวาสวัดโบสถ์วัดติดกัน อธิบายกี๊ขากับแรงจูงใจเรื่องการทำประโยชน์เพื่อคนหมู่มากไว้ดังนี้

ทางวัดไม่เลือกเด็กหรือ เพราะถ้าไม่ จะจริงก็คงไม่มีใครยกจะส่งลูกหลานมาอยู่วัดหรอก ... เพราะรู้ดูแลไม่ดีต่างหาก ทางวัดจึงต้องเข้าช่วยตาม concept “ลงเคราะห์ໂລກ” เป็นคำกล่าวของพระพุทธเจ้าตอนลงสาก ๖๐ รูปไปประจำพะศาสนากล่าวว่า “ໂລກນຸ້ມປາຍພາຍ ພູ້ຫະສຸຂາຍ” ซึ่งตรงนี้น่าจะรวมลงเคราะห์เด็กด้วย (พระครุสุมุรีเดือน พุบุญจารี, สัมภาษณ์) เมเชียนสนีຍ เสถียรสุต อธิบายว่าต้นปะลงคืออย่างหนึ่งของการทำงานของเสถียรธรรมสถานได้แก่

การสร้างธรรมทานตามพุทธปะลงคือรู้หน้าที่ในฐานะที่เป็นพุทธศาสนิก เป็นการทำเพื่อพระพุทธเจ้าที่ทรงสอนไว้ว่า “ຈະຈາກີໄປເພື່ອປະໂຍນສຸຂຂອງມහາชน” เราทำอะไรก็ตามต้องทำตามที่พ่อ (พระพุทธเจ้า) ทำ ... คนມີຖານີ ต้องเข้ามาหาเราไม่มีชนชั้นวรรณะ

(เมเชียนสนีຍ เสถียรสุต, สัมภาษณ์)

๓.๓ การพัฒนาคนให้ช่วยดูแล

วัดและสถาบันทางพระพุทธศาสนาหลายแห่งที่ทำงานด้านส่งเคราะห์ประชาชนมีแรงบันดาลใจที่ต้องการส่งเสริมพัฒนาคนให้ช่วยเหลือตนเองได้ การพัฒนาคนทำได้ในทุกระดับตั้งแต่เล็กจนโต จนกระทั่งเป็นผู้ใหญ่ ประโยชน์ที่ได้คือ ช่วยลดปัญหาลังคמלลงไปในระดับหนึ่งแม้จะเป็นในวงแคบก็ตาม วัดส่วนแก้วเป็นวัดที่เน้นการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ทั้งเด็กและผู้ใหญ่ให้มีอาชีพช่วยเหลือตนเองได้ ส่วนวัดทุ่งเที่ยงเน้นเด็กด้วยโอกาสทางการศึกษาให้อ่านออกเขียนได้ เสถียรธรรมสถานมีความคิดว่าการพัฒนาเด็กทำได้

ตั้งแต่ยังอยู่ในครรภ์ผ่านการให้ความรู้ทางธรรมแก่บิดามารดา ให้มีความพร้อมและมีความเข้าใจในการเลี้ยงดูบุตรตามหลัก พุทธธรรม

พระราชนรรมนิเทศแห่งวัดส่วนเก้าเลาถึงแรงบันดาลใจให้ทำโครงการต่างๆ ดังนี้

วันหนึ่งไปบินทบทาด เห็นเด็กໄล่เตะข้าวแต่ไม่ໄล่กับข้าว ก็เปิดฝาบาทรอ กับข้าว ปรากฏว่าเด็กคนนี้พ่อตาย แม่ไปไหนก็ไม่รู้ เลยเกิดความสงสาร และกลایมาเป็นแรงบันดาลใจในการทำโครงการต่างๆ ... โครงการแรกเอาเด็กมาทำงานในช่วงปิดเทอม อาทิตย์ เข้าใจความรู้สึกของคนตกงานดี เพราะตอนอายุน้อยๆ จะเพียง ๘.๕ ไปขอคุณเข้าทำงาน เขาก็ถูกทางกลับมาให้เจ็บปวดหัวใจว่า “วุฒิน้อยยังอยากมาทำงานอีก” ก็เลยเกิดแนวคิดว่าจะสร้างงานให้คนมาทำ ไม่ใช่ไปขอเข้าทำงาน ... ขณะนี้มีคนฝึกงาน ๑,๖๐๐ คน กระจายไปตามสาขา ๘ แห่งในแต่ละภาค ไม่ได้เป็นวัด เพราะวัดมีเยาวชนแล้ว สร้างขึ้นเพื่อฝึกงาน ฝึกอาชีพ

(พระราชนรรมนิเทศ, สัมภาษณ์)

พระครูโสภณพัฒนาภิรัม เจ้าอาวาสวัดทุ่งเที่ยงให้สัมภาษณ์ต่อหนึ่งว่า

ย้อนกลับไปเมื่อปี ๒๕๓๙ อาทิตย์ไปธุดงค์แกร่งโกร Mühlau ไปเห็นเด็กที่นั่น พูดกันไม่รู้เรื่อง พูดกันคนละภาษา คนແກวั้นนั่นถือศาสนาคริสต์กันหมด มีเต๊บล็อก แต่ไม่มีการสอนหนังสือ ... เห็นความด้อยโอกาสของเด็กกลุ่มนั้นแล้วรู้สึกอนาคตใจ

จุดประสงค์ที่อาทิตย์ช่วยเหลือเด็กชาวไทยภูเขาให้อ่านออกเขียนได้ ก็ เพราะต้องการให้เด็กเหล่านี้มีชีวิตที่ดีขึ้น เด็กเหล่านี้เมื่อ

จบไปแล้วก็กลับไปพัฒนาท้องถิ่นของตนเอง

... เด็กก็กลับไปเป็น กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน อบต.

กันเยอะ แสดงว่างานที่ทำมาเริ่มเกิดผลแล้ว

(พระครูโสภณพัฒนาภิรัม, สัมภาษณ์)

งานด้านพัฒนาทรัพยากรมณฑลของเลือยรัฐร่วมสถานเน้นการพัฒนาเด็กและสตรีเป็นหลัก ตอนหนึ่งของ การสัมภาษณ์ แม่ชีคันลนีย์ เลือยรัฐกล่าวว่า “การช่วยผู้หญิงหนึ่งคนกับเด็กหนึ่งคน ก็เท่ากับได้ช่วยโลกด้วย”

หากผู้หญิงในโลกช่วยกันคนละไม้ละมือ ในการไล่ใจลงในเด็กและเยาวชน และเห็นว่า พวกร้าวเป็นปัจจุบันของแผ่นดินที่ต้องลงทุนทันที แล้วไว้ใจว่าพวกร้าวสามารถทำให้โลกใบนี้ดีขึ้นได้ เรายังอาจจะพลิกแผ่นดิน ภูมิภาคโลกได้

(แม่ชีคันลนีย์ เลือยรัฐ, มปป.: ๕๗)

ถ้าผู้หญิงได้พัฒนาสติปัญญา ผู้หญิงจะเปลี่ยนแปลงโลกนี้ เพราะผู้หญิงเป็นแม่ของทั้งหญิงและชาย คือเป็นแม่ของมนุษยชาติ ... จะเป็นการเรียนรู้ที่ทำให้ชีวิตเราทันสมัยอย่างแท้จริง คือมีปัจจุบันของที่ไม่เป็นทุกอยู่ในปัจจุบันอย่างคนที่พัฒนาตัวเองให้รอดและใช้ชีวิตร่วมกับคนอื่นอย่างศรัทธา

(แม่ชีคันลนีย์ เลือยรัฐ, มปป.: ๗๓)

๓.๔ สร้างชุมชนแห่งการเรียนรู้โดยใช้พุทธธรรม

แรงจูงใจประการสุดท้ายเป็นเรื่องเฉพาะของเลือยรัฐร่วมสถานที่ต้องการสร้างชุมชนแห่งการเรียนรู้ที่จะอยู่ร่วมกันอย่างศรัทธา อาจกล่าวได้ว่าเป็นการสร้างชุมชนตัวอย่างที่มีหลักพุทธธรรมในการดำเนินชีวิต ในขณะเดียวกัน ก็มีได้ละทิ้งชุมชนภายนอก เลือยรัฐร่วมสถานมีความร่วมมือประสานงานกับชุมชนภายนอกทั้งในระดับท้องถิ่น ระดับชาติ

และระดับนานาชาติ แมเชิ้ลันนีย์ เลสเลียรลุต อธิบายการสร้างชุมชนเลสเบี้ยนร่วมสถานไว้ดังนี้

เราตั้งใจจะสร้างชุมชนแห่งการเรียนรู้ร่วมกัน เป็นชุมชนแห่งการเกื้อกูลให้เกิดโอกาส ทำบรรยายกาศของชุมชนให้เกื้อกูลที่จะพัฒนาส่งเสริมคักยกภาพของชีวิตผู้คนในชุมชนให้ดีงามขึ้นเท่าที่คุณเหล่านี้จะพัฒนาได้ กำหนดนิยมในใจว่าจะให้เป็นแผ่นดินที่จะสร้างโอกาสแห่งการเรียนรู้ร่วมกัน เศรษฐกันโดยการทำหน้าที่ รู้คุณค่าของการดำเนินชีวิต ที่จะอยู่ร่วมกันอย่างไม่เบียดเบี้ยน ใช้ชีวิตให้สอดคล้องกับความเป็นจริงของธรรมชาติ ให้มีความเลี่ยงลักษณะ แบ่งปัน มีน้ำใจ ไม่เห็นแก่ตัว มีความอดทน มีเมตตา กรุณา ให้อภัยกัน ซึ่งชุมชนเมื่อทำอะไรลำเร็ว และไม่ห่วงใยต่ออุปสรรคทั้งหลายทั้งปวงด้วยการพัฒนาสิ่งแวดล้อมที่ดี ไปกับการทำงาน การตั้งชุมชนตรงนี้เริ่มจากคนไม่เกี่ยวน แต่ด้วยความตั้งใจ ความยืนหยัดของคนไม่เกี่ยวน ที่เพิ่มจำนวนขึ้น นี่คือลักษณะของการเริ่มต้นชุมชน (แมเชิ้ลันนีย์ เลสเลียรลุต, มปป.: ๒๕)

๔. ปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินงาน

ปัญหาและอุปสรรคของวัดหรือสถาบันทางพระพุทธศาสนาในการดำเนินงานสังคมสงเคราะห์มีหลายด้าน ในภาพรวมอาจแยกได้ ๕ ประการ ได้แก่ เรื่อง เงินทุน บุคลากร การประชาสัมพันธ์ ความสัมพันธ์กับชุมชน ภาครัฐและภาคเอกชน และทัศนคติของประชาชน

๔.๑ เงินทุนที่ใช้ดำเนินการ

ปัญหาสำคัญที่สุดของการทำงานลังคอมสังเคราะห์ของวัดหรือสถาบันทางพระพุทธศาสนาคือปัญหาค่าใช้จ่าย

ในการดำเนินงาน เนื่องจากวัดหรือสถาบันทางพระพุทธศาสนาต้องรับภาระค่าใช้จ่ายสูงมาก ทั้งด้านการจัดทำสถานที่ (รวมทั้งอุปกรณ์ เครื่องมือในการดำเนินงาน) อาหาร เครื่องนุ่งห่ม ค่าแพทย์ พยาบาล ฯลฯ โดยเฉพาะอย่างยิ่งวัดหรือสถาบันทางพระพุทธศาสนาที่จัดการลงเคราะห์ด้านการรักษาพยาบาลและรับอุปการะเด็กกำพร้าเด็กด้อยโอกาสจำนวนมาก รายได้ขึ้นของวัดปกติมาจากการทอดกฐิน ทอดผ้าป่า และได้จากการบริจาคของผู้มีจิตศรัทธาเท่านั้น รายรับจากการทอดกฐิน และผ้าป่ามีไม่มากนักและนำไปใช้สำหรับบำรุงพระศาสนามากกว่า วัดไม่สามารถทดแทนได้เหมือนกับองค์กรเอกชนทั่วไป เนื่องจากต้องปฏิบัติตามกฎเกณฑ์ของมหาเถรสมาคมและ Jarvis ประเมิน

๔.๒ บุคลากรที่ปฏิบัติงาน

บุคลากรที่ปฏิบัติงานให้วัดหรือสถาบันทางพระพุทธศาสนาโดยทั่วไปเป็นพระภิกษุสามเณรและอาสาสมัคร ยกเว้นวัดส่วนแก้วที่ให้เงินเดือนแก่ผู้ที่ปฏิบัติงานในวัดตามความสามารถของบุคคล ปัญหาที่เกิดขึ้นในด้านบุคลากรมี ๒ ด้านคือ คนที่เป็นอาสาสมัคร สามารถทำได้ตามกำลังศรัทธา เมื่อทำไปลักษณะหนึ่งอาจเกิดความเบื่อหรือหักกับงานที่ทำก็ออกไป เช่นที่วัดพระบาทนำ้พุในระยะแรก และการหากำลังคนเข้ามาเสริมก็ทำได้ยาก อดีตเด็กวัดโบสถ์รอดิตถ์รายหนึ่งให้ล้มภายนี้ว่า “หลังจากกลับมาช่วยงานของวัดแล้ว ก็ได้ชักชวนพระคพประกอบกับมาช่วยทางวัดบ้าง แต่คนอื่นลำบาก เพราะไม่มีบ้านญาติ ต่างจากตัวเองที่มีบ้านญาติ ทำให้วัดได้มากหน่อย”

๔.๓ การประชาสัมพันธ์

วัดส่วนแก้ว วัดพระบาทนำ้พุ และเสสเลสเบี้ยนร่วมสถาน มีการใช้ประโยชน์จากสื่อในทุกรูปแบบ ทำให้คนภายนอกรับรู้และเข้าใจการทำงานได้มากกว่าวัดทั่วไป วัดส่วนมากไม่ค่อยได้ทำการประชาสัมพันธ์ การกระจายข่าวสารให้

คนไทยนองกรีบรู้เกี่ยวกับงานที่ทำอยู่ในวงจำกัด ประชาชนที่มาทำบุญกับวัดส่วนใหญ่รู้ข่าวแบบปากต่อปากจากคนที่เคยไปมาเล่าให้ฟัง แม้ว่าระยะหลังมีการทำเรื่องใช้ชีวิตของวัดแต่ชาวบ้านส่วนใหญ่ไม่สนใจการเข้าถึงข้อมูลข่าวสารจากสื่อประเภทนี้ สถานีโทรทัศน์บางช่องได้ทำสารคดีเกี่ยวกับวัดเหล่านี้บ้าง แต่การเผยแพร่กระจายข่าวสารมีระยะเวลาจำกัด ผลที่ตามมาจากการประชาสัมพันธ์หรือการกระจายข้อมูลข่าวสารน้อยเกินไปทำให้สาธารณชนเกิดความเข้าใจผิดหรือคลาดเคลื่อนไปจากความเป็นจริง และคนไทยนองกรีบเรื่องการทำงานด้านสังคมสงเคราะห์ของวัดน้อยมาก

๔.๔ ความสัมพันธ์กับชุมชน ภาครัฐ และภาคเอกชน

วัดหรือสถาบันทางพระพุทธศาสนาที่ทำงานสังคมสงเคราะห์ในระยะแรกถูกชุมชนต่อต้านเกือบทุกแห่ง ยกเว้นเสถียรธรรมสถานที่มีส่วนร่วมกับชุมชนมาตั้งแต่ต้น ด้วยการให้บิตรามารดาที่มีบ้านพักอาศัยใกล้กับเสถียรธรรมสถานพابุตรของตนเข้ามาทำกิจกรรมร่วมกับมารดาของเด็กในบ้านสายสัมพันธ์ แต่ในระยะหลัง วัดหรือสถาบันทางพระพุทธศาสนาเหล่านั้นก็พยายามหาทางทำให้ชาวบ้านเข้าใจในเจตนาและนัยของการทำงาน สถานการณ์กับชุมชนก็เริ่มดีขึ้นเป็นลำดับ

ในส่วนความล้มเหลวที่ขาดแคลน วัดหรือสถาบันทางพระพุทธศาสนาส่วนใหญ่ไม่ค่อยได้รับการสนับสนุนจากภาครัฐมากนัก รวมทั้งฝ่ายสงฆ์ด้วย แต่เมื่อเวลาผ่านไป วัดหรือสถาบันทางพระพุทธศาสนา ก็พยายามติดต่อประสานงานกับภาครัฐทั้งในระดับจังหวัดและส่วนกลาง ปัญหาที่สำคัญคือหลายลัง วัดพระบาทน้ำพุเป็นตัวอย่างหนึ่งที่เริ่มจากการต่อต้านของชาวบ้านและราชการรวมทั้งฝ่ายสงฆ์ด้วย แต่ปัจจุบันก็สามารถแก้ปัญหาเหล่านี้ได้แล้วในระดับที่น่าพอใจ

วัดโบสถ์รัตติ์และวัดทุ่งเที่ยงที่ทำงานด้านการศึกษาสังเคราะห์และอุปถัมภ์เด็กกำพร้าและเด็กชาวไทยภูเขาที่ด้อยโอกาสทางการศึกษาเป็นหลัก เช่นปัญหาภัยภาครัฐในลักษณะคล้ายกัน พระครูสกลพัฒนาภิรมแห่งวัดทุ่งเที่ยงกล่าวว่า

ทางราชการเองก็ไม่สนับสนุน เคยมีรองผู้ว่าฯ ท่านหนึ่งของชลบุรี ทำหนังสือมาให้ส่งเด็กเหล่านี้กลับบ้าน เพราะอาจก่อให้เกิดปัญหาต่อไปได้ แบบเป็นพวกเด็กต่างด้าว หรือทำการค้ามนุษย์ อาทิตย์ไม่ยอมลงกลับ เพราะเด็กที่อาณาทุกคนล้วนมีปีก ... สงสัยเด็กเหล่านี้บ้างไหม ที่เป็นคนไทยแต่ไม่มีโรงเรียนเรียน

(พระครูสกลพัฒนาภิรม, สัมภาษณ์)

ส่วนวัดโบสถ์รัตติ์ ท่านรองเจ้าอาวาสวัดกล่าวถึงกฎระเบียบที่รัฐประกาศออกมาใช้ในปัจจุบัน เรื่องข้อกำหนด ตัวชี้วัด มาตรฐาน ของรัฐว่าด้วยสถานสงเคราะห์ สถานรับดูแลเด็ก ฯลฯ ภายใต้กฎหมายอุปสรรคอย่างยิ่งสำหรับวัดหรือสถาบันทางพระพุทธศาสนาที่รับอุปการะเด็กกำพร้ายากจน อนาคต ท่านกล่าวเกี่ยวกับเรื่องนี้ว่า

ทาง พ.ม. (กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์) หรือหน่วยงานราชการโดยเข้ามาช่วยใหม่ พ.ม. เคยเข้ามาดู แต่ไม่ได้ช่วยนะ มาดูแล้วบอกว่า “ไม่ได้มาตรฐานสถานรับเลี้ยงหรือดูแลเด็ก” อาทิตย์ก็บอกไปว่าการจะทำให้ได้มาตรฐานนั้นใช่ว่ามีเงินอย่างเดียวแล้วจะทำได้ ต้องใช้ทั้ง “ระบบ” (แก้ทั้งระบบ) ตามกฎหมาย พ.ม. ใหม่นั้น ถ้ามีที่เลี้ยงเด็กเกิน ๖ คน ต้องมี คนดูแล つまりครู พยาบาล นักจิตวิทยา นิติกร ให้ครบ ๖ ด้าน (กฎหมาย) ที่ออกมาก็เพื่อป้องกันการทารุณเด็ก เช่น บ้านราชวิถี ... กฎหมายเข้า

ต้องการให้สถานเลี้ยงเด็กของรัฐมีมาตรฐานมากขึ้น แต่ทางวัดก็เลยโอนลูกหลงไปด้วย (พระครุฑ์เดือน ปุญญาโร, สัมภาษณ์)

ในด้านความสัมพันธ์กับองค์กรเอกชน วัดพระบาทน้ำพุและเลี้ยงธรรมสถานมีเครือข่ายความสัมพันธ์กับองค์กรเอกชนทั้งในประเทศและต่างประเทศ ส่วนวัดอื่นๆ ทำงานในระดับชาติ วัดส่วนแก้วแทบไม่มีปัญหากับภาครัฐและภาคเอกชน ขณะนี้วัดทุ่งเทียงได้รับการสนับสนุนจากฝ่ายสังฆ “พระลัง炒股องค์ปัจจุบันทรงสนับสนุนด้วยการให้เงินประมาณมา ๓ ล้านกว่าบาทไปทำงาน” (พระครูโลภณ พัฒนาภิรม, สัมภาษณ์) และจากองค์กรเอกชนทั่วไป และหน่วยงาน NGO ก็เข้ามายาริจามากขึ้น สำหรับวัดกลางหลังจากมอบโรงพยาบาลบางปะน้ำให้ราชการไปแล้ว ภาครัฐได้เข้ามาดูแลด้านงบประมาณ แพทย์และพยาบาล แต่พระวิมลภานุสุกุ ว. ยังให้การอุปถัมภ์โรงพยาบาลและมีมูลนิธิสำหรับพระสงฆ์สามเณรและผู้ยากไร้ใช้จ่ายยาเม็ดป่วย ส่วนวัดโบสถ์วัดตั้งทำงานในลักษณะการช่วยเหลือตนเองเป็นหลัก ความสัมพันธ์กับองค์กรเอกชนอื่นอาจมีน้อยกว่าวัดหรือสถาบันทางพระพุทธศาสนาอื่นๆ ที่ทำงานประเภทเดียวกัน

๔.๕ ทัศนคติของประชาชน

ปัญหาเรื่องทัศนคติของบุคคลทั่วไปต่อการทำงานลังคอมลังเคราะห์ของพระสงฆ์และวัดหรือสถาบันทางพระพุทธศาสนาอาจเป็นปัญหาที่สำคัญที่สุดอีกปัญหาหนึ่งเนื่องจากประชาชนมีส่วนสัมพันธ์ใกล้ชิดกับวัดมากกว่าหน่วยงานอื่น ถ้าประชาชนขาดความรู้ความเข้าใจหรือมีทัศนคติในทางลบกับการทำงานด้านนี้ ก็อาจนำไปสู่ความเสื่อมศรัทธาต่อวัดหรือสถาบันทางพระพุทธศาสนาได้ ปัญหาด้านทัศนคติทางลบของประชาชนทั่วไปเท่าที่วัดหรือสถาบันทางพระพุทธศาสนาพบมักเป็นปัญหาจากความไม่เข้าใจหลักธรรมคำสอนของพระพุทธศาสนาซึ่งแยกได้เป็นสอง

ระดับ คือคำสอนสำหรับชาวลับคำสอนทางธรรมสำหรับภิกษุสงฆ์ ประชาชนส่วนใหญ่มองพระสงฆ์ในเชิงอุดมคติที่มุ่งแสวงหาความหลุดพ้นมากกว่าการเป็นพระสงฆ์ที่ยังใช้ชีวิตอยู่ในลังคอม ดังนั้นจึงมักเห็นว่าการที่พระสงฆ์มายุ่งเกี่ยวกับงานลังคอมลังเคราะห์ซึ่งเป็นงานทางโลกน่าจะขัดกับพระวินัยหรือไม่ใช่ กิจของสังฆ หมายถึงภิกษุสงฆ์ไม่ปฏิบัติหน้าที่ที่ส่งมาพึงกระทำ คืองานด้านพระศาสนา

พระครูโลภณพัฒนาภิรม เจ้าอาวาสวัดทุ่งเทียงให้สัมภาษณ์ว่า ท่านได้ปฏิบัติธรรม และทำงานด้านพระศาสนา มาแล้วก่อนจะมาทำงานด้านลังคอมลังเคราะห์ ระหว่างชุดงค์นั้นเองท่านได้เห็นคนจำนวนมากมากจึงต้องการช่วยคนยากจนเหล่านั้น

งานที่ทำมันก็ไม่ใช่กิจโดยตรงของสังฆ หรอก แต่พระพุทธเจ้าให้พระไปสังเคราะห์ประชาชน ลังคอม และศาสนาด้วย ดังนั้นก็ถือว่าพระทำได้ เพราะพระพุทธเจ้าไม่ได้ตรัสให้พระลงเคราะห์แต่ศาสนอย่างเดียว

ผลสำเร็จของเด็กที่นี่ มีพระจบ ป.ตรี ๑๙ รูป และจบ ป.โท จากอินเดีย ๑๐ รูป มีเด็กกลับไปทำงานที่บ้านเกิด เป็นกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน อบต. ชาวบ้านก็เริ่มเข้าใจแล้ว มีการเอ้าข้าว ฯลฯ มาให้ทางวัดบ้างแล้ว

(พระครูโลภณพัฒนาภิรม, สัมภาษณ์)

พระอุดมประชาตรกล่าวถึงความเข้าใจของคนที่ไม่ใช่เฉพาะคนไทยเท่านั้นว่า อาจมีความเข้าใจที่คลาดเคลื่อนไม่ตรงกับเจตนาของที่วัดทำอยู่ ดังนี้

มีสื่อต่างชาติ เช่น Times เอาไปโฆษณา การทำงานของวัดพระบาทน้ำพุ โดยนำ Standard ของตะวันตกมาจับซึ่งพอไม่ได้มาตรฐานของเข้า ก็กล้ายเป็นเราเลว ซึ่งถ้าถามคนที่อยู่เข้า Happy ก็ O.K. และ

การทำพิพิธภัณฑ์ชีวิต (Life Museum) ของทางวัด (วัดนำร่องของผู้เสียชีวิตด้วยโรคเอดส์มาจัดแสดง) ถูกฝรั่งมองว่าเป็นการละเมิดสิทธิมนุษยชน ที่จริงตามแนวพุทธ มีหลักมรณะนุสติ หมั่นพิจารณาถึงความตายแต่เขามองเลยไปถึงว่าวัดເອົ້າປ່າຍມາທາກີນ (พระอุดมประชาสรรค์, ลัมภาษณ์)

๔. การแก้ปัญหาของวัดหรือสถาบันทางพระพุทธศาสนา

การดำเนินงานของวัดหรือสถาบันทางพระพุทธศาสนาในการแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นแยกออกเป็น ๔ ด้าน ดังนี้

๔.๑ ด้านเงินทุน

เนื่องจากรายได้หลักของวัดหรือสถาบันทางพระพุทธศาสนาจากการทอດกฐิน ผ้าป่า และเงินบริจาคตามครัวทรา (ยกเว้นวัดที่มีรายได้จากการทรัพย์สินของวัด) ในฐานะวัดหรือสถาบันทางพระพุทธศาสนา วิธีการระดมทุนทำได้ไม่เท่ากับองค์กรเอกชนทั่วไป เนื่องด้วยข้อจำกัดทางเจ้าตัวและภูมิประเทศที่เปลี่ยนของมหาเศรษฐีสมากมาย ปัญหาค่าใช้จ่ายที่ใช้ในการดำเนินงานเป็นปัญหาที่วัดส่วนมากประสบ ทั้งนี้ เพราะบางครั้งคนบริจาคไม่ได้ต้องการให้เอาไปใช้เพื่อกิจการอื่น เช่น สร้างโรงเรียน หรือที่พักอาศัยของเด็กกำพร้า แต่ต้องการให้วัดเอาไปใช้กิจกรรมทางศาสนามากกว่า ปัญหานี้จึงแก้ได้ยาก เนื่องจากเกี่ยวข้องกับปัญหาอื่นๆ ด้วย เช่น ทัศนคติของประชาชนต่อการดำเนินงานสังคมสงเคราะห์ของวัดหรือสถาบันทางพระพุทธศาสนา และขาดการประสานพันธ์ ทำให้คนภายนอกไม่รู้จักวัดและไม่ทราบความจำเป็นของวัด

การแก้ปัญหาของวัดส่วนแก้ว ใช้วิธีสร้างอาชีพให้คน ทำให้พวกราสามารถช่วยตัวเองได้เมื่อออจากวัดไป วัดก็จะลดภาระการเลี้ยงดูลง หรือหารายได้เข้าวัดจากการ

ขายผลผลิตการเกษตรที่ปลูกในวัด โครงการสหกรณ์คนจน แต่ที่ได้ผลมากที่สุดคือโครงการลงทะเบียนบุญจากผู้เหลือเลือกงานผู้ขาด พระธรรมรัตน์เทศกล่าวว่า

วัดส่วนแก้วมีรายได้จากการซื้อมแซม “ขยะ” (ของที่คนเอามาบริจาค) และนำไปขายในราคากูก มีรายได้เข้าวัดจำนวนมาก ปีที่แล้วทำรายได้ให้วัดถึง ๙๒ ล้านบาท และเป็นรายได้หลักของวัดเลยที่เดียว ที่นี่ไม่ค่อยมีการทอดกฐินตามแนวสวนโมกข์ สวนเงิน บริจาคมีบ้างแต่ไม่มากนัก

(พระธรรมรัตน์เทศ, ลัมภาษณ์)

๔.๒ การใช้ประโยชน์จากสื่อต่างๆ

วัดหรือสถาบันทางพระพุทธศาสนาส่วนใหญ่ที่ทำงานสังคมสงเคราะห์มักดำเนินงานตามลำพัง คนรู้จักในวงจำกัด การใช้ประโยชน์จากสื่อต่างๆ เพื่อเผยแพร่ความคิดและกิจกรรมยังไม่มากนัก ถึงแม้ว่าขณะนี้แต่ละวัดหรือสถาบันทางพระพุทธศาสนาจะมีเว็บไซต์ของตนเอง ซึ่งก็ทำให้คนภายนอกรู้จักงานของวัดหรือสถาบันทางพระพุทธศาสนามากขึ้น แต่ประชาชนส่วนใหญ่ไม่สามารถเข้าถึงข้อมูลจากเว็บไซต์ได้ วัดส่วนแก้ว วัดพระบานน้ำพุ และเสียงธรรมสถาน เป็นตัวอย่างของการใช้ประโยชน์จากสื่อในหลากหลายรูปแบบ^๑ ทั้งเว็บไซต์ รายการวิทยุ ชีดี วารสาร และลิ้งพิมพ์ อื่นๆ ที่เกี่ยวกับการส่งเสริมงานของวัดหรือสถาบันทางพระพุทธศาสนา ทำให้การทำงานเผยแพร่องรักษากลไกขององค์กรภายนอกทั้งยังจะเป็นช่องทางที่จะได้รับการสนับสนุนจากองค์กรภายนอก และสร้างความเข้าใจกับประชาชนทั่วไป

^๑ โปรดดูเพิ่มเติมใน Pratoom P. Angurarohita, *Soka Gakkai in Thailand: A Sociological Study of Its Emergence, World View, Recruitment Process, and Growth*, Ph.D. Dissertation, University of Pennsylvania, 1993, pp. 181-215.

นอกจากการเผยแพร่ทางเว็บไซต์ของวัดและวารสารกัลยาโนนแล้ว พระราชนรรานิเทศน์เน้นการเผยแพร่การดำเนินงานของวัด ๔ ด้าน ด้านแรกด้วยการแจกซีดิตตอนแสดงพระธรรมเทศนา และทุกวันท่านจะออกไปบิณฑบาต ๓ ตลาด และการเผยแพร่งานของวัดผ่านโครงการด้านเกษตรกรรม พานิชยกรรม และอุตสาหกรรม มีคนเข้ามาทำงานที่วัดในโครงการเหล่านี้จำนวนมาก ท่านสรุปว่า “ด้วย ๔ ด้านนี้ ทำให้เข้าถึงคนได้ง่ายและคนหันมามาบูญกับวัดมากขึ้น”

แม่ชีคันลนีย์ เลสเทียรลุตมีความเห็นว่าสื่อมืออิทธิพลต่อกันในลังคมมาก เพราะอิทธิพลของสื่อจะทำให้การทำงานที่ยากกล้ายเป็นเรื่องที่ง่ายขึ้น

ด้วยเหตุนี้ในการทำงานระยะหลัง หลังจากบวชมา ๒๐ ปีแล้ว เราจึงเริ่มทำงานโดยผ่านสื่อ เรามีสื่อนิยมสาร ‘สาวิกา’ มีรายการวิทยุ ‘สาวิกา ...’ ‘คุยกันเหมือนเป็นเพื่อนทุกๆ’ มีรายการโทรทัศน์ ‘นี่แหล่ะ ... ชีวิต’ มีสื่ออิเล็กทรอนิกส์ คือ เว็บไซต์ ‘www.sansanee.org’ และ กัญชาลีอินรูปแบบของซีดี ดีวีดี และเทปเพลงธรรมะทั้งหมดนี้ ก็เพื่อใช้สื่อให้เป็นประโยชน์ต่อมวลมนุษยชาติ ให้มากที่สุด เพราะศักยภาพที่แท้จริงของสื่อควรจะทำให้ผู้คนในลังคมฉลาดขึ้น เห็นแก่ตัวน้อยลง และทำประโยชน์มากขึ้น

(แม่ชีคันลนีย์ เลสเทียรลุต, ลัมภากษณ)

๕.๓ การสร้างความสัมพันธ์กับชุมชนภาครัฐ และภาคเอกชน

การสร้างความสัมพันธ์กับลังคมชุมชนในทุกรัฐเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับวัดหรือสถาบันทางพระพุทธศาสนา เพราะจะทำให้เกิดความเข้าใจกันและกันมากขึ้น วัดพระบาทน้ำพุและเลสเทียรธรรมสถานเป็นตัวอย่างของความพยายามที่จะทำงานร่วมมือกับทุกภาคส่วน

พระอุดมประชาทรงกล่าวถึงการเตรียมชุมชนให้พร้อมว่าเป็นสิ่งสำคัญมาก ดังนั้นงานของท่านจึงเริ่มจากการจัดสัมมนาพระสงฆ์และหัวหน้าส่วนราชการจำนวน ๒๐๐ คนว่าคุณในจังหวัดลพบุรี โดยเชิญผู้ทรงคุณวุฒิจากกรุงเทพมหานครไปให้ความรู้ โครงการธรรมรักษ์นิเวศน์เริ่มต้นขึ้นด้วยจำนวนผู้ป่วย ๔ คนพร้อมกับปัญหาต่างๆ โดยเฉพาะปัญหาการต่อต้านจากชุมชนรอบวัด กว่าจะได้รับการยอมรับจากทุกภาคส่วนก็ต้องใช้เวลาและความอดทนมาโดยตลอด จนกระทั่งเกิด “โครงการเมตตาธรรม ค้าจุนโลก” ซึ่งเป็นโครงการต่อเนื่องโดยมีคณาจารย์จังหวัดลพบุรีเป็นผู้รับผิดชอบ และใช้วัดพระบาทน้ำพุเป็นที่ตั้งโครงการ

ในด้านการปรับทัศนคติของประชาชนและลังคมต่อพระสงฆ์ที่ทำงานด้านลังคมสังเคราะห์ พระอุดมประชาทรงกล่าวว่าควรมีการให้ความรู้แก่ประชาชนทำให้เกิดความรู้ ตระหนักรู้พระสงฆ์ยังเป็นส่วนหนึ่งของลังคมและชุมชนการทำงานเพื่อลังคมเป็นสิ่งที่แสดงออกซึ่งความเมตตาต่อลังคมและชุมชน ท่านกล่าวว่า

อย่ามองวัดเป็นผู้วิเศษจนเกินไป เราเป็นคนธรรมด้า ท่านolsonก็คือคนธรรมด้า ต้องดูแลในทุกๆ ด้าน (ของวัด) อาทิ กิจกรรม กีฬา นันทนาการ เมมเบอร์นักศึกษา เปรียบเช่น คนที่ว่าไป ... “เมตตาธรรม ค้าจุนโลก” ครัวท่าของผู้คน ถ้า (ท่านolsonก็) ไม่มีเมตตา คนก็คงไม่มาครัวท่า

(พระอุดมประชาทรง, สัมภาษณ์)

แม่ชีคันลนีย์ เลสเทียรลุต ได้กล่าวว่าการร่วมมือกับชุมชนภายนอกมีความสำคัญต่อการทำงานของเลสเทียรธรรมสถานเป็นอย่างยิ่ง เพราะว่าชุมชนภายนอกก็คือเกราะป้องกันภัยที่เป็นคน การได้รับความสนับสนุนและความร่วมมือจากชุมชนภายนอกก็เท่ากับได้คนมาช่วยดูแลความปลอดภัยให้แก่เลสเทียรธรรมสถาน

การได้มีโอกาสทำงานกับชาวบ้านແກ່
ນີ້ສືບວ່າເປັນການເຮັດຕັ້ງລວັງຊຸມຊົນດ້ວຍກັນ
ຄ້າຂາວບ້ານແກ່ນີ້ທຳການກັນເຮົາ ອີ່ງກັນເຮົາຍ່າງ
ເຫັນວ່າເຮົາເປັນສາມາຊິກຂອງຊຸມຊົນຂອງເຂົາ
ກີ່ສືບວ່າເຮົາໄດ້ຮັ້ງທີ່ເປັນຄົນ ແນຍາຄວາມວ່າໄດ້
ບຸຄຸລີ່ຕູແລຄວາມປລອດກັຍໃຫ້ກັນເຮົາດ້ວຍ
(ແມ່ຊື່ຄັນລົນຍີ ເລື້ອຍຮຸດ, ມປປ.: ໢ໜ)

ໃນດ້ານຄວາມລັ້ມພັນຮັບກາຈັກສູນນີ້ ພຣະຄຽວສຸມໜີ້ເດືອນ
ປຸນຄູນຈາໂຮ ຮອງເຈົ້າອວາລສັດໂບສ່ວນຮົດຕົມມີຄວາມເຫັນວ່າມີ
ໃຊ້ການລວັງຄວາມລັ້ມພັນຮັບໃນດ້ານກາລັນບໍລິນາທາກາເຈີນ
ທີ່ຮົອງບໍປະມາມເພີຍດ້ານເດືອນ ແຕ່ເປັນຄວາມລັ້ມພັນຮັບເຊີງ
ກວຽະເບີຍບໍດ້ວຍ ການແກ້ປົ້ມຫາຂອງວັດທີ່ຮົອງສັບຖານທາງ
ພຣະພຸතທະສານກັບກາຈັກສູນດ້ານກວຽະເບີຍທຳໄດ້ຍາກ ເນື່ອງ
ຈາກຕາມກູ້ຂອງກະທຽວການພັດນາລັ້ມຄົມແລະຄວາມນິ້ນ
ຄົງຂອງມຸນໝ່ຍໍວ່າດ້ວຍສັນນັບເລີ່ມທີ່ເດືອນ ແຕ່ເປັນມາດຸລຸ່ມທີ່ໄດ້ກຳນົດ
ໄວ້ເປັນມາດຸລຸ່ມທີ່ໄວ້ໄປຄ່ອບຄຸມທຸກແທ່ງທີ່ດໍາເນີນຈານດ້ານນີ້
ຄ້າທີ່ໄດ້ປົງປັດຕາມໄນ້ໄດ້ກົດຕ້ອງປົດກິຈການ ພຣະຄຽວສຸມໜີ້ເດືອນ
ປຸນຄູນຈາໂຮ ເສັນຄວາມເຫັນທີ່ເປັນການອົກສໍາຫຼັບກາຈັກສູນໃນ
ການບັນດັບໃຊ້ກວຽະເບີຍດັ່ງກ່າວກັບວັດທີ່ຮົອງສັບຖານທາງ
ພຣະພຸතທະສານທີ່ທຳການສັງຄະນະທີ່ເດືອນ ດັ່ງຕ່ອໄປນີ້

ຕາມກູ້ໝາຍ ພ.ມ. ໄທ່ມ່ນັ້ນ ຄ້າມີທີ່ເລີ່ມ
ເດືອນເກີນ ۶ ດົນ ຕ້ອງມີ ຂອບໃຈແລ້ວ ດ້ວຍ
ພຍາບາລ ນັກຈິດວິທຍາ ນິດິກ ໄທ້ຮັບ ۶ ດັນ
(ກູ້ໝາຍ) ທີ່ອາກມາດີເພື່ອປຶກກັນການທາງ
ເດືອນ ... ຄ້າຈະວ່າກັນຕາມກູ້ໝາຍຈົງຈາກ
ນັ້ນ ວັດທຸກວັດກົມເດືອນເກີນ ۶ ດົນທັງນັ້ນແລະ
ເທົກກັບວ່າວັດກົມຈະມີເດືອນທີ່ໄດ້ເລີຍ ລໍາຫວັດວັດ
ບ້ານນອກ ໃ້ມີສ໌ຫວັນຈີ່ພ ۶ ດົນນີ້ປະຈຳຈັງຫວັດ
ແຕ່ລະຈັງຫວັດໄວ້ເລີຍ ແລ້ວເວີຍນັ້ນດູແລ ທາງ
ວັດກົມໄມ້ຕ້ອງຮັບກາຮ່າມາກ

(ພຣະຄຽວສຸມໜີ້ເດືອນ ປຸນຄູນຈາໂຮ, ສິ້ນກາຍໝົນ)

๔.๔ ການອົບຮັມລົ່ງສັນຍາ

ນັກວິຊາການທາງພຣະພຸතທະສານມີຄວາມເຫັນຄ້າຍ
ກັນວ່າການແກ້ປົ້ມຫາຂອງວັດທີ່ຮົອງສັບຖານທາງພຣະພຸතທະສານ
ທີ່ນີ້ຈະເປັນການອົບຮັມລົ່ງສັນຍາ ເປັນການ
ໃຫ້ອາມີສາທານໄປພວ້ມກັບການໃຫ້ຮຽມທານ ເພຣະຈະໜ່າຍ
ໃຫ້ປະຊາຊານແລະລັ້ມຄົມເກີດຄວາມຮູ້ຄວາມເຂົ້າໃຈແລະກາຮູ້
ຕະຫຼາກໃນເງື່ອງຕ່າງໆ ຕ້ອຍ່າງ ເຊັ່ນ ຄວາມເຂົ້າໃຈເກີຍກັບ
ຫລັກອີກທັບປະຈຸຍຕາ ທີ່ເປັນຫລັກພື້ນສູນໃນກາວອົບຍາໂລກແລະ
ຊີວິດ ຄວາມຮັບຜິດຂອບຂອງບຸຄຸລີ່ຕ່ອລັ້ມຄົມແລະຊຸມຊົນ ການ
ໃຫ້ແລະການສະໜະ ພຣະສົງໝູ່ຕ້ອງຫາກລວິວີ້ໃນການລົ່ງສັນຍາ
ການອົບຮັມລົ່ງສັນຍາຈະເປັນຕ້ອງຂໍຍາຍງອກໄປນອກວັດ
ເພຣະຄານທີ່ມາວັດດ້ວຍໃຈສົກລວມໃຊ້ຜູ້ກ່ອປົ້ມຫາທາງລັ້ມຄົມ
ຈາກຂ້ອມລູບປຸນຄູນ ແລ້ວໃຫ້ເຫັນການແກ້ປົ້ມຫາຂອງທ່ານເຈົ້າ
ອວາລສັດແລະແມ່ຊື່ຄັນລົນຍີ ເລື້ອຍຮຸດໂດຍການອົບຮັມລົ່ງສັນຍາ
ຮຽມແກ່ປະຊາຊານດ້ວຍວິວີ້ການຕ່າງໆ ເປັນປະຈຳທັງໃນວັດແລະ
ນອກວັດທັງນີ້ແລ້ວແຕ່ໂກສະຈຳນໍາຍາຍ ຕ້ອຍ່າງເຊັ່ນ ທາງຮາຊການ
ໄດ້ສັງກຸນເດີກວ່າຢູ່ນີ້ກ່ອ່າຫຼຸດທະເລະກັນນາທີ່ວັດລວນແກ້ວເພື່ອ
ຮັບການອົບຮັມຮຽມຈາກພຣະຮາຊຮຣມນີເທັກອົບຍາວ່າ

ການເທັກນີ້ລົ່ງສັນຍາກີ່ຕ້ອງດູເປັນກົດຕ້ອງ
ລໍາຫວັດເດືອນກຸມນີ້ ໄດ້ເທັກນີ້ລົ່ອນວ່າ
ສຸຂາທ່ວພີຍ ໄນໃໝ່ສຸຂາເວື່ອ
ສຸຂ້ໃຫ້ຮັບພີຍ ໄນໃໝ່ສຸກ່ອໜີ້
ຈະເກີດຂອງໄຮ້ຂຶ້ນ ຕ້ອງໄນ້ໃໝ່ເຮົາທີ່ເປັນ
ຕົ້ນເຫຼຸດ

(ພຣະຮາຊຮຣມນີເທັກ, ສິ້ນກາຍໝົນ)
ເມື່ອພິຈາລະນາການທຳການຂອງພຣະສົງວັດທີ່ຮົອງສັບຖານ
ທາງພຣະພຸතທະສານດ້ານຈານລັ້ມຄົມສົງຄະນະທີ່ໃນການຮັມ
ຈະເຫັນວ່າພຣະສົງທຸກຮູບເຮັດຕັ້ງກັນທີ່ໃຫ້ຮັມທາງດ້ານຄາສົນຄຶກຊາແລະ
ປົງປັດຕິຮຽມມາກ່ອນທັງລື້ນ ພຣະອຸດົມປະຊາທິປະໄຕແລະພຣະຄຽວ
ໂລກພັນພັນນາກິມຕ່າງໆເຄຍອກຮູດຕົງໄປປົງປັດຕິຮຽມ ຄົນ
ຈັງຫວັດຕ່າງໆ ລາຍໄປ ພຣະວິມລກວາງນຸລື້ລົງ ວ. ເປັນຄຽວສອນ
ນັກຮຽມແລະສັນຍາພຣະອົກຮຽມຕ້າງໆແຕ່ຍັງມີໄດ້ເປັນເຈົ້າວາລ

วัดกลาง พระครูวุฒิธรรมทรัพย์เป็นครูสอนพระประยิตรร่วมและแสดงพระธรรมเทคโนโลยีแก่ประชาชนในจังหวัดใกล้เคียง พระราชธรรมนิเทศเคยจำพรรษาและปฏิบัติธรรมที่สวนโภกขพลารามมาก่อน แม่ชีคันสันนีย์ เลสีเยรสุตบวชและปฏิบัติธรรมอยู่ที่วัดคิริพงษ์ธรรมนิมิตเป็นเวลา ๗ ปีก่อน จะมาดำเนินงานสร้างเลสีเยรธรรมสถาน ท่านเจ้าอาวาสวัดเหล่านี้และแม่ชีคันสันนีย์ เลสีเยรสุตถกยังคงปฏิบัติธรรมและทำงานด้านอบรมลั่งสอนธรรมะควบคู่ไปกับการทำงานด้านสังคมสงเคราะห์

ปัญหาและอุปสรรคที่วัดหรือสถาบันทางพระพุทธศาสนาเผชิญอยู่มักเป็นเรื่องของทัศนคติของประชาชนต่องานด้านสังคมสงเคราะห์ การแก้ปัญหานี้อาจใช้เวลาอยู่บ้าง แต่เมื่อประชาชนเห็นผลงานของวัดหรือสถาบันทางพระพุทธศาสนา ทัศนคติก็เริ่มเปลี่ยนไปในทางบวกมากขึ้น

ปัญหาที่แก้ได้ยากขณะนี้มาจากการแย่งชิงอำนาจระหว่างวัดหรือสถาบันทางพระพุทธศาสนาหรือองค์กรเอกชนหรือหน่วยงานขนาดเล็กที่มีแต่ความตั้งใจทำงานสังเคราะห์ประชาชน แต่ขาดการสนับสนุนทั้งจากภาครัฐและภาคเอกชน วัดหรือสถาบันทางพระพุทธศาสนาบางแห่งไม่สามารถทำตามข้อกำหนดตัวชี้วัด และมาตรฐานที่รัฐกำหนดไว้ได้ เรื่องนี้รัฐหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐที่กำกับดูแลต้องพิจารณาปรับปรุงหรือประยุกต์การใช้กฎระเบียบที่ลั่นไผ่สมควรทำอย่างไรจึงจะเหมาะสมกับสถานการณ์ของสังคมไทย โดยเฉพาะชุมชนที่ห่างไกลความเจริญซึ่งกลไกของรัฐยังเข้าไปไม่ถึง

ถึงแม้ว่าในปัจจุบันจะมีองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่เข้าไปมีส่วนร่วมและสามารถช่วยเหลือชุมชนด้านสังคมสงเคราะห์ได้ แต่ในทางปฏิบัติ ความล้มเหลวระหว่างวัดหรือสถาบันทางพระพุทธศาสนาที่ทำงานสังคมสงเคราะห์กับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ทั้งระดับ อบจ. อบต. และส่วนองค์กรชุมชน ยังไม่มีการปฏิบัติที่เป็นรูปธรรมมากนัก ทั้งนี้

อาจเป็นไปได้วัดหรือสถาบันทางพระพุทธศาสนาเหล่านี้ทำงานด้านสังคมสงเคราะห์มานานก่อนการจัดตั้งองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และอีกประการหนึ่งอาจเป็นข้อจำกัดด้านกฎหมายเบียบและข้อบังคับขององค์กรปกครองท้องถิ่นที่กล่าวเป็นอุปสรรคสำคัญวัดหรือสถาบันทางพระพุทธศาสนาในการขอความร่วมมือหรือขอความช่วยเหลือ ตัวอย่างเช่น ในระเบียบว่าด้วยรายจ่ายของ อบต. แม้ว่า อบต. จะสามารถให้ความช่วยเหลือสนับสนุนหน่วยงานอื่นได้ แต่หน่วยงานที่ต้องการความช่วยเหลือต้องเสนอโครงการที่ชัดเจนmayang อบต. เพื่อพิจารณาตามระยะเวลาที่กำหนดในงบประมาณประจำปี ดังนั้นในทางปฏิบัติจึงอาจเป็นไปได้ว่า ถ้าวัดหรือสถาบันทางพระพุทธศาสนาได้ก่อตั้งตามต้องการขอความช่วยเหลือด้านทุนอุดหนุนการทำก็จะเป็นต้องเสนอโครงการต่างๆ ให้ อบต. พิจารณาในแต่ละปีงบประมาณ ซึ่งก็ไม่ได้มีการรับประกันว่าโครงการเหล่านั้นจะได้รับอนุมัติจาก อบต. ที่วัดตั้งอยู่หรือไม่ หรือว่าอยู่ในพื้นที่ที่ไม่ได้รับการสนับสนุนจาก อบต. หรือไม่

๖. ข้อโต้แย้งเกี่ยวกับวัดหรือสถาบันทาง

พระพุทธศาสนาที่ทำงานสังคมสงเคราะห์

อย่างไรก็ตามก็มีข้อโต้แย้งเกี่ยวกับวัดหรือสถาบันทางพระพุทธศาสนาที่ทำงานสังคมสงเคราะห์ เกี่ยวกับเรื่องนี้มีทั้งฝ่ายที่วิจารณ์วัดหรือสถาบันทางพระพุทธศาสนาไม่ควรทำงานด้านสังคมสงเคราะห์ และฝ่ายสนับสนุนเห็นว่าวัดหรือสถาบันทางพระพุทธศาสนาควรทำงานด้านนี้เพิ่มขึ้น ถ้ามีศักยภาพเพียงพอ เหตุผลของทั้งสองฝ่ายได้มาจากการวัดหรือสถาบันทางพระพุทธศาสนาที่ทำงานสังคมสงเคราะห์โดยตรงและนักวิชาการรวมทั้งบุคคลทั่วไปที่เป็นข้อมูลปัจฉนภูมิ ส่วนข้อมูลทุติยภูมิใช้เป็นส่วนประกอบเท่านั้น ในทัวร์นี้จะได้แยกการโต้แย้งออกเป็น ๒ ฝ่าย ได้แก่ฝ่ายที่ไม่เห็นด้วยและฝ่ายที่สนับสนุน และในบทสรุปเป็นข้อสรุปของผู้วิจัยเกี่ยวกับเหตุผลของทั้งสองฝ่าย

๖.๑ ข้อวิจารณ์วัดหรือสถาบันทางพระพุทธศาสนาที่ทำงานสังคมสงเคราะห์

ข้อวิจารณ์ของฝ่ายที่ไม่เห็นด้วยกับการทำงานสังคมสงเคราะห์ของวัดหรือสถาบันทางพระพุทธศาสนา ส่วนใหญ่มาจากประชาชนทั่วไป มาจากพระสงฆ์บ้างไม่มากนัก สำหรับนักวิชาการที่มีความรู้ในพระพุทธศาสนาเพียงแต่ตั้งข้อสังเกตว่างานบางประเภทมีข้อห้ามไว้ผู้นับถือพระรัตนตรัยไม่ควรทำ (พระสูตรตันตีปีกุ ขุทอกนิกาย มหา泥陀 เ ๒๗/๑๒๔/๔๕๗) เหตุผลหลักของฝ่ายที่ไม่เห็นด้วยมีดังนี้

๖.๑.๑ งานสังคมสงเคราะห์ไม่ใช่กิจของสงฆ์

ข้อวิจารณ์ที่วัดหรือสถาบันทางพระพุทธศาสนาที่ทำงานสังคมสงเคราะห์ได้รับฟังมาตั้งแต่เริ่มต้นดำเนินงาน คือ “งานสังคมสงเคราะห์ไม่ใช่กิจของสงฆ์” ลิ่งแรกที่ต้องพิจารณาคือกิจของสงฆ์ที่ว่านั้นตามความเข้าใจของผู้วิจารณ์ คืออะไรและมีขอบเขตในทางปฏิบัติมากน้อยเพียงไร

คนส่วนใหญ่เข้าใจว่ากิจของสงฆ์ที่สำคัญที่สุด คือ การปฏิบัติธรรมและการให้ธรรมทาน ได้แก่ การอบรมลั่งส่อนธรรม เทคนา เผยแพร่ธรรม ประกอบพิธีกรรม เป็นที่พึงทางจิตใจของประชาชน กิจชุลส์เป็นเนื้อนาบุญของชาวบ้าน เหล่านี้เป็นหน้าที่ที่กิจชุลส์พึงปฏิบัติ ดังนั้นขอบเขตของ การปฏิบัติตามหน้าที่เหล่านั้นจึงมักจำกัดอยู่แต่ในวัด ยกเว้นเมื่อได้รับกิจกรรมต่อออกไปข้างนอก

เกี่ยวกับข้อวิจารณ์นี้พระวิมลภานุสิฐ ว. เจ้าอาวาสวัดกลางเล่าว่าเวลาที่ท่านทำงานสร้างโรงพยาบาล เพื่อสังเคราะห์คนเจ็บป่วย และมีปัญหากับทางจังหวัดเรื่องการเบ็ดใช้เป็นทางการ ทำให้ต้องหาคนรู้จักข้างในช่วยจัดการให้ มักจะมีคนพูดว่า “พระสงฆ์ ทำไมต้องมาเกี่ยวกับเรื่องแบบนี้ พระอยู่กับการเมือง” การเมืองในที่นี้หมายถึงเรื่องที่เกิดขึ้นทั้งหมด เป็นเรื่องทางโลกเป็นเรื่องของชาวบ้าน ไม่ใช่เรื่องที่กิจชุลส์จะเข้าไปปั่งเกี่ยวด้วย (พระวิมลภานุสิฐ ว.)

(ลัมภาษณ์) ส่วนพระอุดมประชาทร กล่าวถึงตอนที่เริ่มดำเนินการรับผู้ป่วยเด็กเข้ามาที่วัดว่า “พระสงฆ์ด้วยกันก็มีเชียนมาว่า ท่านเป็นพระทำไม่อยู่ส่วนพระ ไปยุ่งอะไรกับทางโภคคนชั่วนะแล้วอะไรย่างนี้” (พระอุดมประชาทร, ลัมภาษณ์) จะเห็นว่าฝ่ายไม่เห็นด้วยเสนอเป็นนัยว่าการให้ธรรมเท่านั้นเป็นหน้าที่เพียงประการเดียวของกิจชุลส์

ข้อวิจารณ์ที่ตามมาจากการความเข้าใจเรื่อง “กิจของสงฆ์” ว่าเป็นเพียงการทำหน้าที่ทางธรรมเท่านั้น คือเรื่องการผิดศีลหรือผิดพระวินัย ฝ่ายคัดค้านเห็นว่าการที่พระสงฆ์เข้าไปทำงานด้านสังคมสงเคราะห์ซึ่งเป็นเรื่องทางโลกเป็นสิ่งที่ขัดกับศีลหรือพระวินัยลงมา เพราะว่าในฐานะบรรพชิต การประพฤติธรรมจะเป็นตัวอย่างที่ดีสำหรับชาวบ้าน แต่การเข้าไปคลุกคลีกับชาวบ้านอาจทำให้ศีลด่างพร้อย การทำงานสังคมสงเคราะห์บางเรื่อง เช่นการเข้าไปดูแลผู้ป่วยโรคเอดส์ที่เป็นสตรี เป็นสิ่งที่กิจชุลส์ไม่พึงกระทำ

๖.๑.๒ กิจชุลส์เข้าไปก้าวเข้ามายังงานของรัฐ

ประชาชนทั่วไปคิดว่ารัฐมีหน้าที่โดยตรงในการจัดสวัสดิการด้านสังคมสงเคราะห์ให้แก่ประชาชน เช่น การรักษาพยาบาล การอุปถัมภ์เด็กกำพร้าหรือเด็กจรจัด การจัดการศึกษา การดูแลผู้สูงอายุอยู่แล้ว การทำงานด้านสาธารณสุข สาธารณะที่ของกิจชุลส์เป็นการเข้าไปก้าวเข้ามายังงานของภาครัฐ และเป็นการทำงานที่ซ้ำซ้อนกัน ผู้ให้ลัมภาษณ์รายหนึ่ง กล่าวว่า

ทั้งโรงเรียน โรงพยาบาลของรัฐก็มีอยู่ตั้งมากมาย รัฐบาลมีหน้าที่ต้องทำเรื่องพวกนี้อยู่แล้ว ทำไมพระจะต้องเข้าไปทำให้มันซ้ำซ้อนกับรัฐบาล ... เข้า (รัฐบาล) มีงบทำ ถ้าไม่พอปีนี้ ปีหน้าก็มีอีก บ้านบางแห่งมีบ้านเมตตาภารี

พระราชนรรนนิเทศ เจ้าอาวาสวัดสวนแก้ว กล่าวเกี่ยวกับเรื่องนี้ว่า “อาทมาภิกขุเคยสอนชาวบ้านกล่าวหาว่า

อาทิตย์มาไปเยี่ยงงานของกรมประชาสงเคราะห์ทำ สำหรับ
อาทิตย์มาว่าไม่ใช่เยี่ยงงานเข้าทำ แต่เป็นการร่วมมือกันทำ”
(พระราชนิรัตน์ฯ, สัมภาษณ์)

๖.๑.๓ องค์กรเอกชนเพิ่มประสิทธิภาพกว่าด้วยการ ทำงานสังคมสงเคราะห์

เหตุผลหลักสำหรับความคิดว่าองค์กรเอกชนมี
ความเหมาะสมกว่าวัดหรือสถานบันทາงพระพุทธศาสนา
ได้แก่ ประการแรก สืบเนื่องมาจากการเชื่อว่าวัดเป็น
สถานที่อันศักดิ์สิทธิ์ ไม่ใช่ที่สำหรับจัดกิจกรรมทางโลก งาน
ลัทธิศาสนา ลังความเคราะห์ที่วัดหรือสถานบันทາงพระพุทธศาสนา
จัดภายใต้วัด เช่น การใช้วัดเป็นสถานรักษาพยาบาลผู้ป่วย
หรือใช้เป็นสถานรับเลี้ยงเด็กกำพร้าจึงไม่เหมาะสม ทำให้เห็น
เลี้ยงภาพลักษณ์ของวัดในฐานะเป็นสถานที่ปฏิบัติธรรม
ขณะที่องค์กรเอกชนหลายแห่งดำเนินการด้านนี้อยู่แล้ว โดย
มีสถานที่ของตนเองสำหรับดำเนินการได้อย่างเหมาะสม
ตามหลักเกณฑ์ของกระทรวงการพัฒนาลังความและความ
มั่นคงของมนุษย์ เช่น สถานรับเลี้ยงเด็กกำพร้าของมูลนิธิ
พิริยานุเคราะห์ มูลนิธิลังความที่เด็ก พัทยา เป็นต้น

บุคลากรที่ช่วยงานของวัดหรือสถาบันทางพระ-พุทธศาสนาส่วนใหญ่ไม่ได้รับค่าตอบแทนจากวัด แต่เต็มใจช่วยเหลืองานทำที่เวลาไม่ถูกบรรจุในภาระหน้าที่ประจำ

งานจึงขาดความต่อเนื่อง ในขณะที่องค์กรเอกชนมีทั้งผู้ที่ทำงานประจำได้รับค่าตอบแทนและอาสาสมัครมาช่วยงาน การทำงานขององค์กรเอกชนจึงต่อเนื่อง เป็นระบบ และมีความพร้อมมากกว่า เช่น มูลนิธิเด็ก (Foundation for Children) ซึ่งมีศาสตราจารย์นายแพทย์ประเวศ วงศ์ ดำรงตำแหน่งประธานกรรมการมูลนิธิ

๖.๑.๔ การแสวงหาผลประโยชน์ของวัดจาก งานลังคムลงเคราะห์

เนื่องจากวัดหรือสถาบันทางพระพุทธศาสนาที่ทำงานลังคอมส์เคราะห์ถูกลังคอมเพ่งเลึงในด้านที่เข้าไปเกี่ยวข้องกับงานทางโลก ซึ่งจำเป็นต้องมีการบริหารจัดการด้านเงินทุนหรือผลประโยชน์ที่จะนำไปใช้ในการลงเคราะห์ลังคอม และผู้ดูแลเรื่องนี้คือพระสงฆ์ ดังนั้นพระสงฆ์วัดหรือสถาบันทางพระพุทธศาสนาจึงมีความเสี่ยงต่อการถูกตั้งข้อสงสัยในความไม่โปร่งใสทางการเงินและการบริหารจัดการ

นอกจากนั้น พระสงฆ์ที่รับผิดชอบอาชญากรรมล่า
หาว่าใช่โครงการลังคอมลงเคราะห์บังหน้าเพื่อแสวงหา
ผลประโยชน์เข้าตนเองหรือผู้ที่เกี่ยวข้อง เช่น นักข่าวต่าง¹
ประเทศเคยเขียนลงใน *Times* เกี่ยวกับพระอุดมประชาทร
เจ้าอาวาสวัดพระบาทน้ำพุว่าการทำพิพิธภัณฑ์ชีวิต (Life
Museum) ของวัดเป็นการละเมิดลิทธิมนุษยชน และวัดເອາ
ຜັປ່ງມາຫກີນ ເປັນຕົ້ນ

๖.๒ ข้อสนับสนุนวัดหรือสถาบันทาง พระพทธศาสนาทำงานสังคมสงเคราะห์

เหตุผลที่สนับสนุนให้พระวัดหรือสถาบันทางพระพุทธศาสนาทำงานส่งเคราะห์ลังคอมบำเพ็ญสาธารณประโยชน์ด้านต่างๆ มาจากฝ่ายพระสงฆ์วัดหรือสถาบันทางพระพุทธศาสนาที่ทำงานด้านนี้โดยตรง และมาจากการนักวิชาการและบุคคลทั่วไป ดังต่อไปนี้

๖.๒.๑ การให้เหตุผลสนับสนุนของวัดหรือสถาบันทางพระพุทธศาสนา

พระสังฆ์วัดหรือสถาบันทางพระพุทธศาสนาทั้ง ๖ แห่ง ให้เหตุผลสนับสนุนการทำงานสังคมสงเคราะห์ดังนี้

๑. ทำงานตามหลักเมตตาธรรม

เหตุผลสำคัญที่สุดของพระสังฆ์วัดหรือสถาบันทางพระพุทธศาสนาที่เก็บข้อมูลทุกแห่งเสนอคือหลักเมตตาธรรม ซึ่งหมายถึงหลักพรหมวิหาร ๔

พระอุดมประชาทร เจ้าอาวาสวัดพระบาทน้ำพูให้ลัมภาษณ์ว่า “บทบาทหนึ่งของพระ คือเป็นนักลังค์สังเคราะห์ พระมีหน้าที่บำบัดทุกข์ให้กับสัตว์โลกตามหลักเมตตาธรรม” จะเห็นได้จากหลักการของวัดพระบาทน้ำพูที่ว่า “เมตตาธรรม คำจุนโลก” หลักการนี้เป็นหลักธรรมเบื้องต้นสำหรับการทำงานสังคมสงเคราะห์ พระอุดมประชาทร กล่าวว่า

จดหมายมาเยือน พวกที่ติดเชือกเขียนมาให้กำลังใจ พระสังฆ์ด้วยกันมีเขียนมาว่า ท่านเป็นพระทำไม่เมื่อยส่วนพระ ไปยุ่งอะไร กับทางโภกคนชั่วคนเลวอย่างย่างนี้

แต่มีpmหนึ่งที่ทำให้คนมองคลาดเคลื่อน คือคำว่า “โรคเอดล์ เป็นแล้วตายแน่” ทำให้คนมองว่าจะทำให้ศาลมัวหมอง ทั้งๆ ที่ศาลาเรากลอนเรื่องของภัยทาน เพราะฉะนั้น คนที่ต่อให้เป็นเอดล์ สำลอนก็จริง แต่เรา ก็ต้องให้อภัยเขา

(พระอุดมประชาทร, ลัมภาษณ์)

พระครูสมุทต์เดือน บุญญาโร รองเจ้าอาวาสวัดโพสต์ วรดิตถ์ กล่าวว่า

หมาย แมว ปล่อยวัด วัดยังเลี้ยง แล้ว คนจะให้เมื่อยังได้ ทุกเรื่องเริ่มจากความเมตตาหมดแหลบ ทุกชีวิตมีค่าเท่ากันหมด ...

Concept เมตตา กรุณานัมมีในเราวาท แต่ มันไม่เด่นออกมาก เพราะเราไปเน้นเรื่องศีลเลียวมากกว่า

(พระครูสมุทต์เดือน บุญญาโร, ลัมภาษณ์)

๒. งานสังคมสงเคราะห์เข้าข่าย “การลงเคราะห์” ในพระไตรปิฎก

นอกจากหลักเมตตาธรรมแล้ว วัดหรือสถาบันทางพระพุทธศาสนาให้เหตุผลสนับสนุนการลงเคราะห์ลังค์ว่า การทำงานสาธารณะโดยชนทั้งหลายเข้าได้กับหลัก “การลงเคราะห์” หรือสังคಹัตถุในพระไตรปิฎก ที่เป็นหลักการช่วยเหลือกัน ยึดเห็นว่าใจของคนเข้าด้วยกัน และเป็นเครื่องประสานสังคมไว้ พระครูโสภณพัฒนาภิรัม เจ้าอาวาสวัดทุ่งเทียงให้ลัมภาษณ์เกี่ยวกับการรับอุปการะและให้การศึกษาแก่เด็กชาวไทยภูเขาให้อ่านออกเขียนได้ว่า

งานที่ทำมันก็ไม่ใช่กิจโดยตรงของสังฆ หรอก แต่พระพุทธเจ้าให้พระไปลงเคราะห์ ประชาชน ลังค์ และศาสนاد้วย ดังนั้นก็ถือว่าพระทำได้ เพราะพระพุทธเจ้าไม่ได้ตรัสให้พระลงเคราะห์แต่ศาสนายอย่างเดียว

(พระครูโสภณพัฒนาภิรัม, ลัมภาษณ์)

ผู้ที่เคยได้รับการอุปการะจากวัดโบสถ์ติดตั้ง รายงานให้ลัมภาษณ์ว่าสนับสนุนให้วัดหรือสถาบันทางพระพุทธศาสนาทำงานด้านสังคมสงเคราะห์ต่อไป เพราะว่า เป็นการช่วยเหลือให้เด็กยากจนได้เรียนหนังสือ วัดเป็นที่พึ่งของคนจน ทำให้มีเร้าได้จนทุกวันนี้ ปัจจุบันเป็นครูที่นี่ สอนบาลีและนักธรรม เป็นการสอนพระเท่านั้น แต่แจ้งว่า “ที่กลับมาช่วยพระรู้สึกเหมือนวัดได้ ‘ชุมชีวิต’ ”

๓. การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์

เหตุผลสำคัญอีกประการหนึ่งที่วัดหรือสถาบันทางพระพุทธศาสนาควรทำงานสังคมสงเคราะห์ประชาชนคือ เป็น

การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ ทำให้บุคคลสามารถช่วยเหลือตัวเองได้ พระราชนรรนนิเทศ เจ้าอาวาสวัดสวนแก้ว กล่าวถึงการสร้างงานฝึกอาชีพว่าเป็นการสร้างงานให้คนที่ตกงานซึ่งวัดรับอุปการะให้สามารถพึ่งตนเองได้ในอนาคต จะได้ลดปัญหาของลังຄมองบ้าง

เพื่อความสะดวกในการบริหารงานช่วยลังค์ ปัญหาของลังค์ทุกวันนี้ เป็นปัญหาที่เกิดขึ้นระหว่าง ฐานะ อาชีพ ความรู้ และโอกาส ซึ่งประสงค์ควรจะมีส่วนร่วมแก้ไขปัญหานี้ด้วย ก็ตัวยပนิธานที่จะช่วยเหลือเพื่อนมนุษย์ และเผยแพร่คีลธรรม คำสอนของพระพุทธเจ้าเพื่อให้ประชาชนได้รู้จักการใช้หลักธรรมในการดำเนินชีวิตและแก้ปัญหาด้วยตนเอง

(พระราชนรรนนิเทศ, สัมภาษณ์)

พระครูโสภณพัฒนาภิรมมีความเห็นเช่นเดียวกับพระราชนรรนนิเทศในเรื่องการทำงานสังเคราะห์ลังค์ว่า เป็นการล่งเลริมพัฒนามนุษย์ผู้ด้อยโอกาสให้มีชีวิตที่ดีขึ้น ที่วัดทุ่งเทียงมีโครงการทรัพยากรมนุษย์ผู้ด้อยโอกาส สำหรับเด็กชาวไทยภูเขา ท่านกล่าวว่า

คนไทยเหล่านี้ทำไม่พูดไทยไม่ได้ โรงเรียนก็ไม่มี ஸารเด็กเหล่านี้บ้างใหม่ที่เป็นคนไทยแต่ไม่โรงเรียนให้เรียน อาทิตย์ทำมา ๒๒ ปี เด็กจบไป ๒,๕๐๐ กว่าคน เด็กจบประมาณ ๒๐๐ กว่าคน ... เด็กเหล่านี้เมื่อจบไปแล้วก็กลับไปพัฒนาท้องถิ่นของตนเอง เช่น อำเภอชุมนิยม อำเภอแม่แจ่ม อำเภอปางอุย เด็กก็กลับไปเป็น อบต. กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน กันเยอะ แสดงว่างานที่ได้ทำมาเริ่มเกิดผลแล้ว

(พระครูโสภณพัฒนาภิรมมิ, สัมภาษณ์)

๔. วัดหรือสถาบันทางพระพุทธศาสนาช่วยแบ่งเบาภาระของรัฐ

การทำงานสังคมสังเคราะห์ของวัดหรือสถาบันทางพระพุทธศาสนาเป็นการแบ่งเบาภาระของรัฐ เนื่องจากรัฐยังไม่สามารถดำเนินการช่วยเหลือในท้องถิ่นห่างไกลได้ทุกที่ ความเจริญไม่ได้เข้าไปถึงในท้องถิ่นกันด้วย พระราชนรรนนิเทศมีความเห็นว่า งานที่ทำด้านลังค์สังเคราะห์ช่วยแก้ปัญหาลังค์ได้ และถ้าหากอย่างไร วัดช่วยกันทำ ก็จะช่วยลดภาระของรัฐลงไปได้ในระดับหนึ่ง ท่านให้ลัมภาษณ์ว่า

วัดที่มีศักยภาพในการช่วยเหลือลังค์ได้ ก็ทำไปก่อน ... มีคนว่าไปแบ่งงานกรมประชาสงเคราะห์ (เมื่อ ๑๕ ปีก่อน) โชคดีที่วัดกับกรมทำงานด้วยกันได้ อธิบดีกรมประชาสงเคราะห์ (ในขณะนั้น) พังงบมาให้วัดสร้างโรงงานฝึกอาชีพ . . . และการช่วยคนให้มีกิน มีล้มมาอาชีพมันผิดตรงไหน พระต้องไม่นึงดูดาย ... การสังเคราะห์ลัตต์ว์เริ่มแรกก็ได้ทำร่วมกับกรุงเทพมหานคร เพื่อแก้ปัญหาสุนัขจรจัด

(พระราชนรรนนิเทศ, สัมภาษณ์)

๕. งานสังคมสังเคราะห์เป็นการกระทำที่เป็นประโยชน์

วัดหรือสถาบันทางพระพุทธศาสนาเห็นพ้องต้องกันว่าการสังเคราะห์ลังค์เป็นการกระทำที่เป็นประโยชน์ คือเป็นประโยชน์สำหรับตนเองและเป็นประโยชน์สำหรับผู้อื่น ไม่ก่อให้เกิดปัญหา แม้ศึกนلنีຍ เลสียรลุต แห่งเสถียรธรรมสถาน มีความเห็นว่าการทำงานด้านลังค์สังเคราะห์ของวัดหรือสถาบันทางพระพุทธศาสนาเป็นการทำตามคำสอนของพระพุทธเจ้าที่ตรัสรู้ไว้ตอนส่งพระภิกษุออกไปประกาศพระศาสนาว่าให้อันุเคราะห์คนหมู่มาก นอกจากรับนักการที่มีอาสาสมัครมาช่วยทำงานยังเป็นประโยชน์

แก่ตัวอาสาสมัครเองด้วย ตอนหนึ่งของการลัมภากษณ์ แม่ชีคันลนีย์ เลสียรุตุ กล่าวว่า

เราทำเพื่ออะไร ที่จริงก็เพื่อประโยชน์สุขของมหาชน เราทำตามคำสอนของพระพุทธเจ้าที่ตรัสรู้ไว้ให้อนุเคราะห์คนหมู่มาก การทำความสอนของพระพุทธเจ้าคือการสร้างธรรมชาตยาทต่อ ในการประเมินการทำงาน เราถูกลองด้าน จำกัดของ (ภายใน) ว่าทำแล้วดีต่อสังคมและเป็นประโยชน์ หรือไม่ และดูจากภายนอก คือประโยชน์ของประชาชน ... พุทธศาสนาเป็นศาสนาที่รับใช้โลก

(แม่ชีคันลนีย์ เลสียรุตุ, ลัมภากษณ์)

๖.๒.๒ การให้เหตุผลสนับสนุนของนักวิชาการและบุคคลทั่วไป

นักวิชาการและบุคคลทั่วไปให้เหตุผลสนับสนุนการทำงานสังคมสงเคราะห์ของวัดหรือสถาบันทางพระพุทธศาสนา ดังนี้

๑. ทุกข์ของคนหนึ่งคนคือทุกข์ของสังคมและชุมชน

นักวิชาการด้านพระพุทธศาสนารายหนึ่งแสดงความเห็นสนับสนุนให้พระภิกษุลงชื่อวัดหรือสถาบันทางพระพุทธศาสนาทำงานด้านสังคมสงเคราะห์ประชาชนว่าเมื่อพิจารณาในภาพรวม คนในสังคมมีความล้มเหลวทั้งทางตรงและทางอ้อม ถ้าคนหนึ่งมีทุกข์แต่ไม่ใครเข้าไปช่วยเหลือผลลัพธ์อาจขยายตัวออกไป และมีผลกระทบต่อคนอื่นๆ ในสังคมนั้นมากขึ้น

พระสงฆ์วัดหรือสถาบันทางพระพุทธศาสนาควรทำงานช่วยเหลือสังคมเท่าที่จะสามารถทำได้ เพราะการทำงานเพื่อสังคมเป็นการฝึกตนเองตามหลักพุทธธรรม ที่สำคัญคือการฝึกจิตของตนเองแม้จะเป็นเพียงอาสาสมัคร มาช่วยงานของสถาบันก็ตาม เรื่องนี้ตรงกับคำพูดของพระครูโสภณพัฒนาภิรัมที่กล่าวว่า “การทำงานศาสนานั้นต้องเลี่ยงละตัวเองก่อน ถ้าเราติดสุขล่วงตัว ทำไม่ได้หรอก” เช่นเดียวกับพระอุดมประชาทรที่กล่าวว่า การรับดูแลผู้ป่วยโรคเอดส์ ต้องใช้ความอดทนเป็นอย่างยิ่ง

หนึ่งคน คือทุกข์ของสังคมที่มีร่วมกัน ถ้าคนคิดได้ว่าเขาไม่ได้อยู่คนเดียวในสังคม เมื่อคนหนึ่งมีทุกข์ คนอื่นก็ควรยืนมือเข้าไปช่วยเหลือ การช่วยเหลือคนหนึ่งคน ก็เท่ากับช่วยเหลือสังคมไปในตัว

๒. การให้ทานเป็นบุญกุศล

คนทั่วไปเชื่อว่าพระพุทธศาสนาสอนให้คนมีเมตตากรุณาต่อกัน และการกระทำการของวัดหรือสถาบันทางพระพุทธศาสนาด้านสังคมสงเคราะห์เป็นการแสดงออกเชิงความเมตตากรุณาต่อสัตว์โลก เช่น พระสงฆ์รับอุปการะและให้การศึกษาแก่เด็กกำพร้าก็เท่ากับเป็นการให้ทานทางโลกที่เป็นรูปธรรม เด็กมีที่พักอาศัย ได้รับการศึกษา ส่วนผู้ให้ทานก็ได้บุญได้กุศล ผู้ให้ลัมภากษณ์รายหนึ่งให้เหตุผลว่า

พระวัดหรือสถาบันทางพระพุทธศาสนา

ที่มีความสามารถก่อสร้างช่วยเหลือสังคม ผู้รับก็ได้ประโยชน์ ผู้ให้ก็ได้ประโยชน์ การทำงานเป็นบุญกุศลของผู้ปฏิบัติ แม้ว่าพระสงฆ์ที่ทำงานเพื่อสังคมอาจไม่ได้คิดถึงเรื่องบุญกุศลที่จะได้รับ แต่ก็เป็นผลที่เกิดตามมาเอง

๓. การทำงานสาธารณะประโยชน์คือการฝึกตนเอง

นักวิชาการท่านหนึ่งให้ลัมภากษณ์ว่าสนับสนุนให้พระสงฆ์ที่มีคักษภาพวัดหรือสถาบันทางพระพุทธศาสนาทำงานช่วยเหลือสังคมเท่าที่จะสามารถทำได้ เพราะการทำงานเพื่อสังคมเป็นการฝึกตนเองตามหลักพุทธธรรม ที่สำคัญคือการฝึกจิตของตนเองแม้จะเป็นเพียงอาสาสมัคร มาช่วยงานของสถาบันก็ตาม เรื่องนี้ตรงกับคำพูดของพระครูโสภณพัฒนาภิรัมที่กล่าวว่า “การทำงานศาสนานั้นต้องเลี่ยงละตัวเองก่อน ถ้าเราติดสุขล่วงตัว ทำไม่ได้หรอก” เช่นเดียวกับพระอุดมประชาทรที่กล่าวว่า การรับดูแลผู้ป่วยโรคเอดส์ ต้องใช้ความอดทนเป็นอย่างยิ่ง

ประชาชนมองปัญหาคาดเคลื่อน มีการตัดสินคุณค่าของคนเป็นเอດล์ว่าเป็นคนเลว ก็ต้องใช้ชั้นติธรรมบวกกับบริษัททางให้ชาวบ้านเย็นลง จนเข้าใจ จนถึงเข้ามาช่วย จนปัจจุบันชาวบ้านช่วยหลวงพ่อทุกข้าวให้คนเป็นเอดล์ ซักเลือด้ำให้คนเป็นเอดล์ (พระอุดมประชาทร, ลัมภากษณ์)

๔. วัดหรือสถาบันทางพระพุทธศาสนาเป็นส่วนหนึ่งของสังคม

เหตุผลที่พระสงฆ์วัดหรือสถาบันทางพระพุทธศาสนา ควรทำงานช่วยเหลือลังคમก์เนื่องจากพระสงฆ์อยู่ได้ เพราะลังค์และชุมชน ดังนั้นกิจกรรมเช่นเวลาส่วนหนึ่งช่วยลังค์มนออก เนื่องจากการปฏิบัติธรรม แต่ในการทำงานด้านลังค์สงเคราะห์ ซึ่งเป็นเรื่องทางโลก ก็ต้องไม่ละทิ้งหน้าที่เดิมของภิกษุสงฆ์ นั่นคือการลงเคราะห์ด้านจิตใจด้วยคือ พยายามทำให้ล้มดูละล่องด้าน ผู้ให้ลัมภากษณ์รายหนึ่งกล่าวว่า

ชาวบ้านยังให้ความสำคัญกับวัดอยู่ทั้งในงานบุญ งานเทศกาล วันโภกันวันพระ ชาวบ้านก็ยังไปทำบุญโล่บำาตร ช่วยเหลือวัด ในลักษณะของตอบแทนกำลังความสามัคคี วัดอยู่ได้ก็ เพราะชาวบ้าน ดังนั้นพระภิกค์ควรลงเคราะห์ชาวบ้านบ้าง แต่ต้องไม่ลืมเรื่องทางธรรม

๖.๒.๓ การให้เหตุผลจากหลักคำสอนของพระพุทธศาสนา

การให้เหตุผลจากหลักคำสอนของพระพุทธศาสนา นี้เป็นความคิดเห็นเพิ่มเติมของผู้วิจัยที่พิจารณาว่าหลักคำสอนของพระพุทธศาสนาในภาพรวมไม่ได้ขัดแย้งกับการทำงานลังค์สงเคราะห์ของวัดหรือสถาบันทางพระพุทธศาสนา ทั้งนี้สามารถพิจารณาได้จากหลักอิทปัปปะจยตา เจตนาของผู้กระทำ และผลของการกระทำ

๑. หลักอิทปัปปะจยตา

ในพระพุทธศาสนา หลักที่กว้างที่สุดในการพิจารณาความเป็นจริงของสรรพสิ่งคือ หลักอิทปัปปะจยตา (หลักปฏิจจสมุปบาท) ซึ่งเป็นหลักธรรมพื้นฐานที่ “แสดงให้เห็นอาการที่ล่วงทั้งหลายลัมพันธ์เนื่องจากยังเป็นเหตุปัจจัยต่อกันเป็นรูปของกระแส ขยายความหมายออกไปให้เห็นแห่งต่างๆ ได้คือ สิ่งทั้งหลายมีอยู่โดยความลัมพันธ์ สิ่งทั้งหลายมีอยู่ด้วยอาศัยปัจจัย สิ่งทั้งหลายไม่มีความคงที่อยู่อย่างเดิม แม้แต่ขณะเดียว สิ่งทั้งหลายไม่มีอยู่โดยตัวของมันเอง ...” (พระธรรมปีฎก, ๒๕๔๙: ๘๘)

ถ้าพิจารณาปฏิจจสมุปบาทในฐานะเป็นปัจจัยการทำงานสังคม หมายถึงหลักปัจจัยการที่เป็นไปภายในจิตใจของบุคคล และที่เป็นไปในความลัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ ในมหานิทานสูตร พระพุทธเจ้าทรงแสดงหลักปัจจัยการทั้งสองด้าน กล่าวคือเหตุจากตัวบุคคล นำไปสู่ความทุกข์ของลังค์ ดังนี้

[๑๐๓] อาบนท์ ด้วยเหตุดังนี้แล

พระราศีคัยเวทนา	ตัณหาจึงมี
พระราศีคัยตัณหา	ปริyeสนา (การแสวงหา)
	จึงมี
พระราศีคัยปริyeสนา	ลาภะ (การได้)
	จึงมี
พระราศีคัยลาภะ	วินิจฉัยะ (การกำหนด)
	จึงมี
พระราศีคัยวินิจฉัยะ	ฉันทราคะ (ความกำหนดด้วยอำนาจความพอย)
	จึงมี
พระราศีคัยฉันทราคะ	อัชโณสาณะ (ความหมายมุ่นฝัน)
	ผังใจ) จึงมี

เพื่อภาคีค้ายอซ์โมสานะ ปริศนากะ
(การยึดถือ)
ครอบครอง) จึงมี
เพื่อภาคีคัยปริศนากะ
มัจฉริยะ
(ความตระหนี่)
จึงมี
เพื่อภาคีคัยมัจฉริยะ
อาวัภะ
(ความหวงกัน)
จึงมี
เพื่ออาวัภะเป็นเหตุ นาปอคุลธรรม
เป็นอนenk ย่อม
เกิดขึ้นจากการ
ถือท่อนไม้ การถือ
คัลตรา การ
ทะเล การแก่ง
แร่ การวิวัฒ
การพูดขึ้นเลียง
ว่า ‘เมือง เมือง’ การ
พูดล่อเลียด และ
การพูดเท็จ
(พระสุตตันดปีฎก ที่มนิกาย มหาราช
๑๐/๑๐๓/๖๑)

แม้ว่าหลักปัจจัยการทางลังคอมในที่นี้จะเสนอไว้
เพียงว่า เหตุภายใน (จิตใจ) ของบุคคล เช่นต้นเหตุเป็นเหตุ
กราบทกันไปเป็นลูกโซ่ ที่นำไปสู่ผลลัพธ์นอกศีลความดีอุดร้อน
ของลังคอม ถ้าพิจารณาบุคคลเป็นองค์รวมในพระพุทธศาสนา
ภายในและใจมีได้แยกออกจากกัน ดังนั้นตามหลักปัจจัยการ
ความเป็นไปของมนุษย์ทั้งกายและใจย่อมมีผลกระทบต่อ
ลังคอม ในขณะเดียวกันสภาพของลังคอมมีส่วนกำหนดความ
เป็นไปของมนุษย์ด้วยเช่นกัน ดังคำอธิบายของพระธรรมปีฎก
ดังนี้

มนุษย์ไม่ใช่เป็นผู้กำหนดลังคอมหรือ
สภาพแวดล้อมฝ่ายเดียว ลังคอมก็ไม่ใช่เป็นตัว
กำหนดมนุษย์ข้างเดียว และธรรมชาติแวดล้อม
ก็ไม่ใช่ตัวกำหนดมนุษย์หรือลังคอมฝ่ายเดียว
แต่เป็นกระบวนการธรรมแห่งการภาคีชึ่ง
กันและกัน เป็นปัจจัยแก่กัน
(พระธรรมปีฎก, ๒๕๙๑: ๑๓๗)

ถ้าพิจารณาตามหลักปัจจัยการ จะเห็นว่าถ้าบุคคล
มีความทุกข์ไม่ว่าจะเป็นทางกายหรือทางใจแม้เพียงหนึ่งคน
ย่อมมีผลกระทบต่อผู้อื่นในลังคอมส่วนรวม ซึ่งอาจจะเป็นได้
ทั้งทางตรงและทางอ้อม ดังนั้น การทำงานสังเคราะห์ของ
พระสังฆวัดหรือสถาบันทางพระพุทธศาสนาอยู่มีส่วนแก้
ปัญหาให้บุคคล หรือกลุ่มบุคคล หรือชุมชนได้

๒. เจตนาของผู้กระทำ

การพิจารณาคำสอนของพระพุทธศาสนาที่สนับสนุน
การทำงานสังคมสังเคราะห์ของวัดหรือสถาบันทาง
พระพุทธศาสนาอีกด้านหนึ่งได้แก่การพิจารณาเจตนาของ
ผู้กระทำ เนื่องจากเจตนาเป็นตัวกำหนดการกระทำ (แม้จะมี
ข้อโต้แย้งว่าการกระทำบางอย่างไม่ได้เกิดจากเจตนาadam)
ผู้ทำการสังเคราะห์ต้องมีจิตคิดจะช่วยก่อนเป็นพื้นฐาน แม้
ยังมีได้ลงมือกระทำก็ถือได้ว่าเป็นหลักการสังเคราะห์ลังคอม
ได้ในระดับของความคิด ในพระพุทธศาสนา หลักพรหมวิหาร
๔ เป็นเครื่องแสดงให้เห็นความตั้งใจที่ดีของพระสังฆวัดหรือ
สถาบันทางพระพุทธศาสนาที่ต้องการสังเคราะห์ลังคอม (โปรด
ดูรายละเอียดในบทที่ ๓ ของงานวิจัยฉบับเต็ม)

๓. ผลของการกระทำ

นอกจากพิจารณาจากเจตนาแล้ว ยังสามารถ
พิจารณาได้จากผลของการกระทำว่ามีผลกระทบอย่างไรต่อ
ลังคอมบ้าง หลักการดูผลที่เห็นได้ชัดที่สุดคือหลักอัตถจริยา
ในหมวดลังคอมหัวตุ ๔ ที่กล่าวถึงการประพฤติประโยชน์ ซึ่ง
มีทั้งประโยชน์ตน ประโยชน์ผู้อื่น และประโยชน์ทั้งของตนและ
ของผู้อื่น ประโยชน์ปัจจุบัน ประโยชน์ในภายหน้าในระดับ

โลเกียะ และในหลักธรรมของผู้บุปครอง จะเห็นได้ว่าผลของ การทำงานลังค์ลงเคราะห์ของวัดหรือสถาบันทางพระพุทธศาสนาสอดคล้องกับหลักธรรมในพระพุทธศาสนาที่ว่าด้วย การประพฤติที่ก่อประโยชน์ดังกล่าวข้างต้น

ในภาพรวมเหตุผลของทั้งฝ่ายที่สนับสนุนและฝ่าย ที่ไม่เห็นด้วยกับการทำงานลงเคราะห์ของวัดหรือสถาบัน ทางพระพุทธศาสนา มีดังนี้

๑. ข้อสังเกตเกี่ยวกับเหตุผลของฝ่ายที่ ไม่เห็นด้วย

ประการแรก เนื่องจากในพระไตรปิฎกมีคำสอนที่ กล่าวว่าการลงเคราะห์ด้วยธรรม “เป็นเลิศ” การให้ธรรมทาน “เป็นเลิศ” การบริจาคธรรม “เป็นเลิศ” การบริโภคธรรม “เป็นเลิศ” ฯลฯ (พระสูตรตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย ทุกนิบัต ๒๐/๑๔๙-๑๕๐/๑๔๐-๑๔๑) การเน้นความสำคัญของการ กระทำที่เป็นไปในทางธรรมว่าเป็นเลิศซึ่งมีนัยว่า “เป็นเลิศ กว่า” การกระทำการโลภ จึงทำให้บุคคลทั่วไปมีความเข้าใจ ว่ากิจของลงกรณ์เป็นเรื่องของการปฏิบัติธรรม อบรมสั่งสอน และเผยแพร่ธรรม และประกอบพิธีกรรม และทั้งหมดเป็น เพียงลิ่งเดียวเท่านั้นที่พระลงกรณ์สามารถทำได้ กิจกรรมทาง โลกอย่างอื่น เช่น งานลังค์ลงเคราะห์ จึงไม่ใช่กิจของลงกรณ์ ความเข้าใจเช่นนี้มิใช่ลิ่งที่ผิด แต่ดูเหมือนว่าเป็นเพียงการ พิจารณาขอบเขตวัตรปฏิบัติของภิกษุลงกรณ์เที่ยงด้านเดียว คือจากด้านจุตหมายสูงสุดของชีวิตซึ่งได้แก่การแสวงหา ความหลุดพ้นเท่านั้น และมองลังค์ลงกรณ์ในลักษณะของ ลังค์ลงกรณ์ที่ภิกษุลงกรณ์ไม่พึงเข้าไปเกี่ยวข้องกับกิจการใดๆ ในบ้านเรือน หรือทางโลกซึ่งเป็นเรื่องของคฤหัสด (พระ สูตรตันตปิฎก ขุทกนิกาย มหานิเทศ ๒๙/๑๖/๑๗๓)

ที่จริงการกล่าวว่าอะไรเป็นกิจของลงกรณ์หรือไม่ใช่ กิจของลงกรณ์จะต้องพิจารณาตามพระวินัยเป็นหลักและ พิจารณาจากพระสูตรว่าลิ่งใดที่พระพุทธเจ้าทรงอนุญาต หรือไม่ทรงอนุญาตให้ภิกษุลงกรณ์กระทำ แต่ทั้งนี้และทั้งนั้น

ก็อาจขึ้นกับการตีความคำสอนเหล่านั้นด้วย ตัวอย่างเช่น พระพุทธเจ้าทรงมีข้อห้ามสำหรับผู้นับถือพระรัตนตรัยไม่พึง ปฏิบัติ เช่น การทำอาถรรพณ์ การทำนายฝัน ทำนายเลียง ลัตต์ร้อง การปรุงยาให้ตั้งครรภ์ (พระสูตรตันตปิฎก ขุทกนิกาย มหานิเทศ ๒๙/๑๖/๑๕๔) และมีข้อห้ามเรื่องการ บำบัดรักษาโรค ใจความดังนี้

คำว่าการบำบัดรักษาโรค ได้แก่ การ บำบัดรักษาโรค ๕ อย่าง คือ

๑. การรักษาด้วยการเสกเป่า

๒. การรักษาด้วยการผ่าตัด

๓. การรักษาทางยา

๔. การรักษาทางภูติผี

๕. การรักษาโรคเด็ก (กุมารเวช)

(พระสูตรตันตปิฎก ขุทกนิกาย มหานิเทศ

๒๙/๑๖/๑๕๓)

ในกรณีของพระลงกรณ์หรือวัดหรือสถาบันทาง พระพุทธศาสนาที่ทำงานด้านการรักษาพยาบาลและดูแล สุขภาพ (เช่นวัดพระบาทน้ำพุ) อาจทำให้สาธารณชนเข้าใจ ผิดว่าเป็นการขัดแย้งกับคำสอนของพระพุทธศาสนา เพราะ ในพระไตรปิฎกมีข้อห้ามเรื่องการบำบัดรักษาโรค แต่ถ้า พิจารณาตามข้อเท็จจริงจะเห็นว่าพระลงกรณ์มิได้กระทำการ ใดๆ ที่เป็นไปตามข้อห้ามเหล่านั้น การรักษาพยาบาลเป็น การปฏิบัติงานตามหน้าที่ของบุคลากรทางการแพทย์ประจำ สถานลงเคราะห์ผู้ป่วย การมีอาสาสมัครที่เป็นชาวบ้านหรือ แม้เป็นนักบวชมาช่วยงานของวัดหรือสถาบันทางพระพุทธศาสนาในด้านต่างๆ ก็ทำด้วยความระมัดระวังและอยู่ใน กรอบของพระวินัยและตามจารวิตรัตประเพณี (พระราชธรรม นิเทศ พระอุดมประชาทร และพระครูสกุลพัฒนาภิรม, ลัมภะณ)

ประการที่สอง เรื่องการผิดศีลหรือผิดพระวินัยนั้น ส่วนใหญ่เป็นคำวิจารณ์ของชาวบ้านทั่วไปซึ่งมิได้เห็นการ ปฏิบัติตนของพระภิกษุในสถานการณ์นั้นๆ ความเข้าใจจึง

อาจคลาดเคลื่อนได้ นอกจากนั้นยังมีการตรวจสอบกับพระไตรปิฎกว่าอะไรบ้างที่เป็นข้อห้ามในพระวินัยสงฆ์

ประการที่สาม บุคคลทั่วไปคิดว่าการจัดสวัสดิการสังคมสงเคราะห์ให้ประชาชนเป็นหน้าที่ของรัฐ ดังนั้นมีอิทธิพลทำให้พระวัดหรือสถาบันทางพระพุทธศาสนาไม่ควรทำหรือไม่ต้องทำ การคิดเช่นนี้มีข้อดีของการพิจารณาปัญหาของสังคมในลักษณะองค์รวม กล่าวคือ เป็นการแบ่งแยกวิถีชีวิตของพระสงฆ์วัดหรือสถาบันทางพระพุทธศาสนาออกจากลักษณะของราษฎรอย่างเด็ดขาด ซึ่งในความเป็นจริง ทั้งสองฝ่ายยังต้องพึ่งพาอาศัยและมีความร่วมมือซึ่งกันและกันอยู่ นอกจากราชนั้น ผู้วิหารคนไม่ได้พิจารณาปัญหาที่เกิดขึ้นในชนบทที่ทั่งไกลออกไปเชิงกลไกของรัฐยังเข้าไม่ถึง ฝ่ายรัฐยังไม่สามารถจัดสวัสดิการให้ได้ทุกที่อย่างยุติธรรม ไม่ว่าจะเป็นการดำเนินงานจากหน่วยงานราชการส่วนกลางคือกรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการ กระทรวงการพัฒนาสังคม และความมั่นคงของมนุษย์ และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น กระทรวงมหาดไทย

๒. ข้อสังเกตเหตุผลของฝ่ายที่สนับสนุน

ประการแรก ฝ่ายสนับสนุนเสนอให้วัดหรือสถาบันทางพระพุทธศาสนาทำทั้งสองด้าน คือสังเคราะห์ด้านอาชีวศึกษา และธรรมทาน ถ้ามีกำลังและทุนทรัพย์พอ การทำงานด้านสังคมสงเคราะห์สังคมของวัดหรือสถาบันทางพระพุทธศาสนาอาจถือได้ว่าเป็นการตอบแทนสังคมที่เป็นภูมิธรรม เนื่องจากภิกษุสงฆ์ยังดำรงชีวิตอยู่ในสังคมซึ่งต้องพึ่งพาชาวราษฎรอย่างน้อยที่สุดในด้านปัจจัย ๔

ประการที่สอง ในการทำงานสังคมสงเคราะห์ซึ่งเข้าไปเกี่ยวข้องกับเรื่องทางโลก พระสงฆ์วัดหรือสถาบันทางพระพุทธศาสนาต้องทำอย่างระมัดระวัง กล่าวคือต้องอยู่ในกรอบของวัตรปฏิบัติของสงฆ์โดยจารีตประเพณี และไม่ผิดพระวินัย

ประการที่สาม ข้อสนับสนุนจากฝ่ายพระสงฆ์คิดว่าวัดหรือสถาบันทางพระพุทธศาสนาทำงานสังคมสงเคราะห์ได้ดีกว่าเอกชนโดยเฉพาะเอกชนรายย่อย เช่น บ้านครุน้อยที่ดูแลเด็กกำพร้า ทั้งนี้ เพราะวัดยังเป็นที่ตั้งแห่งครัวทราษูลประชาชน ประชาชนยังเต็มใจร่วมบริจาค สนับสนุนด้านกำลังทรัพย์ เมื่อจากการทำบุญถือว่าเป็นประโยชน์ต่อตนเองและเงินที่บริจาคยอมเกิดประโยชน์ต่อผู้อื่นในสังคมด้วย

ประการสุดท้าย วัดหรือสถาบันทางพระพุทธศาสนาที่ทำงานสังเคราะห์ด้านต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นการรักษาพยาบาลผู้ป่วยโรคเอดส์ การลงเคราะห์ด้านการศึกษา การอุปถัมภ์เด็กยากจน หรือเด็กด้อยโอกาส ฯลฯ ด้านกีฬาความสำเร็จ แก้กักดีศรีความเป็นมนุษย์อันเป็นหลักการสำคัญของสิทธิมนุษยชน แม้จะเป็นในวินาทีสุดท้ายก่อนที่ผู้ป่วยจะจากโลกนี้ไป ก็ยังได้รับการปฏิบัติอย่างดีในฐานะที่เป็นมนุษย์คนหนึ่ง

๓. ประสิทธิภาพและความสำเร็จของวัดหรือ

สถาบันทางพระพุทธศาสนาในการทำงานสังคมสงเคราะห์

ผลของการศึกษาแสดงให้เห็นว่าทั้งฝ่ายวัดหรือสถาบันทางพระพุทธศาสนาและฝ่ายราษฎร มีความเห็นตรงกันว่าการทำงานสังคมสงเคราะห์ของวัดหรือสถาบันทางพระพุทธศาสนาไม่ได้ชัดเจนกับคำสอนในพระพุทธศาสนา ในทางตรงกันข้ามเป็นสิ่งที่พระสงฆ์วัดหรือสถาบันทางพระพุทธศาสนาควรทำ โดยมีเงื่อนไขว่าการดำเนินงานต้องอยู่ในกรอบของพระวินัยและจารีตประเพณี และควรทำความคัญภาพของพระสงฆ์วัดหรือสถาบันทางพระพุทธศาสนานั้นๆ

ในหัวข้อนี้จะเป็นการประเมินประสิทธิภาพและความสำเร็จของวัดหรือสถาบันทางพระพุทธศาสนาในการทำงานสังคมสงเคราะห์ โดยพิจารณาจากจุดอ่อนจุดแข็งของวัดหรือสถาบันทางพระพุทธศาสนาซึ่งแยกออกได้เป็น๓ ด้าน และทั้งสามด้านมีความล้มเหลวเกี่ยวข้องกัน ดังนี้

๑. ประเภทขององค์กร

๒. ประเภทของงานลังคอมสংเคราะห์

๓. กลยุทธ์ (Strategy) และกลวิธี (Tactic) ใน การดำเนินงาน

เมื่อพิจารณาในภาพรวม ทั้งประเภทขององค์กร ประเภทของงานลังคอมสংเคราะห์ที่องค์กรดำเนินการ รวมทั้งกลยุทธ์และกลวิธีในการดำเนินงานต่างก็มีผลต่อความสำเร็จมากหรือน้อยของการทำงานด้านลังคอมสংเคราะห์ของวัดหรือสถาบันทางพระพุทธศาสนา

๗.๑ ประเภทขององค์กร

อาจมีคำนวณว่าประเภทขององค์กรสามารถใช้เป็นตัวชี้วัดอุดมดุจดีของกระบวนการทำงานลังคอมสংเคราะห์ของวัดและสถาบันศาสนาหรือหน่วยงานเอกชนทั่วไปได้อย่างไร ในเรื่องนี้ประเภทขององค์กรมีผลต่อการบริหารจัดการองค์กร ไม่ว่าจะเป็นด้านบุคลากร ด้านการเงิน การจัดกิจกรรม ต่างๆ ฯลฯ นอกจากนั้นองค์กรแต่ละประเภทมีภูมิปัญญาที่พึงปฏิบัติไม่เหมือนกัน ลิ่งเหล่านี้อาจเป็นเครื่องล่งเสริม หรือกล้ายเป็นอุปสรรคในการดำเนินงานขององค์กรได้ และอาจจะมีผลต่อภาพลักษณ์ขององค์กรตามที่สาธารณะเข้าใจ ในที่นี้จะแยกพิจารณาด้วย ๕ วัดในภาพรวมซึ่งเป็นองค์กรฝ่ายสงฆ์ และเลถียรธรรมสถานซึ่งเป็นองค์กรของนักบวชลัตตี (แมเช) และซึ่งอาจเทียบกับองค์กรเอกชนทั่วไปที่ทำงานในลักษณะเดียวกัน

วัดหรือองค์กรฝ่ายสงฆ์และเลถียรธรรมสถานเป็นสถาบันทางพระพุทธศาสนาแม้จะมีภูมิปัญญาที่ต้องปฏิบัติไม่เท่ากัน สถาบันทางพระพุทธศาสนารวมทั้งพระสงฆ์และแมเชมีจุดแข็งในการดำเนินงานด้านลังคอมสংเคราะห์เนื่องจากยังเป็นที่ตั้งแห่งครรภารของประชาชน วัดหรือสถาบันของแมเชที่มีการดำเนินงานอย่างต่อเนื่องแบบเลถียรธรรมสถาน^๔ ยอมสามารถซักนำผู้มีจิตครรภารให้เข้ามาสนับสนุนด้านเงินทุนที่ใช้ในการดำเนินงานได้มากกว่าการบริจาคให้ชาวบ้าน

ที่มีจิตเมตตาสังเคราะห์เด็กหรือลัตต์ว เช่น กรณีของครูน้อยที่รับเลี้ยงเด็กยากจน การสนับสนุนด้านเงินทุนแก่บุคคลดังกล่าวอย่างมาก ทำให้บุคคลเหล่านี้ต้องหาวิธีแก้ปัญหาด้านค่าใช้จ่ายในการดำเนินงานด้วยตนเองเกิดภาระการมีหนี้สินของระบบ เกี่ยวกับเรื่องนี้สามารถอธิบายได้ว่า น่าจะสืบทอดมาจากความเชื่อที่ว่าในพระพุทธศาสนาการทำบุญกับพระสังฆ หรือนักบวชย่อมได้อานิสงส์มากกว่าทำกับชาวโลก

ในด้านภูมิปัญญาขององค์กร พระสงฆ์มีพระวินัยสังฆ เป็นกรอบสำหรับคุณความประพฤติ ส่วนเลสตียรธรรมสถานมีคิล ๑๐ เป็นกรอบสำหรับแมเช^๕ เนื่องจากพระสังฆต้องปฏิบัติตามพระวินัยสังฆซึ่งมีจำนวนมาก แม้ในหมู่พระสังฆด้วยกันเองก็มักคิดว่า พระวินัยสังฆเป็นข้อจำกัดที่ทำให้เกิดความยุ่งยากในการทำงานทางโลก ถ้าเทียบกับสถาบันของแมเช อย่างไรก็ตามนักวิชาการท่านหนึ่งมีความเห็นว่า พระวินัยไม่น่าจะเป็นจุดอ่อนของพระสังฆที่ทำงานลังคอมสংเคราะห์ ถ้าหากพระสังฆหรือแม้แต่ประชาชนทั่วไปจะเปลี่ยนทัศนคติและความเชื่อใจเสียใหม่ว่าพระวินัยเป็นเพียงเครื่องมือที่ใช้ปกป้องพระสังฆ ไม่ใช้ข้อจำกัดที่ทำให้พระสังฆไม่สามารถช่วยเหลือชาวโลกได้ ทั้งนี้พระสังฆหรือนักบวชลัตตีเป็นผู้ที่ปฏิบัติธรรม ยอมรับวิธีที่จะปกป้องตนเองเมื่อเข้าไปทำงานที่เกี่ยวข้องกับทางโลก เช่น ในเรื่องการเงิน หรือในการปฏิบัติตนของพระสังฆต่อลัตตี เป็นต้น

เมื่อพิจารณาด้านประเภทขององค์กรจะเห็นว่า มีองค์กรเอกชนทั่วไปและองค์กรทางศาสนาอื่นๆ ที่จดอยู่ในประเภทองค์กรอาสาสมัครที่ไม่หวังผลกำไร หรือที่เรียกว่าองค์การประชาสัมคม (Civil Society Organization) หรือ

^๔ ในที่นี้กล่าวเฉพาะจุดแข็ง จุดอ่อนของความเป็นองค์กรเท่านั้น โปรดดู ข้อ ๒ และข้อ ๓ ประกอบการพิจารณา

^๕ แมเชของเลสตียรธรรมสถานรักษาคิลเพิ่มอีก ๒ ข้อ รวมเป็น ๑๐ ข้อ

CSO) ดำเนินงานด้านลังค์คอมสังเคราะห์ในลักษณะที่คล้ายกับวัดและเลี้ยงธรรมสถาน แต่ทำงานในระดับประเทศและมีเครือข่ายระหว่างประเทศ เช่น มูลนิธิเด็ก (Foundation for Children) ทำโครงการสังเคราะห์เด็กหลายรูปแบบ เช่น โครงการอาหารกลางวันเด็กในชนบท โรงเรียนหมู่บ้านเด็ก มูลนิธิให้การสังเคราะห์เด็กคล้ายกับงานที่วัดทำคือด้านที่พักและการศึกษา มูลนิธิสังเคราะห์เด็กจากจน ซี.ซี.เอฟ.ฯ การทำงานมีลักษณะเป็นการล่งเลริมและพัฒนาคักยภาพของเด็ก เช่น สร้างและปรับปรุงห้องสมุด ศูนย์เด็กเล็ก มอบเครื่องคอมพิวเตอร์และสื่อการสอนให้โรงเรียน กิจกรรมพัฒนาครอบครัวด้านทักษะอาชีพ เป็นต้น

เนื่องจากองค์กรเอกชนเหล่านี้มีการปฏิบัติงานที่เป็นระบบในระดับมหภาค ซึ่งเข้าข่ายการสังเคราะห์ชุมชนได้รับการสนับสนุนทั้งด้านเงินทุน มีการประชาสัมพันธ์เผยแพร่ข้อมูลข่าวสารอย่างทั่วถึง มีอาสาสมัครเข้ามาช่วยในการดำเนินการ ประธานคณะกรรมการและกรรมการของมูลนิธิ “บารมี” (Charisma) มากพอ จึงทำให้องค์กรได้รับความไว้วางใจจากสาธารณะ และแทบจะไม่มีปัญหาด้านทุกภาคส่วนในการดำเนินงาน ซึ่งต่างจากวัดหรือสถาบันทางพระพุทธศาสนาที่มีการดำเนินงานในระดับจุลภาคและต้องพึ่งพาคนเองเป็นส่วนใหญ่

สำหรับองค์กรทางศาสนาอื่นๆ ที่ทำงานด้านลังค์คอมสังเคราะห์ในประเทศไทยมีหลายองค์กร ตัวอย่างเช่น มูลนิธิศุภนิมิตแห่งประเทศไทย (World Vision Foundation of Thailand) เน้นเด็กเป็นศูนย์กลาง โดยมีชุมชนเป็นฐานการพัฒนา ให้ความช่วยเหลือโครงการของรัฐ เช่น โครงการสถานลงเคราะห์เด็กกำพร้าของรัฐบาล โครงการช่วยเหลือพื้นที่สถานภาพหญิงที่เคยเป็นโอลิเกนี โครงการบริการบ้านพักชุมชน ฯลฯ มูลนิธิสังเคราะห์เด็ก พัทยา (Christian Home Foundation) ให้การสังเคราะห์เด็กตั้งแต่แรกเกิด สนับสนุนการศึกษาของเด็กตามความสามารถล้วนถึงระดับมหาวิทยาลัย

องค์กรหรือมูลนิธิทางศาสนาอื่นที่ทำงานด้านลังค์คอมสังเคราะห์ในประเทศไทย ส่วนมากได้รับการสนับสนุนค่าใช้จ่ายขององค์กรหรือสถาบันที่นักบวชหรือผู้ปฏิบัติงานเหล่านั้นลังก์ด้อยทั้งในประเทศและต่างประเทศ และจากผู้มีจิตศรัทธาทั่วไป ดังนั้นความพร้อมในการทำงานลังค์คอมสังเคราะห์อาจมากกว่าวัดหรือสถาบันทางพระพุทธศาสนา

๓.๒ ประเภทของงานสังคมสงเคราะห์

งานลังค์คอมสังเคราะห์ที่วัดทั้ง ๕ แห่งที่เป็นข้อมูลปัจจุบันมีทำเป็นหลักคือ ด้านรักษาพยาบาลและดูแลสุขภาพ อุปถัมภ์ดูแลเด็กกำพร้า ยากจน อนามัย และเด็กด้อยโอกาสทางการศึกษา งานด้านการศึกษาสังเคราะห์ และการสังเคราะห์สัตว์ งานทั้ง ๕ ประเภทนี้มีวัดอื่นที่เป็นข้อมูลทุติยภูมิดำเนินการในลักษณะคล้ายกัน เช่น วัดคำประมงตั้งใจศรยาศาลาขึ้น ลำห้วยดูแลผู้ป่วยมะเร็ง ศูนย์สังเคราะห์สัตว์ของวัดเวฬุวนาราม และวัดหนองน้ำล้มดำเนินการในลักษณะเดียวกับโครงการคุณโดยสุนขของวัดสวนแก้ว

เลี้ยงธรรมสถานเน้นงานด้านลงเคราะห์สตรีและเด็กโดยการเปิดบ้านสายลัมพันธ์สำหรับลงเคราะห์สตรีที่ถูกคุกคามทางเพศและยังไม่มีความพร้อมในการดูแลบุตร เหตุผลสำคัญคือเลี้ยงธรรมสถานเป็นสถาบันทางพระพุทธศาสนาที่ดำเนินงานโดยนักบวชสตรี การสร้างความเข้าใจระหว่างผู้หญิงกับผู้หญิงและความไว้วางใจในตัวนักบวชสตรีเป็นไปได้มากกว่าองค์กรเอกชนทั่วไปหรือสถาบันของลงชื่อ งานลงเคราะห์เด็กและสตรีจึงเป็นจุดแข็งของเลี้ยงธรรมสถานทำให้เลี้ยงธรรมสถานประสบผลลัพธ์ เป็นที่รู้จักและไว้วางใจจากประชาชนทั่วไปที่ได้เข้าไปล้มผังสวีทการทำงานของแม่ชีคันธนีย์ เลี้ยงธรรมสถานและเหล่าอาสาสมัคร

ในการทำงานลังค์คอมสังเคราะห์ของวัดสวนแก้วเน้นที่ลักษณะของงานหรือประเภทของงานเป็นหลัก วัดจัดคนที่เข้ามาขอรับความลงเคราะห์ให้เข้ากับงานที่วัดดำเนินการ โครงการแรกที่วัดสวนแก้วทำได้แก่การอาบน้ำและการบริเวณ

สถานีขันส่งหมอชิต (ในเวลานั้น) และที่สถานีรถไฟหัวลำโพง มาฝึกงานเพื่อรับราชการซึ่ง ต่อมาก็มีคนไม่มีงานทำ ไร้ที่อยู่ ทรายอยเข้ามาขอความช่วยเหลือ วัดก็รับไว้ทั้งหมด ไม่จำกัด ว่าเป็นหญิงหรือชายหรือเด็ก

จุดแข็งของวัดสวนแก้ว คือมีงานในโครงการต่างๆ ที่คนสามารถเข้ามาทำได้ตลอดเวลา ทั้งงานที่ใช้แรงกาย และงานบริหารจัดการ วัดสวนแก้วไม่มีอาสาสมัคร แต่จะจัด ทำงานในโครงการต่างๆ ของวัดให้คนที่ต้องการความช่วยเหลือทำ วัดจ่ายเงินเดือนให้ตามความสามารถ และแบ่งรายได้ส่วนหนึ่งจากการแปรรูป “ขยะ” ให้ วัดประสบความสำเร็จ จากการสร้างงานสร้างอาชีพให้คนไร้ที่พึ่ง ทำให้พวกเขางานสามารถช่วยตัวเองได้ อาจกล่าวได้ว่าโครงการที่มีประสิทธิภาพที่สุดของวัดสวนแก้วได้แก่โครงการสร้างบุญจากผู้เหลือ เจ้าสถานผู้ขาด สามารถทำรายได้เข้าวัดปีละหลายล้านบาทและรายเป็นรายได้หลักของวัดสวนแก้ว ปัจจุบันวัดสวนแก้วขยายงานของวัดออกไปรวมทั้งหมด ๙ สาขา กระจายไปตามภาคต่างๆ ทั่วประเทศ

สำหรับงานลงเคราะห์สัตว์ที่วัดสวนแก้วทำจัดเป็นหนึ่งใน ๑๔ โครงการของวัด ดังนั้นการบริหารจัดการจึงมีลักษณะเช่นเดียวกับโครงการอื่นๆ เมื่อเทียบกับงานลงเคราะห์สัตว์ที่วัดเวพุนารามทำจะมีข้อแตกต่าง เนื่องจากวัดเวพุนารามมีได้มีรายได้อีกสนับสนุนจากเงินบริจาคของผู้มีจิตศรัทธา การดูแลสุนัขและลัตต์ที่คนนำมาทิ้งไว้จะไม่ค่อยถูกสุขลักษณะ ทำนเจ้าอาวาสวัดต้องนำเงินเดือนตำแหน่งเจ้าอาวาสวัดมาเป็นค่าใช้จ่ายสำหรับการดูแลสัตว์เหล่านี้ ส่วนวัดหนองน้ำล้มลงเคราะห์สัตว์ไว้หลายประเภท รวมทั้งสุนัขจะจัดที่สมาคมพิทักษ์สัตว์ กรุงเทพมหานคร นำมาส่งให้เจ้าอาวาสวัดอีก ๑๐๐ ตัว โดยสมาคมจะมาช่วยดูแลสุขภาพและจัดอาหารให้

ส่วนจุดอ่อนของวัดสวนแก้วก็คือ ทางวัดไม่สามารถเลือกคนทำงานได้ โครงการที่ต้องการความช่วยเหลือ วัดก็รับไว้ทั้งหมด เนื่องจากมีงานในโครงการต่างๆ ที่คนเหล่า

นั้นทำได้ตามความสามารถของแต่ละคน หากคนที่เข้ามาอยู่ในวัดขาดคุณภาพ เช่น ขี้เกียจ ขี้โนย ขี้เหล้าขี้ยา วัดก็ใช้วิธีการจัดการเริ่มจากการตักเตือนจนถึงให้ออกจากวัด เพราะทำความเสียหายให้แก่วัด (ข้อมูลจากการลัมภากษณ์พระราชธรรมนิเทศ)

วัดโบสถ์วัดติดต่อและวัดทุ่งเทียงที่ลงเคราะห์เด็กกำพร้าและเด็กด้อยโอกาสทางการศึกษาโดยรับทั้งเด็กชายและเด็กหญิง ทั้งเด็กเล็กและเด็กโต วัดทั้งสองมีได้ทำเฉพาะงานด้านลงเคราะห์เด็กอย่างเดียว แต่ต้องทำด้านการศึกษาลงเคราะห์ควบคู่กันไปด้วย ด้วยเหตุนี้วัดจึงต้องสร้างโรงเรียนขึ้นมารองรับเด็กที่รับอุปการะเหล่านั้น ตั้งแต่การตั้งศูนย์ดูแลเด็กก่อนเกณฑ์จนถึงระดับมัธยมปลาย ทั้งสองวัดเชิญปัญหาและอุปสรรคลักษณะเดียวกันคือ ค่าใช้จ่ายด้านการศึกษาที่ตามมา นอกเหนือจากค่าอาหาร เครื่องนุ่งห่ม เครื่องอุปโภคบริโภค ฯลฯ ซึ่งวัดรับภาระเต็มที่อยู่แล้ว และปัญหาทักษะวัสดุ เรื่องกฎระเบียบด้านสถานศึกษาและสถานลงเคราะห์เด็ก

แม้ว่าการแก้ไขปัญหาทักษะวัสดุเป็นสิ่งที่วัดทั้งสองดำเนินการอยู่อย่างไม่นิ่งนอนใจ แต่ถ้าการดำเนินการแก้ปัญหาล้าช้าออกไป อาจทำให้การทำงานลงเคราะห์ด้านนี้กลับเป็นจุดอ่อนของวัดได้ เพราะอาจจะเป็นการขัดแย้งกับกฎระเบียบของรัฐ อย่างไรก็ตามวัดทั้งสองตั้งปณิธานที่จะทำงานด้านนี้ต่อไป โดยพิจารณาจากประโยชน์ที่สาธารณะนั้น ที่ได้รับว่ามีมากกว่าอุปสรรคที่เชิญหน้ายัง

วัดกลางและวัดพระบาทน้ำพุเน้นการทำงานด้านการรักษาพยาบาลและดูแลสุขภาพที่มีค่าใช้จ่ายในการดำเนินการสูง แต่การสร้างโรงพยาบาลของวัดกลางได้รับความร่วมมือจากชาวบ้านในชุมชนค่อนข้างมาก เพราะเห็นว่าเจ้าอาวาสวัดมีจิตเมตตา เลี้ยงลูกปัจจัยและที่ดินล้วนตัวร่วมกับญาติโยมช่วยกันบริจาคเพื่อประโยชน์ของคนในชุมชนเอง ขณะที่วัดพระบาทน้ำพุใช้เวลาพอสมควรในการปรับทัศนคติของชุมชนโดยรอบ จุดแข็งของวัดพระบาทน้ำพุคือการสร้างเครือข่ายการทำงานด้านการรักษาพยาบาล

และดูแลผู้ป่วยเอดส์กับฝ่ายสงฆ์ ภาครัฐ และภาคเอกชน ทั้งในประเทศไทยและต่างประเทศ ใช้สื่อในการเผยแพร่ข้อมูล ข่าวสารเกี่ยวกับเอดส์ให้คนทั่วไปรับทราบ ความพยายามของวัดพระบาทน้ำพุประสบผลสำเร็จ สามารถขยายงานโครงการฯ เพื่อสร้างสถานศึกษารองรับเด็กที่ได้รับผลกระทบจากเอดส์ ล้วนจุดอ่อนของวัดพระบาทน้ำพุน่าจะเป็นเรื่องของสถานที่ที่ใช้ในการดำเนินงานในปัจจุบัน (โครงการที่ ๑) ที่ค่อนข้างคับแคบ และอาจดูปลูกปลานเมื่อมีการจัดกิจกรรมในบริเวณวัด แต่ก็มีการแยกเขตสังฆาวาสออกจากเขต ชรา瓦สค่อนข้างชัดเจน

สรุปได้ว่า ทั้งวัดและเลสิยธรรมสถานเริ่มการทำงานสังเคราะห์สังคมด้วยการตอบโจทย์ของสังคมตามสถานการณ์และสภาพแวดล้อมในขณะนั้น ต่างก็มีจุดแข็ง จุดอ่อนและความสำเร็จที่ต่างกันตามลักษณะของงานสังคม สังเคราะห์ที่ดำเนินการ การให้ความสำคัญแก่งานสังเคราะห์ สตรีและเด็กของเลสิยธรรมสถานหมายรวมกับความเป็นองค์กรที่ดำเนินการโดยแม่ชี จึงถือเป็นจุดเด่นของเลสิยธรรมสถาน สำหรับวัดต่างๆ โครงการหลักที่วัดดำเนินการคือจุดแข็งของวัด ถึงแม้จะมีอุปสรรคอยู่บ้าง

๗.๓ กลยุทธ์ (Strategy) และกลวิธี (Tactic) ในการดำเนินงาน

กลยุทธ์หมายถึงนโยบายหรือการวางแผนขององค์กรในการดำเนินงานในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง ขณะที่กลวิธีคือเทคนิคเฉพาะในการปฏิบัติการ เป็นเรื่องของวิธีการต่างๆ ที่จะนำแผนที่วางไว้มาสู่การปฏิบัติ (Turner and Killian, 1987: 286) เช่น การเผยแพร่ข้อมูลผ่านสื่อ การจัดลัมนานา อบรมลั่งสอนธรรม การจัดนิทรรศการ ในการประเมินประสิทธิภาพของวัดและเลสิยธรรมสถานสามารถพิจารณาได้จากการกลยุทธ์และกลวิธีขององค์กรเหล่านี้ ว่าวัดและเลสิยธรรมสถานมีนโยบายและวิธีปฏิบัติการแบบใดที่นำไปสู่ความสำเร็จขององค์กร

เนื่องจากการพัฒนาสังคมและสวัสดิการ กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์เป็นองค์กรหลักในการพัฒนาสังคมและจัดสวัสดิการและได้เสนอ法令ที่มีการดำเนินงานไว้ในแผนกลยุทธ์ของกรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการ พ.ศ. ๒๕๕๐-๒๕๕๔ ซึ่งประกอบด้วย ๑๑ กลยุทธ์ มาใช้เป็นแนวทางในการพิจารณาภาพรวมของวัดและเลสิยธรรมสถาน

กลยุทธ์ในการจัดสวัสดิการสังคมสงเคราะห์ทั้ง ๑๑ ข้อ มีหลักการสำคัญคือส่งเสริมการจัดบริการสวัสดิการสังคมตามความต้องการจำเป็น ส่งเสริมความรู้ ภูมิปัญญา และการมีส่วนร่วมของครอบครัวและชุมชนในการจัดบริการผู้สูงอายุ เสริมสร้างความรู้และสภาพแวดล้อมที่เหมาะสมแก่เด็กและเยาวชน เสริมสร้างเครือข่ายพัฒนาสังคมและสวัสดิการ เสริมสร้างโอกาสให้เข้าถึงแหล่งทุนและการแก้ปัญหาเฉพาะหน้าด้านการเงิน พัฒนาศักยภาพการดำรงชีวิตและอาชีพ และเพิ่มขีดความสามารถในการบริหารจัดการองค์กร

ในภาพรวมจะเห็นว่านโยบายของรัฐในปัจจุบันมีลักษณะเชิงรุกมากกว่าเชิงรับ กล่าวคือ พยายามก้าวไปข้างหน้าให้เข้าถึงต้นเหตุของปัญหา ประสานงานกับชุมชนและลั่งเครือข่ายการพัฒนาสังคมและสวัสดิการ โดยเปิดให้ทุกภาคส่วนมีส่วนร่วมภายใต้ระบบการจัดการที่มีประสิทธิภาพ ได้มาตรฐานเพื่อทำให้กลุ่มเป้าหมาย (เด็ก เยาวชน สตรี ผู้สูงอายุ คนพิการ ฯลฯ) สามารถดำรงชีวิต พัฒนาตนเอง และพึงตนเองได้อย่างมีคุณค่า

ในระยะแรกของการทำงานสังคมสงเคราะห์ของวัดทั้ง ๕ วัดและเลสิยธรรมสถานที่ดำเนินการโดยนักบวช สตรีเป็นการแก้ปัญหาสถานการณ์เฉพาะหน้าที่เกิดขึ้นในสังคมทั้งล้วน สถานการณ์ของสังคมในขณะนั้นในฐานะเป็นเหตุปัจจัยภายนอกได้แก่ ปัญหาที่เกิดจากการสู้รบทามชาญ แทน มีเด็กกำพร้าบีดามารดาที่เลี้ยงชีวิตในการสู้รบทามชาญ ตระเวนชายแดนไม่มีกำลังพอจะดูแลและให้การศึกษา จึง

ເຄົາເຕັກນາຜັກວັດໃໝ່ຂ່າຍດູແລ ເຕັກຈາວໄທຢູ່ເຂົາເກີດແລະເຕີບໂຕ
ໃນປະເທດໄທແຕ່ໄມ້ຮູ້ກຳພາໄທ ກລາຍເປັນເຕັກດ້ວຍໂຄກສ
ທາງການສຶກຂາ ບໍ່ຢູ່ການອພຍພເຂົາເມືອງຂອງແຮງງານຈາກ
ຕ່າງຈັງຫວັດ ທາງນາມໃຫ້ໄດ້ ໄນມີທີ່ພັກອາຄີຍ ກລາຍເປັນຄຸນ
ເຮື່ອນ ເຕັກທີ່ມາຈາກສາພຄຣອບຄວັງແຕກແຍກ ບົດມາຮັດແຍກ
ທາງກັນ ກລາຍເປັນເຕັກເຮື່ອນ ສຕະຣີທີ່ຄູກຄຸກຄາມທາງເປັດແລ້ວ
ຕັ້ງຄຽງ ບໍ່ຢູ່ການແພ່ຮ່ວມມືຂອງຍາເລີດແລະໂຄເອດລ໌

จึงอาจกล่าวได้ว่า กลยุทธ์ของวัดและเลี้ยงธรรมสถานในระยะแรกของการทำงานเป็นการทำงานแบบตั้งรับทั้งหมด เนื่องจากกิจกรรมและโครงการต่างๆ ที่ดำเนินการเพื่อแก้ปัญหาตามสถานการณ์ที่เผชิญหน้า เช่นโครงการบ้านถาวรสันมั่นของเลี้ยงธรรมสถาน โครงการธรรมรักษานิเวศน์ของวัดพระบาทน้ำพุ การสร้างโรงพยาบาลบางปานม้าของวัดกลาง โครงการฝึกงานฝึกอาชีพสำหรับคนตกงานของวัดสวนแก้ว โครงการลงเคราะห์เด็กกำพร้าและเด็กด้อยโอกาสทางการศึกษาของวัดโบสถ์วัดติดต่อและวัดทุกแห่ง

การทำงานแบบตั้งรับอาจได้ผลดีในระยะแรก
กล่าวคือ คนกลุ่มนี้จะได้รับการช่วยเหลือทันที แต่ในขั้น
ปฏิบัติการ วัดและเลี่ยงธรรมสถานต้องตามแก่ปัญหาจาก
ปัญหานี้ไปสู่อีกปัญหานึงที่เป็นผลกระทบตามมาเป็น
ลูกโซ่ เช่นเมื่อวัดรับกับถังมีเด็กกำพร้าและเด็กด้อยโอกาส
รุ่นแรกเพราสถานการณ์ในขณะนั้น ก็ต้องรับรุ่นต่อๆ มา
อีก เพราะปัญหานั้นยังคงอยู่ในลังคม เมื่อวัดให้การลงเคราะห์ที่
สูนขจรจัด ต่อมาก้าวบ้านก์นำสูนหรือลัตวอีนมาทึ้งไว้ให้
วัดต้องรับภาระเพิ่มขึ้นตัวแล้วตัวเล่า สูนนี้ในวัดก็เพิ่มมากขึ้น
ตามลำดับ ปัญหาเรื่องค่าใช้จ่าย ปัญหาเรื่องสถานที่ เรื่อง
อาหาร และอื่นๆ ก็ตามมา การทำงานเชิงรับจะมีลักษณะ
ของการแก่ปัญหาที่ปลายเหตุ ถ้ามองในวงกว้างปัญหาแบบ
เดียวกันจะเกิดขึ้นซ้ำแล้วซ้ำเล่า เมื่อเป็นเช่นนี้วัดหรือสถาบัน
ทางพระพุทธศาสนาอาจจะต้องเปลี่ยนกลยุทธ์จากเชิงรับมา
สู่เชิงรุก และหากลิวิธีที่แตกต่างจากเดิมมาช่วยจัดการกับ
ปัญหาตั้งกล่าว

หลังจากใช้กลยุทธ์แบบตั้งรับในการดำเนินงานลังค์
ลงเคราะห์มาตั้งแต่แรก ปัจจุบันวัดและเลี้ยงธรรมสถาน
ค่อยๆ ปรับการทำงานมาเป็นเชิงรุกมากขึ้น ถ้าการทำงาน
เชิงรับเป็นการแก้ปัญหาที่ปลายเหตุ การทำงานเชิงรุกจะ
เป็นการแก้ปัญหาที่ต้นเหตุ ในแนวคิดการป้องกันหรือพยาบาล
ลดปัญหาเหล่านั้นลง ในขั้นกลวิธี การทำงานเชิงรุกของ
เลี้ยงธรรมสถานมี ๒ ทาง ทางแรกยังคงใช้วิธีการเดิมที่
เคยใช้ได้แก่ การใช้หลักพุทธธรรมในการดำเนินงานควบคู่
ไปกับการลงเคราะห์ ทิศทางที่สองเป็นการนำองค์กรของ
ตนออกไปสู่ชุมชนภายนอกโดยใช้สื่อหลายประเภทเป็น
เครื่องมือ มีการจัดกิจกรรมร่วมกับชุมชนในบริเวณใกล้เคียง
สร้างความลัมพันธ์กับภาครัฐ และประสานงานกับองค์กร
เอกชนภายนอกทั้งในประเทศและต่างประเทศ แล้วใช้เวที
เหล่านั้นในการอบรมลั่งสอนธรรมและให้ความรู้แก่สาธารณะ
ชนเกี่ยวกับสาเหตุของปัญหาต่างๆ ของลังค์ตามโอกาส
และความเหมาะสม

วัดสวนแก้วเป็นวัดที่ทำงานเชิงรุกหลังจากพระราชาธรรมนิเทศได้รับแต่งตั้งให้เป็นเจ้าอาวาสวัดสวนแก้วไม่นานนัก ทั้งนี้อาจเป็นเพราะคุณสมบัติหรือการมีเฉพาะดัวของพระราชาธรรมนิเทศได้แก่การมีวิทยาศิลป์ในการแสดงพระธรรมเทศนาและการเมืองยิ่งที่คุณเชิงรุกเปลี่ยนวิกฤตให้กลายเป็นโอกาสในการคิดทำโครงการต่างๆ ตลอดเวลา ๕ ทศวรรษที่ผ่านมา มีส่วนช่วยให้วัดสวนแก้วเป็นที่รู้จักและยอมรับของสาธารณะชน

วัดพระบาทน้ำพุมีลักษณะการทำทั้งเชิงรับและเชิงรุกพร้อมๆ กัน ในขณะที่เริ่มทำสถานพยาบาลผู้ป่วยยอดล้วง ๘ คน ก็ต้องแก้ปัญหาเรื่องทัศนคติ การให้การรักษาดูแล พร้อมๆ กับให้ความรู้แก่คนในชุมชน สร้างความลัมพันธ์กับหน่วยงานของรัฐ และเอกชนเพื่อสนับสนุนด้านเงินทุนที่ใช้ดำเนินการ จนกระทั่งปัจจุบัน ความพยายามของวัดพระบาทน้ำพุเป็นผลสำเร็จทำให้คณะสังฆของจังหวัดลบธุรีเข้ามาร่วมรับผิดชอบโครงการ “เมตตาธรรม ค้าจันโลก” ซึ่งใน

หลักการและเหตุผลของโครงการ กล่าวว่า ในการแก้ปัญหาเรื่องโรคเอดส์ ควรแก้ที่ดินเหตุ โดยเร่งส่งเสริมให้ประชาชนได้เรียนรู้ถึงโทษของโรคเอดส์ว่าเกิดจากพฤติกรรมที่ขาดความรู้ระหว่างนักในศิลธรรม บทบาทดังกล่าวควรเป็นหน้าที่ของคนละงูโดยตรงที่จะต้องให้การอบรม สั่งสอนประชาชนทั้งประเทศอย่างจริงจัง (<http://www.phrabatnampu.org>)

วัดที่ทำงานสังเคราะห์ด้านอื่นอาจปรับทิศทางมาทำงานเชิงรุกได้ซึ่งก้าวว่าด้วยส่วนภัยและวัดพระบาทน้ำพุ ทั้งนี้น่าจะเป็นเพระลักษณะของงานที่ดำเนินการอยู่ เช่นวัดโมลีสวารดิตถ์และวัดทุ่งเที่ยง การลงเคราะห์เด็กกำพร้าและให้การศึกษาเด็กชาวไทยภูเขาริมโขกสเรียนหนังสือจนถึงระดับที่สามารถออกไปทำงานช่วยตนเองและพัฒนาบ้านเกิดของตนเป็นภารกิจระยะยาว การติดตามผลต้องใช้เวลาหลายปี ปัญหานี้ลำพังวัดคงแก้ได้เพียงบางส่วนเท่านั้น ถ้าพิจารณาอีกด้านหนึ่ง ภาครัฐทั้งในส่วนกลางและส่วนท้องถิ่นในฐานะที่เป็น “ผู้ปกครอง” มีหน้าที่และความรับผิดชอบโดยตรงในการจัดบริการด้านสังคมสงเคราะห์แก่ประชาชนของประเทศอย่างยุติธรรม และขณะเดียวกันก็พยายามสร้างจิตสำนึกและความรับผิดชอบของประชาชนให้เข้ามามีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาของสังคมและชุมชนไปพร้อมๆ กัน

กล่าวโดยสรุป การทำงานสังคมสงเคราะห์ของวัดหรือสถาบันทางพระพุทธศาสนา มีลักษณะของการลังค์ลงเคราะห์ชุมชน^๗ เป็นการทำงานที่พยายามช่วยเหลือเกื้อกูลผู้เดือดร้อนให้สามารถช่วยตนเองได้โดยไม่ต้องพึ่งพาผู้อื่น และพัฒนาชุมชนของตนได้ในอนาคต งานสังคมสงเคราะห์แบบนี้จึงมีลักษณะเป็นกระบวนการที่ใช้วิถีทางานกว่าจะเห็นผลทั้งนี้ เพราะการทำงานของวัดหรือสถาบันทางพระพุทธศาสนา

ด้านสังคมสงเคราะห์ส่วนใหญ่เป็นโครงการระยะยาว มีการลงทุนสูงและเป็นภาระผูกพันกับ “มนุษย์” ทุกเพศทุกวัยที่เข้ามารับการลงเคราะห์ มิใช่การช่วยเหลือในสถานการณ์ที่เป็นเรื่องเฉพาะกิจที่หลายหน่วยงานทั้งภาครัฐและภาคเอกชนปฏิบัติเป็นครั้งคราว เช่น การนำลิงของไปบริจาคผู้ที่ได้รับผลกระทบจากความหนาว ฝนตก น้ำท่วม หรือไปช่วยซ่อมแซมโรงเรียน ปรับปรุงห้องสมุด บริจาคคอมพิวเตอร์ให้โรงเรียน เป็นต้น

เนื่องจากวัดหรือสถาบันทางพระพุทธศาสนาจังเป็นที่ตั้งแห่งครัวทิราและพระสงฆ์ยังเป็นที่เคารพเลื่อมใสของประชาชน ถ้าวัดหรือสถาบันทางพระพุทธศาสนาได้ก่อตามที่มีศักยภาพ มีความพร้อมทั้งทางด้านเงินทุนและบุคลากร และ “เมื่อเห็นประโยชน์แท้จริงและผู้อื่น ก็พึงทำประโยชน์แท้จริงและผู้อื่นให้เต็มที่ด้วยความไม่ประมาท” ก็ควรทำงานสังเคราะห์สังคมตามกำลังความสามารถของวัดนั้นๆ การประเมินประสิทธิภาพและความสำเร็จมากหรือน้อยของพระสงฆ์และวัดหรือสถาบันทางพระพุทธศาสนาจึงจำเป็นต้องคำนึงถึงปัจจัยภายนอกที่เข้ามาระบบท รวมทั้งปัจจัยภายในคือความพร้อมขององค์กร และกลยุทธ์กลวิธีไปพร้อมๆ กัน

๔. ข้อควรระวังในการทำงานสังคมสงเคราะห์ของวัดหรือสถาบันทางพระพุทธศาสนา

การมีเมตตาจิตคิดจะช่วยให้คนทั้งหลายพ้นทุกข์ เป็นลิ่งที่ดี แต่ในทางปฏิบัติ การทำงานสังเคราะห์สังคมเป็นเรื่อง “ทางโลก” และต้องเข้าไปเกี่ยวข้องกับมวลราษฎร ดังนั้น พระสงฆ์วัดหรือสถาบันทางพระพุทธศาสนาที่ทำงานสังคมสงเคราะห์จึงต้องปฏิบัติตามกรอบของพระวินัยและเจ้าตัวเพนีของไทยในการบริหารจัดการองค์กรของตน ขณะเดียวกันการรักษาภลักษณ์ขององค์กรในสายตาของสาธารณะนั้นเป็นเรื่องที่สำคัญไม่น้อยไปกว่าการปฏิบัติตัวของพระสงฆ์และแม่ชี พระสงฆ์วัดหรือสถาบันทางพระพุทธ-

^๗ โปรดดูรายละเอียดใน วันพนิย์ วัลสิกะสิน สุรังค์รัตน์ วัฒนารมณ์ ดร.กิตติพัฒน์ นนทปัทุมคุล. ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับสวัสดิการสังคม และสังคมสงเคราะห์. (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๕๗).

ศาสนาจำต้องมีความระมัดระวังในการทำงานด้านลังค์ ลงเคราะห์ในประเด็นต่อไปนี้

๔.๑ ความประพฤติของพระสงฆ์ สามเณร และผู้ที่เกี่ยวข้อง

ข้อควรระวังข้อแรกได้แก่ ความประพฤติของพระสงฆ์ และสามเณรที่ทำงานให้วัดซึ่งลงเคราะห์เด็กทั้งหญิงและชาย ต้องปฏิบัติตนให้หอยู่ในกรอบของพระวินัยลงกรณ์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งด้วยที่รับเด็กหญิงเข้ามาเรียนและพักอยู่ในบริเวณวัด แม้จะมีอาการพักอาศัยเป็นลัสดลวน แต่อาจทำให้คันทัวไปมองว่ากิจธุลลงกรณ์และสามเณรเข้ามาคลุกคลีกับชาวสามาก เกินไป เพราะถึงอย่างไรลังค์ลงกรณ์ยังเป็นตัวอย่างในอุดมคติ ของชาวบ้าน ส่วนผู้ที่เกี่ยวข้องก็ต้องระมัดระวังตนเองให้อยู่ในกรอบของจริตประเพณี มิฉะนั้นจะเกิดข้อครหาได้ และผลเสียจะตกอยู่กับวัด พระราชนรรມนิเทศ วัดส่วนแก้ว กล่าวว่า “พระที่ทำงานจะต้องเข้มแข็ง บางทีอยู่ใกล้เด็กหญิง ตัวเด็กเองก็ไว้ใจ เพราะเห็นว่าเป็นพระ การใกล้ชิดกันเกินไป อาจเกิดความเสียหายขึ้น”

๔.๒ ความโปร่งใสในการดำเนินงาน

วัดถูกประสงค์ เจตนารมน์และขั้นตอนการบริหาร จัดการของวัดหรือสถาบันทางพระพุทธศาสนาในการทำงานลังค์ลงเคราะห์ที่ต้องชัดเจน ต้องระมัดระวังมิให้ชุมชนหรือชาวบ้านมีข้อสงสัยไม่ว่าจะเป็นด้านการบริหาร จัดการ หรือด้านการเงิน

ในด้านความโปร่งใส วัดหรือสถาบันทางพระพุทธศาสนาต้องเข้าใจว่ากำลังถูกลังค์ลงเคราะห์เพื่อสืบสานความเชื่อ เอกชนที่ทำงานด้านนี้ ดังนั้นวัดหรือสถาบันทางพระพุทธศาสนาต้องมีระบบการบริหารจัดการให้เกิดความโปร่งใสตรวจสอบได้ ทั้งด้านบัญชี ตัวบุคคล และโครงสร้างองค์กร มิให้เกิดข้อตำแหน่งจากลังค์ลงเคราะห์ชุมชนได้ ตัวอย่างเช่น ที่วัดธรรมมงคล ในเขตพระโขนง กรุงเทพมหานครชาวบ้านสนับสนุนให้วัด

ทำงานลังค์ลงเคราะห์ แต่ต้องการให้วัดติดตามผลการดำเนินงานของแต่ละโครงการ และเผยแพร่ให้ชุมชนได้รับทราบความก้าวหน้า จะได้มีส่วนร่วมในการดำเนินงานและช่วยกันแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น (เนวารักษ์ แสนสุวรรณ, ๒๕๕๕: ๘๗) พระราชนรรມนิเทศแห่งวัดส่วนแก้วกล่าวถึงการทำงานของวัดว่า “เรื่องที่วัดต้องระวังคือ ต้องมีการตรวจสอบบัญชี ฯลฯ อย่างละเอียด” ไวยาวัจกรของวัดพระบาทน้ำพุสันบันนุน เรื่องความโปร่งใสในการทำงานของวัดว่า “ทุกเย็นจะต้องเคลียร์บัญชีให้เสร็จ ไม่ให้ค้างไว้”

๔.๓ บทบาทด้านการอบรมลัสดลสอนธรรม

เรื่องสำคัญที่ประชาชนทั่วไปมีความกังวลกับการทำงานด้านลังค์ลงเคราะห์ของวัดหรือสถาบันทางพระพุทธศาสนา คือเกรงว่าพระลงกรณ์วัดหรือสถาบันทางพระพุทธศาสนาจะละทิ้งหน้าที่และบทบาทเดิมที่เป็นการลงเคราะห์ด้านจิตใจหรือการให้ธรรมทาน ทั้งนี้เพราะว่าวัดหรือสถาบันทางพระพุทธศาสนามักถูกวิจารณ์ว่าเข้าไปปั่นปันเรื่องทางโลกซึ่งไม่ใช่ “กิจของลงกรณ์” หรือเข้าไป “คลุกคลี” กับชาวสามากจนเกินงาม

แต่จากข้อมูลปัจจุบัน พบว่าพระลงกรณ์และแม่ชี ได้ทำหน้าที่ด้านพระศาสนาภิกษุนิกายที่จะมาทำงานด้านลังค์ลงเคราะห์ ท่านเจ้าอาวาสวัดหลายรูปออกธุดงค์ ปฏิบัติวิปัสสนาภัมมภูฐาน บำบัดคึกคักพระบิริย์ติธรรม อบรมลัสดลสอนธรรม ฯลฯ และขณะนี้ก็ยังคงปฏิบัติงานทั้งสองด้านควบคู่กันไปทั้งในส่วนที่เป็นวัดปฏิบัติของตนเอง และส่วนที่ส่งเคราะห์ด้านจิตใจอย่างสม่ำเสมอ เช่นแสดงพระธรรมเทศนาให้แก่สาธารณะที่มาทำบุญที่วัด และลัสดลสอนธรรมแก่ชุมชนภายนอก

๔.๔ การใช้สื่อในการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสาร

ปัจจุบันนี้วัดหรือสถาบันทางพระพุทธศาสนามีการใช้สื่อต่างๆ หลายรูปแบบในการเผยแพร่ข้อมูล ข่าวสาร

การอบรมสั่งสอนธรรม มากบ้างน้อยบ้างตามสถานการณ์ ของแต่ละแห่ง อย่างไรก็ตามการใช้สื่อมีทั้งคุณและโทษ สื่อมีประโยชน์ในการเผยแพร่องค์ความรู้และเชิงรุก ทำให้สังคมภายนอกรู้จักวัดหรือสถาบันทางพระพุทธศาสนา มากขึ้นก็จริง แต่บางครั้งวัดหรือสถาบันทางพระพุทธศาสนา ก็ต้องระมัดระวังการเผยแพร่อ้างอาปะโยชน์จากผู้ไม่หวังดีผ่าน ข้อมูลที่ได้จากสื่อ และอาจใช้สื่อบางประเภทเป็นเครื่องมือ ในการหลอกลวงตั้มตุนประชาชนให้หลงเชื่อ ไวยาวัจกรวัด พระบาทน้ำพุกล่าวว่า

ปัจจุบันมีคนเอาด้วยหักกินเยอะ แลรจ์ ทำเป็นโครงการของวัด แต่เปิดบัญชีเอาเข้า กระเปาตนเองโดยอ้างว่า “หลังหักค่าใช้จ่าย” จะเอามาให้วัด แต่หักไปหักมาหักจนหมดเลย ไม่ถึงวัดหรอก เรา ก็ต้องระมัดระวังเรื่องพวก นี้ด้วย

(ธนะชัย ไม้ประดิษฐ์, ลัมภากษณ์)

๔.๕ การทำงานด้วยความพอดี ไม่เกิน ตัว

วัดหรือสถาบันทางพระพุทธศาสนาที่ทำงานสังคม สงเคราะห์ต้องเผชิญปัญหาหลายด้าน โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ด้านรายจ่ายที่เกิดขึ้น แม้ว่าประชาชนยังมีความศรัทธาในการดำเนินงานของวัดหรือสถาบันทางพระพุทธศาสนา แต่ การบริจาคจากผู้มีจิตศรัทธาไม่มีความสม่ำเสมอ และวัด หรือสถาบันทางพระพุทธศาสนาไม่สามารถรอดมทุนแบบ องค์กรเอกชนทั่วไปได้ ดังนั้นการทำงานจึงต้องระมัดระวัง ทำด้วยความพอดี ไม่ก่อให้หนี้สิน ทำไม่เกินกำลังความสามารถ โดยคำนึงถึงหลักสำคัญข้อหนึ่งของพระมหาวิหาร ๕ นั่นคือการ มีอุเบกษาในการทำงาน ปัญหาการทำงานที่เกินตัวนั้นกลาย เป็นการเบียดเบียนตนเองและผู้อื่นมีภารภาระเสมอ โดยเฉพาะ อย่างยิ่งองค์กรขนาดเล็กที่ขาดผู้สนับสนุนทางการเงิน หรือ ชาวบ้านที่มีเจตนาดีแต่ขาดทุนทรัพย์ในการดำเนินการ

๕. ความส่งท้าย

การศึกษาการทำงานสังคมสงเคราะห์ของวัดหรือ สถาบันทางพระพุทธศาสนาทำให้เห็นระบบการทำงาน รวม ทั้งปัญหา อุปสรรคและการแก้ปัญหาด้วยวิธีการต่างๆ นอกจากนั้นยังช่วยจัดข้อข้อใจของบุคคลทั่วไปที่มักคิดว่า การทำงานด้านสังคมสงเคราะห์ของพระสงฆ์และวัดหรือ สถาบันทางพระพุทธศาสนาเป็นเรื่องที่ขัดกับพระวินัยหรือ ทำให้ศีลด่างพร้อย หรือเป็นลิ่งที่พระสงฆ์ไม่ควรเข้าไปปั่นเกี่ยว เพราะว่าได้มีการตรวจสอบกับคำสอนในพระไตรปิฎกซึ่งแม้ แม้จะใช้ทุกเรื่องทุกประเด็น แต่อย่างน้อยหลักธรรมสำคัญเรื่อง พระมหาวิหาร ๕ และหลักสังคมวัตถุย่อมสามารถยืนได้ใน ระดับหนึ่งว่าการสังเคราะห์สาธารณะเป็นงานที่พระพุทธเจ้า มีได้จำกัดไว้สำหรับคุณธรรมที่สั่งสอน แม้เมื่อพระสงฆ์วัดหรือ สถาบันทางพระพุทธศาสนาจำเป็นต้องกระทำ ให้พึงปฏิบัติน ด้วยความระมัดระวัง

ผลที่ได้จากการศึกษาวัดหรือสถาบันทางพระพุทธ- ศาสนาซึ่งเป็นข้อมูลปฐมภูมิเหล่านี้อาจไม่ใช่ข้อสรุปที่เป็น สามัญ วัดทั้งท่าและเสียยธรรมสถานมีแรงจูงใจและประสบ ความสำเร็จในการทำกิจกรรมด้านสังคมสงเคราะห์ที่แตก ต่างกัน มีกลยุทธ์และกลวิธีไม่เหมือนกัน แต่ประโยชน์ที่ สำคัญของการหนึ่งคือ การดำเนินงานของพระสงฆ์ วัดหรือ สถาบันของแม้ซึ่สามารถใช้เป็นตัวอย่างสำหรับวัดหรือสถาบัน ทางพระพุทธศาสนาอื่นๆ ที่กำลังทำงานสังคมสงเคราะห์ หรือมีความคิดที่จะทำงานสังคมสงเคราะห์ในประเทศไทยเดียวกัน ทำให้ได้ทราบว่าพระสงฆ์ญัตติหรือสถาบันทางพระพุทธศาสนา มีขั้นตอนในการดำเนินงานอย่างไร บริหารจัดการองค์กร อย่างไร มีกิจกรรมอะไรบ้าง ต้องประสบปัญหาและอุปสรรค มากน้อยเพียงใด และมีแนวทางในการแก้ปัญหาอย่างไร และ ทำอย่างไรจึงจะประสบความสำเร็จในการดำเนินงาน

บรรณานุกรม

ภาษาไทย

- ทัศนีย์ ลักษณาภิชนชัช. ๒๕๔๔. การสังคมสงเคราะห์ชุมชน: มรรคວิธีสู่ชุมชนเข้มแข็ง. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. Thasanee Lakkhanabhijanajat 2002. **Community Work: The Ways towards Empowering Community.** Bangkok: Thammasat University Press.
- เพพเรที (ประยุทธ์ ปยุตโต), พระ. ๒๕๓๙. “คืนสู่ความหมายแท้ของลังຄะลงเคราะห์” นิตยสารการประชาสงเคราะห์. ปี ๓๙ ฉบ. ๒ (มี.ค.-เม.ย.): ๑๙-๗๓. Thepwethee (Prayut Payutto), Phra. 1989. “Khuen Khwaammaay Thiithae khong Sangkhomsongkhroh” **Nittayasaan Kaanprajaasongkhroh.** 32.2 (Mar-Apr).
- ธรรมปีก (ป.อ. ปยุตโต), พระ. ๒๕๔๑. พุทธธรรม. (ฉบับปรับปรุงและขยายความ). กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. Dhammapitaka (Prayut Payutto), Phra. 2003. **Phutthatham.** Bangkok: ธรรมรักษ์. ๒๕๔๑. ปี ๘ ฉบ. ๔๔ (ก.ค.-ส.ค.). **Dhammaraks.** 2008. 8.44 (Jul-Aug).
- เนาวรักษ์ แสนสุวรรณ. ๒๕๔๕. บทบาทของวัดต่อชุมชนในปัจจุบัน. วิทยานิพนธ์หลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาพุทธศาสนาศึกษา คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. Naowarak Sansuphan. 2002. **The Roles of Buddhist Temples in Thai Community Today.** M.A. Thesis in Buddhist Studies, Faculty of Arts, Chulalongkorn University.
- ประวัติพระสุพรรณเจดีย์ครุฑญาณากิจेक วัดกลาง. ๒๕๓๙. สุพรรณบุรี: ส่าว่างคิลป์. Prawat Phrasuphan ceediisrikaancanaabhiseek Watklang. 1996. Suphanburi: Sawaangsin.
- ประวัติและผลงานพระราชนรรมนิเทศ (พยอม กลยุโโน) มูลนิธิสวนแก้ว. ม.ป.ป., ม.ป.ท. Prawat laeh Phonngaan Phra Rajdhammanithet (phayom Kalyāno) Suankaew Foundation. n.d., n.p.
- โปรแกรมพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (ซีดี-รอม). Thai Tipitaka of Mahachulalong kornrajavidyalaya University. (CD-Rom)
- ผู้ทำคุณประโยชน์ต่อพระพุทธศาสนา. ๒๕๔๔. อ่างทอง: อักษรลิว. (เอกสารจัดพิมพ์เนื่องในงานทำบุญอายุ ๖๗ ปี พระครูวุฒิธรรมาทร ๑๒ ลิงหาด ๒๕๔๔). Phuutham Khunprayoot toh Phra Phutthasaasanaa. 2001. Anghong: Aksornsiri.
- พุทธทาสภิกขุ. ๒๕๔๙-๒๕๕๐. “ทราย...ลมบดี คืออะไร?,” วารสารกัลยาโน. ปี ๑ ฉบ. ๔ (ธ.ค.-ก.พ.): ๗๓-๘๔. Buddha dasabhikkhu. 2009-2010. “Sap...Sombat Khue Aray?” **Journal of Kalyano.** 1.4 (Dec-Feb): 73-94.
- มนทิรา จุทะพุธี. ๒๕๔๙. แม่ชีศันสนีย์ เสถียรสุต: ก้าวย่างแห่งปัญญา. พิมพ์ครั้งที่ ๔. กรุงเทพฯ: สามลี. Monthira Cuthaphutthi. 2004. Maechii Sansanii Sthiansut: Kaawyaang haeng Panya. Bangkok: Saamsii.
- ราชกิจจานุเบกษา. ๒๕๔๒. เล่ม ๑๐๑. ตอน ๑๑๔ ก. (๑๗ พฤศจิกายน): ๔๔. Rajakiccanubeksa. 1999. vol. 116. (17 Nov): 48.

ราชวรมนี (ประยุทธ์ ปัญโต), พระ. ๒๕๓๐. **บทบาทของพระสงฆ์ในสังคมไทยปัจจุบัน**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์การศาสนา.

Rajavaramuni (Prayut Payutto), Phra. 1987. **Botbaat khong Phrasong nay Sangkhom Thai**. Bangkok: Section of Buddhism Press.

วันทนีย์ วาสิกะลิน, สุรangsรตัณ วงศารมณ และ กิติพัฒน นนทปัทมะดูล. ๒๕๔๗. **ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับสวัสดิการสังคม และสังคมสงเคราะห์**. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. Wanthanee Wasikasin, Surangrat Wasinarom and Kitiphat Nonthapathamadul. **Khwaamruu thuapay kiawkap Sawadikaan sangkhom laeh Sangkhomsongkhroh**. 2004. Bangkok: Thammasat University Press.

คันลนีย์ เลธีรลุต, แมชี. ม.ป.บ. **กรุณาแห่งหัวใจ**. กรุงเทพฯ: สาวิกา. Sansanii Sthiansut, Maechii. n.d. **Karunaa haeng Huacay**. Bangkok: Saavikaa.

สาวิกา. ๒๕๕๑. ฉบ. ๘๙ (พ.ย.): ๙. Savika. 2009. Vol. 89 (Nov): 8.

เอกสารของวัดกลาง. ม.ป.บ., ม.ป.ท. Eekkasaan khong Watkhlaang. n.d., n.p.

เอกสารของวัดโบสถ์วรดิตถ์. ม.ป.บ., ม.ป.ท. Eekkasaan khong Watbootworadit. n.d., n.p.

ภาษาอังกฤษ

Adams, Robert, Dominelli, Lena and Payne, Malcolm. 2005. **Social Work Futures: Crossing the Boundaries, Transforming Practice**. New York: Palgrave.

Angurarohita, Pratoom P. 1993. **Soka Gakkai in Thailand: A Sociological Study of Its Emergence, World View, Recruitment Process, and Growth**, Ph.D. Dissertation, University of Pennsylvania.

Garvin, Charles D. and Tropman, John E.. 1992. **Social Work in Contemporary Society**. Englewood Cliffs: Prentice-Hall.

Nakasone, Ronald Y. 2008. "Journeying into Elderhood: Reflections on Growing Old in Asian Cultures," **Inside Generations: Religion, Spirituality, and Meaning in Later Life**. Summer, pp. 25-29.

Shih, Chen Yen. 2008. **Jing Si Aphorisms**. Taiwan: Tzu Chi Cultural Publishing.

Turner, Ralph H. and Killian, Lewis M. 1987. **Collective Behavior**. 3rd ed. Englewood Cliffs: Prentice-Hall.

เว็บไซต์

<http://www.ccf.or.th>

<http://wwwffc.or.th>

<http://www.home4animals.org>

<http://www.jingsi.com.tw/>

<http://kanchanapisek.or.th>

<http://www.kanlayano.org>

<http://www.khampramong.org>

<http://www.m-society.go.th>

<http://www.phrabatnampu.org/network>

<http://www.pswth.com/3html>

<http://sex.sanook.com/sex/safety>

<http://www.sansanee.org>

<http://www.sdsweb.org>

<http://www.thepattayaorphanage.org>

<http://www.watwaru.com>

<http://www.worldvision.or.th>

สัมภาษณ์

ธนะชัย ไม่ประดิษฐ์ ไวยวัจกรวัดพระบาทน้ำพุ อำเภอเมือง จังหวัดลพบุรี.

พระครูสมุทต์เดือน บุญญาโร รองเจ้าอาวาสวัดโบสถ์รติตถ์ อำเภอป่าโมก จังหวัดอ่างทอง.

พระครูโลกลกนพัฒนาภิรม เจ้าอาวาสวัดทุ่งเทียง อำเภอพนัสนิคม จังหวัดชลบุรี.

พระราชนรรนนิเทศ (พระพยอม กลุยาโน) เจ้าอาวาสวัดสวนแก้ว อำเภอบางใหญ่ จังหวัดนนทบุรี.

พระวิมลภาวนานุสิฐ ว. เจ้าอาวาสวัดกลาง อำเภอบางปลาแม้า จังหวัดสุพรรณบุรี.

พระอุดมประชาทร เจ้าอาวาสวัดพระบาทน้ำพุ อำเภอเมือง จังหวัดลพบุรี.

แม่ชีคันลนีย์ เลสีเยรสุต ผู้อำนวยการเลสีเยรธรรมสถาน เขตบางเขน กรุงเทพฯ.